

Konceptija za
ВОННАСТАВНИ АКТИВНОСТИ
во основното образование

Koncepti i
AKTIVITETEVE JASHTËMËSIMORE
në arsimin fillor

İlköğretimde
DERS DIŐI ETKİNLİKLERİ
Kavramı

Konceptija
ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ
у основном образовању

Биро за развој на образованието

Концепција за ВОННАСТАВНИ АКТИВНОСТИ во основното образование

Koncepti i AKTIVITETEVE JASHTËMËSIMORE në arsimin fillor

İlköğretimde DERS DIŞI ETKİNLİKLERİ Kavramı

Концепција ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ у основном образовању

Стручен тим:

проф. д-р Виолета Петроска – Бешка, Институт за психологија,
Филозофски Факултет, Скопје

м-р Горица Мицковска, Македонски центар за граѓанско образование

Ајше Ајруали, раководител на Сектор за истражување,
Биро за развој на образование

м-р Митко Чешларов, раководител на Сектор за развој на наставни планови
и програми, Биро за развој на образование

м-р Жанета Чонтева, советник, Биро за развој на образование,
Сектор за истражување

проф. д-р Лулзим Мехмеди, Педагошки факултет,
Државен Универзитет во Тетово

Работна група:

Д-р Марина Димитриевска - Георгиевска

Љиљана Самарџиска - Панова

Софка Коцева,

м-р Оливер Станојоски,

м-р Афродита Давко,

м-р Владо Стојанов

Весна Попова

м-р Лилјана Поленаковиќ

м-р Иванка Мијиќ

Невена Бошковска

м-р Мирјана Милошевска, раководител на одделение

Лектор: д-р Елка Јачева - Улчар

Превод на албански јазик

Љумније Ајдари

Миведете Махмути

Превод на српски јазик:

Нена Ристиќ Костовска

Превод на турски јазик:

Ахметнафи Ибрахим

Издавач: Биро за развој на образованието

За издавачот: Зекирија Хасипи, в.д.директор

Дизај и печат: Кома, Скопје

Тираж: 900 примероци

Pestalozzi Children's Foundation

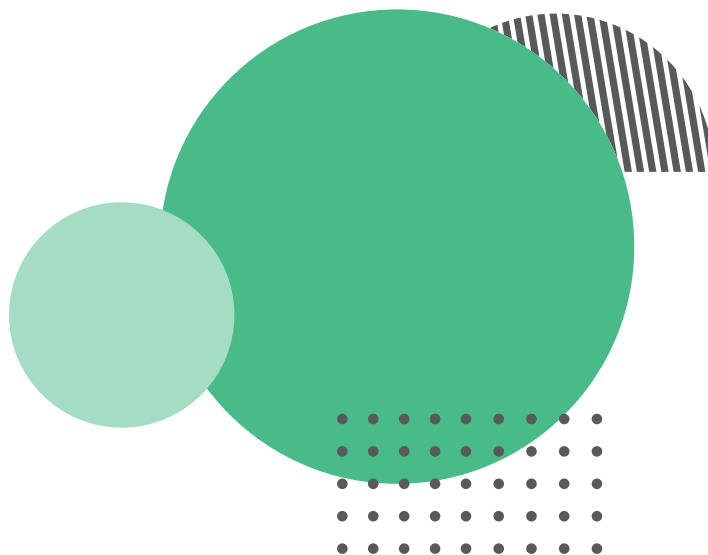
Концепцијата е подготвена и печатена со стручна и
финансиска поддршка на Детската Фондација Песталоци

Согласно член 41 став 1 од Законот за основно образование („Службен
весник на Република Северна Македонија“ бр. 161/19) Концепцијата за
воннаставни активности е утврдена од министерот Арбер Адеми со решение
број 12-2897/2 од 5.3.2020 година.

Në bazë të nenit 41 paragrafi 1 të Ligjit për arsim fillor („Gazeta zyrtare e
Republikës së Maqedonisë së Veriut “ nr. 1661/19) Koncepti për aktivitetet
jashtëmësimore është përcaktuar nga ministri Arbër Ademi me vendim numër
12-2897/2 prej 05.03.2020.

İlköğretim Kanununun 41. maddesinin 1. fıkrası uyarınca (161/19 sayılı “Kuzey
Makedonya Cumhuriyeti Resmî Gazetesi”) Ders Dışı Etkinlikler Konsepti,
5.3.2020 tarihli 12-2897/2 sayılı kararla, bakan Arbır Ademi tarafından
belirlenmiştir.

Према члану 41 став 1 Закона о основном образовању („Службени гласник
Републике Северна Македонија“ бр. 161/19), концепт ваннаставних
активности одобрио је министар Арбер Адеми одлуком бр. 12-2897 / 2 од
5.3.2020.

**Концепција за
ВОННАСТАВНИ
АКТИВНОСТИ
ВО ОСНОВНОТО
образование**

СКОПЈЕ, 2020

СОДРЖИНА

Концепција за
ВОННАСТАВНИ АКТИВНОСТИ
во основното образование

07

страница

Koncepti i
AKTIVITETEVE JASHTËMËSIMORE
në arsimin fillor

59

faqe

İlköğretimde
DERS DIŞI ETKİNLİKLERİ
Kavramı

115

ülke

Концепција
ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ
у основном образовању

171

страница

КОНЦЕПЦИЈА ЗА ВОННАСТАВНИ АКТИВНОСТИ ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

01

Потребата од воннаставни активности во образованието

06-11

02

Цели и начела на воннаставните активности

12-19

03

Видови воннаставни активности

20-23

04

Планирање, организирање и реализирање на секциите/ клубовите

24-35

05

Планирање, организирање и реализирање на акциите

36-41

06

Планирање, организирање и реализирање на еднократните работилници

42-45

07

Планирање, организирање и реализирање на излетите и екскурзиите

46-49

08

Ученичко организирање

50-55

09

Евидентирање на воннаставните активности на ниво на училиште

56-57

**ПОТРЕБАТА ОД
ВООННАСТАВНИ
АКТИВНОСТИ ВО
ОБРАЗОВАНИЕТО**

Наставните и воннаставните активности претставуваат нераскинлива целина во воспитно-образовниот процес што ги создаваат потребните предуслови ученикот да се развие во отворена, самостојна, креативна и карактерна личност. Во рамките на воспитно-образовната дејност во училиштата се организираат и се остваруваат разновидни воннаставни активности во согласност со развојните потреби и интереси на учениците и со нивното активно учество, со цел училиштето да стане место за социјализација на учениците и привлечна средина за учење.

Изборот на воннаставните активности во коишто ученикот самостојно ќе се вклучи надвор од редовната настава, нему му нуди можност за развивање интереси што редовната настава не ги опфаќа или само делумно ги опфаќа. Особено е значајно воннаставните активности да ги развиваат компетенциите (знаењата, вештините и ставовите) на учениците во сите подрачја, коишто не се опфатени или, само делумно се покриени со наставните програми, а се во согласност со Националните стандарди кои треба да ги постигнат учениците до крајот на основното образование.

Истражувањата покажуваат дека ангажирањето во воннаставните активности им овозможува на учениците да изградат позитивен став спрема училиштето¹¹ и придонесува за подигање на мотивацијата на учениците за постигање повисок училишен успех¹². И покрај тоа што нема докази дека воннаставните активности директно придонесуваат за подобрувањето на училишниот успех на учениците, истражувањата покажуваат дека учеството во воннаставните активности го намалува ризичното однесување на учениците и ја редуцира опасноста од напуштање на училиштето¹³. Исто така, учеството на младите во процесот на донесување одлуки во рамките на училиштето има позитивни ефекти врз развивањето на животните вештини и самодовербата кај учениците, врз нивните капацитети за демократско одлучување, врз односите меѓу учениците и возрасните, како и

¹¹ Massoni, E. (2011). Positive Effects of Extra Curricular Activities on Students. *ESSAI: Vol. 9, Article 27*. <http://dc.cod.edu/essai/vol9/iss1/27>

¹² Im M.H., Hughes J.N., Cao Q. & Kwok O.M. (2016). Effects of Extracurricular Participation During Middle School on Academic Motivation and Achievement at Grade 9. *American Educational Research Journal*, 53 (5), 1343–1375.

¹³ Heers, M., Van Klaveren, C. Groot, W. & Maassen van den Brink, H. (2016). Community Schools: What We Know and What We Need to Know. *Review of Educational Research*, 20 (10), 1-36. DOI: 10.3102/0034654315627365

Концепција за воннаставни активности во основното образование

врз училишниот етос¹⁴. Токму затоа учениците треба да бидат активни фактори во: планирањето, програмирањето, организацијата и реализацијата на воннаставни активности што ги поттикнуваат, ги вклучуваат и ги осамостојуваат учениците во работењето и во учењето.

Воннаставните активности треба да го поттикнуваат дружењето на учениците. Истражувањата покажуваат дека учениците коишто другаруваат со врсници и припаѓаат на различни врснички групи, покажуваат поголем интерес за учењето, имаат поголеми очекувања и долгорочни планови во врска со сопственото школување. Поддршката од соучениците придонесува за добросостојба на младите. Истовремено, квалитетното дружење позитивно влијае и врз емоционалните доживувања, како и врз академското однесување кај младите¹⁵.

Воннаставните активности се реализираат преку часови што ги немаат истите дидактички основи како редовната настава, туку повеќе се фокусираат на соработка во услови на

рамноправни односи, на самоиницијативност и тимска работа, на креативност и одговорност. Многу е важно при развивањето и реализирањето на воннаставните активности да се изберат такви што поттикнуваат позитивни емоции кај учениците, како љубопитност, задоволство, надеж и гордост, бидејќи овие емоции ја зголемуваат мотивацијата за учество како во подучувањето и учењето на часовите, така и во неформалните активности по часовите, го потпомагаат учењето, ги зголемуваат академските постигнувања и ги насочуваат кон избор на идни професии и занимања¹⁶.

Тргувајќи од значењето на воннаставните активности за подобрување на квалитетот на образованието, односно за целосниот развој на ученикот, Бирото за развој на образованието во соработка со Детската Фондација Песталоци спроведе истражување за актуелните состојби околу организацијата и реализацијата на воннаставните активности во училиштата во нашава држава. Наодите од истражувањето може да се резимираат на следниов начин:

---

¹⁴ Mager, U & Nowak, P. (2012). Effects of student participation in decision making at school. A systematic review and synthesis of empirical research. *Educational Research Review*, 7 (1), 38-61.

¹⁵ Zimmermann, P. (2004). Attachment representations and characteristics of friendship relations during adolescence. *Experimental Child Psychology*, 88, 83-101.

---

¹⁶ Currie, C., Zanotti, C., Morgan, A. Currie, D., de Looze, M., Roberts, C., Samdal, O., Smith, O.R.F. & Barnekow, V. (Eds.) (2012). *Social determinants of health and well-being among young people. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey*. World Health Organization Regional Office for Europe Copenhagen. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual review of psychology*, 52(1), 141-166.

Во повеќето училишта се нудат ограничен број на воннаставни активности како според видот така и според содржините. Најпрепознатливи се оние преку кои училиштето се афирмира во локалната средина – спортски и културно-уметнички и тие се реализираат најчесто периодично. Сепак, најголем број од учениците и наставниците се вклучени во: краткотрајни воннаставни активности (како акции и излети/екскурзии); подолготрајните активности (какви што се секциите) повеќе се планираат отколку што се реализираат и тоа, главно, без строго почитување на планираното. Спортско-рекреативните секции и секциите насочени кон личниот и социјалниот развој на учениците се сметаат за покорисни од оние што се поврзани со наставните содржини коишто, инаку, се најзастапени во практиката.

При планирањето и реализирањето на воннаставните активности ретко се зема предвид интересот на учениците, а родителите скоро и да не се вклучени во процесот на одлучување во врска со воннаставните активности во училиштето. Учениците најчесто немаат можност

сами да се определат за воннаставните активности во кои ќе учествуваат, туку изборот го прават наставниците. Учениците што се вклучени во воннаставни активности имаат позитивни искуства, им се допаѓа начинот на работа, свесни се за придобивките и сакаат да учествуваат во нив. Меѓутоа, повеќето ученици немаат доволно информации и искуство со воннаставни активности и не знаат што да очекуваат и што да бараат од воннаставните активности.

Наставниците се согласни дека ваквите воннаставни активности се корисни за учениците, но како главна пречка за нивната реализација го наведуваат недостатокот од материјални/финансиски средства. Кога се работи за подолготрајните активности, како дополнителни тешкотии ги сметаат сменската работа и просторните услови, додека наставниците, учениците и родителите најретко се посочуваат како извори на тешкотии.

Туторски/менторски активности и кампови/школи за учениците се ретко застапен облик на воннаставна активност; се организираат по потреба, а не систематски, главно, затоа што наставниците не гледаат корист за сопствената работа од ваквите активности, а учениците корисници на соученичка помош ги доживуваат како поголема пречка за разлика од учениците што би биле во улога на ментори/тутори. Кампови/школи за учениците во текот на распустите се застапени во мал дел од училиштата (иако се сметаат за многу корисни за учениците), пред сè, затоа што наставниците не гледаат корист од тоа (главно поради недобивање финансиска компензација за оваа работа).

Според наставниците и стручните служби, училиштата имаат обезбедено предуслови за ученичко организирање на ниво на паралелка и на ниво на училиште. Меѓутоа, за разлика од нив, учениците не се многу убедени дека преку заедницата на паралелката и на Училишниот парламент имаат доволно можности да учествуваат во решавањето и/или одлучувањето за прашања од интерес на учениците.

Законот за основно образование од 2019 година ја наметна потребата од донесување на Концепција за воннаставни активности во основните училишта. Како резултат од тоа е подготвен овој документ кој се надградува врз наодите од истражувањата, врз искуствата од другите земји, врз актуелните практики со воннаставните активности во нашите училишта, како и врз приоритетите предвидени во Стратегијата за образование 2018-2025.

02

**ЦЕЛИ И НАЧЕЛА НА
ВОННАСТАВНИТЕ
АКТИВНОСТИ**

При планирањето, организирањето и спроведувањето воннаставни активности во училиштата треба да се има предвид дека нивната основна цел е **да овозможат стекнување на занаетата, вештините и вредностите/ставовите зацртани со Националните стандарди за основното образование, особено кога се работи за оние што не се покриени или не се доволно покриени со наставните активности.** Притоа, посебен акцент се става врз занаетата, вештините и вредностите/ставовите вклучени во следните подрачја за соодветниот возрасен циклус на учениците: Личен и социјален развој, Демократска култура, мултикултура и граѓанство, Уметничко изразување и култура и Претприемништво и финансиска писменост.

Планирањето, организирањето и спроведувањето на воннаставните активности во училиштата треба да се водат од следниве начела/принципи:

1

Воннаставните активности придонесуваат за **когнитивниот, социо-емоционалниот и психомоторниот развој** на учениците

Воннаставните активности треба да бидат во функција на Националните образовни стандарди и во согласност со компетенциите зацртани со нив. Сите воннаставни активности треба да се водат од компетенциите опишани во подрачјата Личен и социјален развој и Демократска култура и граѓанство, а дополнително може да бидат насочени и кон развој на компетенциите во едно или во повеќе од другите подрачја во Националните стандарди за основното образование.

Воннаставните активности треба да им овозможат на учениците преку конкретни искуства да стекнуваат знаења, вештини и ставови/вредности во когнитивното, емоционалното, социјалното и психомоторното подрачје, во согласност со нивните развојни карактеристики, потенцијали и афинитети. Притоа е важно воннаставните активности да бидат ориентирани на учениците и усогласени со индивидуалните потреби и со разликите меѓу учениците за да обезбедат можност

секоје дете да ги запознае и максимално да ги развива своите способности, потенцијали и знаења. Со помош на почитувањето на начинот и на брзината во учењето и напредувањето на секој ученик, воннаставните активности треба да им бидат понудени и како поддршка на учениците со посебни потреби, но, исто така, и како поддршка на учениците што се талентирани и надарени во различни области.

Воннаставните активности треба да придонесат учениците да развијат верување дека нивните способности не се дадени еднаш засекогаш и дека можат да се развиваат со труд и работа врз себе. Учениците што имаат ваков став спрема сопствените способности поставуваат реални цели кои се усогласени со нивните особини и можности. Тие се упорни во постигнување на целите што си ги поставиле и не се откажуваат лесно кога ќе се соочат со одредени пречки.

2

Воннаставните активности се инклузивни и недискриминативни.

Воннаставните активности што се организираат во училиштето треба да бидат достапни за сите ученици без оглед на полот/родот, етничката припадност, способностите, социо-економскиот статус, здравствената состојба и училишниот успех, и сите ученици треба да бидат поттикнувани да учествуваат во нив. Тоа е особено важно кога се работи за ученици со посебни образовни потреби, како и за оние коишто се припадници на маргинализирани групи. Од училиштето се очекува да обезбеди услови за нивно непречено учество во воннаставните активности.

Истиот принцип важи и кога се работи за спортски и за други активности кои се компетитивни по својата природа. Ваквите активности, како и оние што служат да го претставуваат училиштето во заедницата (како приредби, акции и слично) треба да се организираат и да се реализираат на начин што овозможува учество на сите заинтересирани ученици. Тоа подразбира

дека учеството во активноста не смее да зависи од особеностите на ученикот, туку од неговиот/нејзиниот интерес за вклучување во активноста.

Сите ученици што учествуваат во воннаставни активности треба да бидат заштитени од манифестација на каков и да е облик на дискриминација. Тоа значи дека воннаставните активности треба да бидат спроведувани во услови што оневозможуваат ученикот кој учествува во активноста да биде изложен на стереотипи, предрасуди и дискриминирачко однесување од страна на соучениците, наставниците и другите возрасни во училиштето.

3

Воннаставните активности се **привлечни** за повеќето ученици.

Со оглед на тоа што се очекува од воннаставните активности да бидат опфатени сите (или скоро сите) ученици, училиштето треба да понуди повеќе разнородни краткотрајни (како акции, излети/екскурзии, еднократни работилници) и подолготрајни (како секции/клубови) воннаставни активности кои ја одразуваат

шареноликоста на интересите на повеќето од учениците.

Учениците треба да ги доживуваат понудените воннаставни активности како интересни, корисни и забавни, и како активности што заслужуваат да им се посвети дел од сопственото слободно време. Со други зборови, воннаставните активности треба да се разликуваат од наставните не само по темите/содржините на кои се фокусираат, туку и по пристапот и методите на реализација на зацртаните содржини. Притоа, од особена важност е - севкупниот пристап при реализацијата на воннаставните активности да им обезбеди на учениците што учествуваат во нив, да ја доживуваат целокупната атмосфера како безбедна на тој начин што ќе ја доживуваат интеракцијата со другите учесници како позитивна и ќе се доживуваат себеси како успешни учесници.

Со оглед на тоа што воннаставните активности ја збогатуваат воспитно-образовната работа на училиштето, нивната привлечност за учениците придонесува за подобрување на севкупната привлечност на самото училиште.

4

Воннаставните активности обезбедуваат активно учество на учениците.

Ова начело го содржи правото на секое дете да бара, да прима и да дава информации, да учествува во процесите на одлучување и да се здружува со другите деца заради посоодветно формулирање и манифестирање на своите потреби и интереси.

Од ова право произлегува обврската на училиштето да обезбеди услови за активно учество на учениците во сите фази од реализацијата на воннаставните активности. Прво, учениците треба да учествуваат во донесувањето одлуки во врска со воннаставните активности што ќе бидат понудени за реализација, како и во самиот избор на оние што ќе бидат реализирани. Потоа, од учениците се очекува да земат активно учество при планирањето и организирањето на воннаставните активности што ќе се реализираат. На крајот, учениците треба активно да учествуваат во спроведувањето на активноста, да бидат вклучени во следењето на нејзиното спроведување,

како и во вреднувањето на успешноста од нејзината реализација и ефектите од тоа.

Од истото право произлегува и обврската на училиштето да обезбеди услови за формирање на ученички тела на ниво на паралелка и на ниво на училиште и нивно демократско функционирање. Улогата на овие тела е тие да обезбедат заштита на интересите на учениците и да учествуваат во донесувањето на одлуките секогаш кога не е можно индивидуалното вклучување на сите ученици во процесите на одлучување на ниво на училиштето.

5

Секогаш кога е можно, воннаставните активности развиваат **интеркултурни компетенции** кај учениците.

Училиштето треба да настојува да понуди воннаставни активности преку кои ќе го поттикнува развојот на интеркултурните компетенции кај учениците и ќе го промовира мултикултурниот/ мултиетничкиот карактер на нашата држава. Тоа може да се направи преку: (1) вклучување мултикултурни содржини кои обезбедуваат сознанија за разликите и за сличностите во културите на различните

етнички заедници кои живеат во нашата земја, (2) обезбедување интеракција на учениците кои учат на еден наставен јазик со ученици кои учат на друг наставен јазик, и/или (3) вклучување мултикултурни содржини во активности коишто обезбедуваат интеракција меѓу ученици од различни наставни јазици (комбинација од двата претходно наведени пристапа). Секогаш кога природата на воннаставната активност и околностите во кои се одвива таа овозможуваат да се примени најмалку еден од наведените пристапи, може да се очекува активноста да придонесе за развивање на интеркултурните компетенции на учениците. Во ретки случаи, кога содржината на воннаставната активност не може да биде мултикултурна (како на пр., експерименти од хемија и физика), или кога во нејзината реализацијата не е можно да учествуваат ученици од различни наставни јазици (на пр., кога секцијата по хемија/физика се одвива во училиште лоцирано во јазички хомогена средина), од таквата воннаставна активност не може да се очекува да придонесе за развивање на интеркултурните компетенции на учениците.

Мултикултурни содржини можат да се вклучуваат во воннаставните активности со етнички/јазично хомогени групи ученици. При тоа, треба да се исклучи можноста за промовирање стереотипи за другите етнички заедници и нагласување на етноцентризмот, односно вреднување на културните особености на другите етнички заедници низ призмата на сопствената култура. Истовремено, од особено значење е да се користи пристап кој ги нагласува сличностите и развива почитување за различностите меѓу етничките заедници.

Интеракцијата меѓу учениците кои учат на различни наставни јазици се обезбедува преку контакт кој може да биде директен (непосреден) или индиректен (посредуван од електронски медиуми). Во училиштата со два или три наставни јазика, сите (или барем повеќето) воннаставни активности треба да обезбедуваат директен контакт – да се реализираат со „мешани“ групи ученици кои учат на различни наставни јазици¹⁷. Кога се работи за еднојазични училишта, директен контакт

¹⁷ Подетален опис на правилата за реализација на ваков вид воннаставни активности може да се најде во Прирачникот за заеднички активности со групи ученици со мешан етнички/јазичен состав подготвен од страна на Центарот за човекови права и разрешување конфликти во рамките на Проектот на УСАИД за меѓуетничка интеграција во образованието. [<http://pmio.mk/wp-content/uploads/2013/08/Zaednicki-aktivnosti-M.pdf>]

е може доколку училиштето реализира одредени воннаставни активности или во партнерство со училиште во кое има ученици што учат на друг наставен јазик. Доколку партнерските училишта се блиску едно со друго (во исто место/општина), тие може да реализираат и повеќе воннаставни активности (со повеќе различни „мешани“ групи ученици) и подолготрајни (како секции), а не само краткотрајни (како акции, еднократни работилници или излети) воннаставни активности. Доколку партнерските училишта се оддалечени едни од други, воннаставните активности, базирани на директен контакт, може да се реализираат преку гостување на едното училиште кај другото. Освен тоа, пооддалечените партнерски училишта може да реализираат и воннаставни активности базирани на индиректен контакт меѓу „мешани“ групи ученици, кој ќе се одвива по електронски пат ((на пример, преку скајп (skype) врска)). Училиштата кои не може да обезбедат партнерство треба да реализираат воннаставни активности базирани на виртуелен (замислен) контакт на тој начин што ќе вклучат содржини кои прикажуваат непосреден контакт меѓу

припадници на различни етнички заедници што живеат во нашава земја (како приказни или тв-емисии со фокус на меѓуетничка интеракција).

6

Воннаставните активности ја поттикнуваат соработката на училиштето со родителите и со локалната заедница.

Училиштата се обврзани да им обезбедат на родителите навремени и достапни информации за програмата на воннаставните активности и да им овозможат нивна целосна партиципација во донесувањето одлуки во врска со планирањето на воннаставните активности. Од родителите се очекува да ги застапуваат интересите на учениците преку своите тела во училиштето (советите на родители) и преку другите тела во чија работа учествуваат (Училиштен одбор). Преку овие тела, родителите треба да бидат вклучени во формирањето на листата на воннаставни активности што ќе ги нуди училиштето, како и во изборот на оние што ќе ги реализира. Родителите треба да имаат удел и во изборот на конкретната воннаставна активност во која ќе учествува нивното дете.

Освен во планирањето, родителите можат да се вклучат и во реализацијата на воннаставните активности, работејќи заедно со наставниците кои се одговорни за самата реализација. Притоа, родителите можат да се јават во улога на помошници или на носители за активноста заедно со одговорниот наставник и кога се работи за краткотрајни и за подолготрајни воннаставни активности. На тој начин родителите можат да придонесат и за проширување на листата на воннаставни активности што ќе се реализираат во училиштето.

Во реализацијата на воннаставните активности може да бидат вклучени и други припадници на локалната заедница како на индивидуално ниво, така и на ниво на институција (како, на пример, градинка, дом за згрижување стари лица, културен дом) или организација (како, на пример, невладина организација или друг вид здружение на граѓани). Така, училиштето може да планира и да спроведува дел од воннаставните активности (како акции, еднократни работилници, па и секции) во соработка со локалната заедница, овозможувајќи да се подигне

општествената одговорност на учениците. Исто така, соработката на училиштето со локалната заедница подразбира и организирање на заеднички настани преку кои ќе се промовираат воннаставните активности и нивните продукти не само пред родителите, туку и надвор од училиштето.

03

ВИДОВИ
ВОННАСТАВНИ
АКТИВНОСТИ

Досегашната практика покажува дека е вообичаено во сите училишта да се реализираат повеќе видови воннаставни активности кои се разликуваат според должината на времетраењето:

1 краткотрајни воннаставни активности

- **излети и екскурзии**
- **еднократни работилници**
- **акции** во училиштето или во заедницата

2 подолготрајни воннаставни активности

- **секции/клубови**

Барањата за планирање, организирање и реализација на горепосочените видови воннаставни активности се подетално опишани во посебните поглавја што следуваат.

Во некои училишта повремено или континуирано се реализираат и **проекти** како посебен вид на еднократни воннаставни активности. Проектите можат да бидат поддршка на постојните наставни предмети/области или да бидат во функција на други области. Може да бидат иницирани од страна на самото училиште во соработка со други училишта и организации и да бидат ограничени на локално или на државно ниво или да имаат меѓународен карактер. Може да бидат иницирани од страна

на други организации/институции, како од Министерството за образование и наука, од Бирото за развој на образованието, општината, меѓународни организации/донатори и евентуално да бидат реализирани од други организации/институции кои добиле дозвола за тоа од страна на училиштето и од МОН. Проектите иницирани од други организации/институции имаат цел да се пилотира некоја нова програма и/или поинаков пристап и евентуално да се проверат ефектите од воведувањето на таква програма/пристап во образовниот систем.

Како посебен вид воннаставни активности може да се сметаат **гостувањата** на училиштата надвор од земјава во рамките на проекти како Еразмус +, збратимени училишта и слично. Со гостувањата од ваков вид се опфатени мал број училишта, во рамките на кои се вклучени мал број ученици во својство на учесници во проектот и/или претставници на училиштето.

Во текот на зимскиот и/или на летниот распуст, училиштата може да организираат и **кампови/школи** со цел на учениците да им обезбедат организирани воннаставни активности во форма на концентрирани, целодневни активности во текот на неколку дена, една работна недела или нешто повеќе. Може да бидат наменети за поддршка на личниот и на социјалниот развој

Концепција за воннаставни активности во основното образование

на учениците, да имаат спортско-рекреативен карактер и/или да задоволуваат други воннаставни интереси на учениците. Училиштето може да организира такви активности само за свои ученици или да биде отворено и за ученици од други училишта во околината. Ваквите активности може да ги водат наставници од училиштето или други лица, ангажирани за оваа намена. Се очекува реализацијата на ваквите активности да биде финансиски потпомогната од родителите, од локалната заедница и/или од општината.

Како посебен вид воннаставни активности се сметаат оние поврзани со **ученичкото организирање** во рамките на училиштето. Поради своите специфики, овој вид на воннаставни активности е прикажан во посебно поглавје на крајот.

04

ПЛАНИРАЊЕ, ОРГАНИЗИРАЊЕ И РЕАЛИЗИРАЊЕ НА СЕКЦИИТЕ/КЛУБОВИТЕ ¹⁸

¹⁸ Секциите и клубовите се разликуваат само во називот, а во суштина се однесуваат на ист вид активности, поради што во натамошниот текст ќе се користи терминот секции и тогаш кога се мисли на клубови.

Секциите се подолготрајни воннаставни активности коишто се реализираат еднаш неделно (1-2 часа неделно, во просек), во текот на едно цело полугодие или на цела учебна година. Секција се формира за потребите на група ученици кои споделуваат заеднички интерес, може да учат во иста паралелка (на пример III^a), во различни паралелки од иста година (на пример, VI. одделение), или во различни години во рамки на ист возрасен циклус (на пример, VII - IX. одделение). Притоа е битно целата група заедно и континуирано да учествува во работата на секцијата.

Секциите ги водат наставници кои се одговорни за нивната реализација, а по потреба во работата на секцијата може да се вклучат и други наставници, родители (во улога на помошници или носители за активностите) или волонтери од заедницата.

Во рамките на овој вид воннаставни активности се прави разлика меѓу:

- [А]** секции за проширување/продлабочување на содржините од наставните предмети/области (пр. математичка, информатичка, литературна, ликовна);
- [Б]** секции за поддршка на други воннаставни интереси на учениците (пр. фотографија, драма, танцување, готвење, градинарство/хортикултура);

[В] секции за поддршка на личниот и на социјалниот развој на учениците (пр. интеркултура/мултикултура, почитување на различности, детски/човекови права, комуникациски вештини, разрешување конфликти, дебатирање); и

[Г] спортско-рекреативни секции (пр. фудбал, кошарка, ракомет, одбојка, пинг-понг, планинарење, јога, пилатес, велосипедизам).

Планирање на секциите

На крајот на секоја учебна година, училиштето, преку наставниците, стручните соработници и со непосредно учество на ученичките тела, спроведува анкета за заинтересираноста на учениците за подрачјата/темите за секциите што би се реализирале во следната учебна година. Анкетата е намената за учениците и за родителите кога се работи за ученици од I - III одделение. Анкетата може да вклучува понуда од која треба да се врши изборот, а самата понуда, освен воннаставните активности што ги нудат наставниците, мора да ги земе предвид интересите на учениците изразени преку ученичките тела.

Потоа, врз основа на резултатите од анкетата (за интересот изразен од учениците/ родителите) училиштето ги определува наставниците кои ќе бидат одговорни за реализација на избраните секции. Изборот на наставниците се прави преку активите на наставниците и на Наставничкиот совет, врз основа на распоредот на агажираноста на секој одделен наставник во наставните активности¹⁹. Притоа се има предвид дека секциите за проширување/продлабочување на содржините од наставните предмети/области може да ги водат само наставниците од соодветните предмети/области. За другите видови секции, ангажманот на наставникот не мора да биде непосредно поврзан со предметите што ги предава доколку самиот има лични афинитети и дополнително стекната стручност за водење на конкретна секција (на пример, наставник по математика може да биде одговорен за секција за фотографија или за играње пинг-понг).

Одговорните наставници може да бидат самостојни реализатори на воннаставната активност, може да ја реализираат тимски со свои колеги (двајца или повеќе наставници заедно), или заедно со родители волонтери со лични афинитети и

минимум стручност за конкретната воннаставна активност.

Одговорните наставници (самостојно или со корелизаторите на активността) прават планирање за секциите. Планирањето за секоја секција треба да ги содржи следниве елементи:

- 1 назив на секцијата;
- 2 одговорен наставник/одговорни наставници за реализација на секцијата;
- 3 одделенија/возраст на учениците за кои е наменета секцијата и вкупен број на учесници во групата;
- 4 тема/подрачје (со носечките содржини и активности) опфатени со секцијата;
- 5 цели на секцијата (носечките знаења, вештини и ставови/вредности од Националните стандарди за основното образование со кои ќе се стекнат учениците преку учество во активността);
- 6 временска рамка за реализација и број на часови посветени на секцијата;
- 7 потребни просторни услови;
- 8 неопходни дидактички средства и материјали/ресурси; и
- 9 предвиден начин на следење на учеството на учениците.

¹⁹ Согласно со Законот за основно образование (2019), во рамки на 40-те работни часови неделно, наставникот е обврзан да има 5 работни часа директна, непосредна работа со ученици во додатна, дополнителна настава и воннаставни активности.

Планирањето на сите секции треба да биде вклучено во Годишната програма за работа на училиштето. Тоа не значи дека секциите не можат да бидат модификувани и нивниот план дополнуван, туку напротив, одговорните наставници може да ги модификуваат/дополнуваат во договор со учениците, во согласност со нивните интереси и можности, како и со евентуалните предизвици што се појавуваат во текот на самата реализација. Исто така, во текот на наставната година може да произлезе потреба за реализација на други секции кои може дополнително да се испланираат и да се вклучат во анекс кон Годишната програма за работа на училиштето.

Организирање на секциите

Сите ученици (и родителите) треба да добијат увид во секциите што се предвидени да се реализираат во нивното училиште. За таа цел, на огласната табла и на веб-локацијата на училиштето во самиот почеток на учебната година се објавува список на секциите што се предвидени со Годишната програма за работа на училиштето. Во списокот се наведуваат:

- 1 назив на секцијата;
- 2 одговорен наставник/одговорни наставници за реализација на секцијата;
- 3 одговорен наставник/одговорни наставници за реализација;
- 4 главните знаења, вештини и ставови/ вредности што треба да се стекнат преку учество во секцијата; и
- 5 временската рамка и бројот на часови за реализација на секцијата.

Потоа, ученичките тела во училиштето, во соработка со стручната служба и со одговорните наставници, организираат промоција на секциите пред сите ученици од одделенијата за кои се наменети (и пред родителите доколку се работи за учениците од I - III одделение). Со промоцијата се настојува да се придобијат што е можно повеќе ученици за учество во секцијата. По промоцијата, учениците добиваат можност лично (односно преку нивните родители) да се запишат за учество во онаа секција за која пројавуваат најголем интерес (една секција, по исклучок две секции во едно полугодие). Доколку има повеќе од 30 ученици заинтересирани за иста секција, може да се

формираат повеќе групи (повеќе исти секции), во согласност со возраста или со потесниот интерес за темата.

Откако ќе се знае бројната состојба на заинтересирани ученици за конкретна секција, одговорните наставници, во соработка со учениците-учесници, ги договараат термините за одржување и го организираат просторот во кој ќе се одвива активноста.

Пример 1. Секција за проширување/продолбочување на содржините од наставните предмети/области

Назив на секцијата: Клуб на млади историчари „Клио“

Одговорен наставник: Игор Кузмановски, наставник по историја

Учесници: 15 - 25 ученици од VII - IX одделение

Подрачје, содржини и активности: Секцијата е од подрачјето историја. Членовите на клубот се посветени на историска тематика. Од нив се очекува да истражуваат и да откриваат занимливости од различни периоди од светската историја и да ги презентираат во рамките на секцијата и пред своите соученици, да изготвуваат наставни пома-

гала (пр. историски карти за наставата по историја), да подготвуваат презентации за значајни историски датуми во рамките на светската историја, да учествуваат со свои прилози при одбележување на националните/државните празници и да посетуваат историски локалитети, музеи, споменици, архиви и сл.

Цели: Се очекува учесниците да се стекнат со знаења, вештини и ставови/вредности определени, главно, со следниве подрачја од Националните стандарди за основното образование: Уметничко изразување, култура и мултикултура. Демократска култура и граѓанство, Личен и социјален развој, Јазична писменост, Користење други јазици и Дигитална писменост. Притоа, особено ќе се обрне внимание на оние компетенции што се однесуваат на: (1) учење за историјата и културата на сопствениот народ и на другите народи во земјата, во регионот и пошироко (на европско и на светско ниво), (2) развој на самодовербата и сопствениот идентитет, (3) интерперсонална комуникација и почитување на другите, (4) тимска работа, групно одлучување и решавање проблеми, (5) истражување и аргументира-

но заклучување, (6) усно и писмено изразување и користење на електронски медиуми за презентирање, (7) анализа на материјали напишани на други јазици и (8) соодветно користење на извори од интернет.

Време и динамика на реализација: во периодот 1. февруари – 15. мај; еднаш неделно, во времето предвидено за секции (среда 4. и 5. час); дополнително и една сабота/недела (по договор со учесниците) за посета на културно-историски споменици/локалитети во општината.

Просторија: училишната библиотека.

Опрема и ресурси: (а) двата компјутера во училишната, лични компјутери на учесниците и интернет-врска за компјутерите; (б) печатени материјали од историјата на регионот, на Европа и на светот, обезбедени од наставникот и од учениците; и (в) финансиски средства за еднодневно користење на јавен превоз (обезбедени од донатори).

Следење на учеството: Присуството на учениците ќе биде евидентирано од страна на одговорниот наставник. Активноста и придонесот на секој ученик ќе бидат вреднувани од страна на соучесниците и на одговорниот наставник.

За да се избегнат компликации околу времето на одржувањето на секциите и обезбедувањето просторни услови за тоа, од училиштата се очекува да ги внесат секциите во распоредот на часовите за редовната настава и распоредот да го направат така да се овозможи непречено одвивање на воннаставните активности за сите заинтересирани ученици. Тоа значи дека во распоредот треба да се предвиди еден ден во неделата (на пример, среда) кога сите ученици од училиштето ќе имаат помалку часови (на пример 5 во предметна настава, односно 4 во одделенска настава). На тој начин ќе се овозможи учениците да излезат од своите паралелки, да се прегрупираат и да одат на час за секцијата што ја избрале. Притоа е најдобро секциите да се сместат во часови (1-2) кои ќе се лоцираат меѓу часовите од редовната настава (на пример, по третиот час, или по големиот одмор), со исто траење како редовните часови. На тој начин се обезбедува привлечен термин за нивно одвивање во текот на работната недела, со што се мотивираат повеќето ученици да се вклучат во некоја секција и да ги користат придобивките од тоа.

Пример 2. Спортско-рекреативна секција

Назив на секцијата: Забавно-рекреативна секција „Игри без граници“

Одговорен наставник: Елвис Кадриовски, наставник по физичко и здравствено образование

Учесници: 30 - 40 ученици од 4. и 5. одделение (еднаков број на момчиња и на девојчиња)

Подрачје, содржини и активности: Секцијата треба да овозможи учениците да другаруваат и да се рекреираат преку најразлични видови друштвени игри што се играат на голем отворен или затворен простор. При реализација на активностите во секцијата учениците ќе се прегрупираат во различни екипи кои, со забавни игри, ќе се „натпреваруваат“ едни против други. Во реализацијата на секцијата ќе бидат вклучени и ученици волонтери од погорните одделенија, во улога на капитени на екипите и/или помошници на одговорниот наставник. Освен одговорниот наставник и другите ученици вклучени во секцијата (и волонтерите и учесниците) имаат задача да смислуваат/нудат вакви игри за реализација, а наставникот е должен да ги прифати

само оние што не се ризични во однос на безбедноста на учениците. По завршувањето на секоја игра, учесниците проценуваат дали е остварлива и доволно интересна да биде понудена за играње за време на излетите организирани на училишно ниво. Доколку играта се избира за таква цел, учениците (заедно со наставникот) накусо ја опишуваат и ги запишуваат правилата за нејзина реализација. По завршување на секцијата се подготвува збирка со сите избрани игри под наслов „Игри без граници“ и се доставува до училишното раководство, како и до наставниците што се одговорни за реализација на излетите/екскурзиите со рекреативен карактер.

Цели: Освен дружење и учење нови начини за забава и рекреација, се очекува учесниците да се стекнат и со знаења, вештини и ставови/вредности определени, главно, со следниве подрачја од Националните стандарди за основното образование: Личен и социјален развој, Демократска култура и граѓанство и Јазична писменост. Притоа, особено ќе се обрне внимание на оние компетенции што се однесуваат на: (1) физичкото и менталното здравје; (2) развојот на самодовербата; (3) интерперсоналната

комуникација и почитување на другите; (4) тимска работа, групно одлучување и решавање проблеми/конфликти; и (5) писмено изразување.

Време и динамика на реализација: во периодот 1. февруари – 20. мај; еднаш неделно, во времето предвидено за секции (вторник, по 4. час).

Простор за реализација: училишното игралиште и/или спортската сала.

Опрема и ресурси: (а) топки во различна големина и од различен материјал и други предмети кои можат да послужат како реквизити за игрите; и (б) спортски обувки (патики) и комотна облека (на пример, тренерки) во лична сопственост на учениците. Топките и другите реквизити може да се обезбедат од донации (од родителите и од заедницата).

Следење на учеството: Присуството на учениците ќе биде евидентирано од страна на одговорниот наставник. Придонесот на секој ученик во иницирањето различни игри, ангажирањето за време на реализацијата и учеството во подготовката на збирката на игри ќе биде вреднувано од страна на соучесниците и на одговорните наставници.

Доколку, сепак, има ученици кои не се заинтересирани за учество во секции, за нив училиштето треба да обезбеди просторни услови и дежурен наставник кој ќе биде одговорен за нивно ангажирање во периодот додека се одвиваат секциите. Во случај ваквата организација да е сосема невозможна за училиштето, секциите можат да се сместат во блок-часови кои ќе се лоцираат по завршување на последниот час од редовната настава во претходно определениот ден со помалку часови (на пример, во среда, по 5. час во предметната настава, односно по 4. час во одделенската настава).

Просторот каде ќе се реализираат секциите зависи од природата на самата секција, од потребните ресурси и од методите на работа. Така, секциите може да се организираат во училница, во спортска сала или на отворено (пр. во училишен двор, на игралиште, спортски терен).

За успешна организација и реализација на воннаставните активности, училиштето е должно, освен соодветните просторни услови, да ги обезбеди и потребните материјали. За таа намена, согласно со Законот за основно образование, освен редовните средства, училиштето може да обезбедува средства преку учество во проекти, доброволни прилози, донации, подароци, завештанија и легати.

Следење на учеството на учениците во секцијата

Уште пред да се започне со реализација на секцијата, одговорниот наставник (во соработка со други вклучени реализатори, доколку има такви) го планира и начинот на континуирано следење на учениците-учесници во секцијата. За време на реализацијата на секцијата:

- Ја следи и ја бележи редовноста на секој вклучен ученик;
- Ја следи ангажираноста на секој вклучен ученик за време на активностите; и
- Го следи и го вреднува напредокот на секој вклучен ученик во стекнувањето на знаењата, вештините и вредностите/ставовите зацртани со целите на секцијата.

Вреднувањето на напредокот на учениците треба да се базира врз принципите на формативно оценување. Тоа значи дека во текот на одвивањето на активностите во секцијата, учениците треба да добиваат повратни информации од реализаторите на секцијата за својот напредок и како да се подобрат, но треба да им се овозможи и самите да учествуваат во вреднувањето на сопствениот напредок, како и на напредокот на соучениците.

Истовремено, од реализаторите на секцијата се очекува континуирано да ги поттикнуваат учениците во текот на одвивањето на активностите во секцијата (или на крајот од нив) да изразуваат како се чувствувале во врска со конкретна преземена активност, што научиле и кои нови прашања се отвориле од тоа што го научиле, што им се допаднало и што не и какви предлози имаат за наредните активности.

Евиденцијата за реализација на секцијата се води во посебен дневник на наставник за воннаставни активности. На крајот на полугодите/учебната година (односно, по завршувањето на работата на секцијата на клубот), врз основа на белешките од следењето на учениците-учесници во секцијата, одговорниот наставник дава мислење за секој ученик и своето мислење описно го запишува во додатокот на свидетелството на ученикот.

Секции со „мешани“ групи ученици од различни наставни јазици

Доколку во секцијата учествуваат ученици од различни наставни јазици, во нејзиното планирање, организација и реализација треба да се вклучат најмалку двајца одговорни наставници од различни наставни јазици (според застапеноста на наставните јазици). Во случај кога таквата воннаставна активност се реализира со „мешана“ група ученици од исто училиште (двојазично или тријазично), сите одговорни наставници ќе бидат од истото училиште. Меѓутоа, доколку во воннаставната активност се вклучуваат ученици од друго училиште што учат на различен наставен јазик, тогаш во планирањето, организацијата и реализацијата на активноста мора да се вклучат и еден или повеќе одговорни наставници од другото училиште.

Пример 3. Секција за поддршка на други воннаставни интереси на учениците, со „мешана“ група ученици од различни наставни јазици

Назив на секцијата: Кулинарска секција „Најдобриот ресторан на светот“

Одговорни наставнички: Ајше Зендели (наставничка по хемија) и Марина Богоева (наставничка по математика)

Учесници: 10 – 15 ученици од 8 одделение (еднаков број од паралелките на македонски и на албански јазик, и еднаков број на момчиња и на девојчиња во рамките на секој наставен јазик).

Подрачје, содржини и активности: Секцијата треба да овозможи учениците да стекнат базични знаења и вештини за готвење и послужување храна. Во текот на работата, учениците ќе бараат и ќе избираат рецепти од интернет, ќе приготвуваат традиционални јадења на етничките заедници што живеат во нашата земја (на пример, сарми, тавче-гравче, флија, пита), популарни јадења (како пица, тестенини со прелив и сл.), салати (како шопска салата, цезар салата и сл.), супи (како пилешка супа, супа од печурки и сл.) и десерти (торти и колачиња), ќе ја подготвуваат приготвената храна за послужување и ќе ја дегустираат приготвената храна. Во секцијата ќе гостуваат родителите на учениците како поддршка за анимирање на учениците при готвењето на некој специјалитет и/или за поставувањето маса за послужување храна и пијалаци). Во рамките на секцијата ќе се организира најмалку една продажна „изложба“ на подготвената храна наменета за соучениците

и/или за наставниците и родителите. Собраните средства ќе се користат за набавка на нови прехранбени продукти.

Цели: Освен со знаења и вештини за приготвување и послужување храна и пијалаци, се очекува учесниците да се стекнат и со знаењата, вештините и ставовите/вредностите определени, главно, со следниве подрачја од Националните стандарди за основното образование: Личен и социјален развој, Претприемништво и финансиска писменост, Уметничко изразување, култура и мултикултура, Демократска култура и граѓанство, Дигитална писменост и Користење други јазици. Притоа, особено ќе се обрне внимание на оние компетенции што се однесуваат на: (1) учење за културата на сопствениот народ и на другите народи во земјава и пошироко, (2) развој на самодовербата, (3) интерперсонална комуникација и почитување на другите, (4) тимска работа, групно одлучување и решавање проблеми, (5) учење на основно изразување на „другиот“ наставен јазик и (6) соодветно користење на извори од интернет.

Време и динамика на реализација: во периодот 15 септември – 20 декември; еднаш

неделно, во времето предвидено за секции (четврток, по 5. час); дополнително и најмалку едно цело попладне или една сабота (по договор со учесниците) за организирање „изложба“ на приготвената храна.

Просторија: кабинетот по хемија (училница бр. 27)

Опрема и ресурси: (а) електричен апарат за готвење (со рерна и најмалку две рингли), (б) прибор за подготвување храна и готвење, (в) садови и прибор за јадење, (г) прехранбени продукти и други продукти за готвење, обезбедени од децата учесници и од одговорните наставници (во вид на донации) и (д) најмалку 2 компјутера поврзани со интернет и печатач (или барем непречен пристап до печатач).

Следење на учеството: Присуството на учениците ќе биде евидентирано од страна на одговорниот наставник. Анагажираноста и придонесот на секој ученик ќе бидат вреднувани од страна на соучесниците и на одговорните наставници.

При реализација на ваквите секции од наставниците се очекува:

- да обезбедат услови кои гарантираат дека учениците што доаѓаат од различни наставни јазици се чувствуваат како рамноправни учесници (преку рамноправен третман на јазиците при водењето на секцијата, балансирана застапеност на ученици од различните наставни јазици и од различен пол, достапност на работните материјали на сите застапени наставни јазици и сл.);
- да ги поттикнуваат учениците од различните наставни јазици на интерперсонална комуникација во и надвор од секцијата;
- да ја водат секцијата во позитивна атмосфера која поттикнува соработка и тимска работа во јазично „мешани“ тимови;
- да ги водат учениците кон заедничка и јасно поставена цел што резултира со продукти кои се подготвени во директна интеракција меѓу учесниците од сите застапени наставни јазици.

По завршувањето на секциите се очекува учениците-учесници да ги претстават продуктите пред другите ученици и наставници, пред родителите и пред пошироката заедница. Претставу-

вањето на продуктите може да се прави и на ниво на општината, што е особено важно доколку во секцијата биле вклучени ученици од различни училишта од иста општина или од други општини.

Кога се запишува мислењето на одговорниот наставник во додатокот на свидетелството на ученикот кој учествувал во ваквите секции, посебно се нагласува дека се работи за учество во секција со „мешана“ група ученици од различни наставни јазици.

05

ПЛАНИРАЊЕ,
ОРГАНИЗИРАЊЕ И
РЕАЛИЗИРАЊЕ НА
АКЦИИТЕ

Акциите се краткортајни воннаставни активности кои најчесто се реализираат во текот на еден ден, но можат да траат и неколку денови. Тие можат да имаат општествен, хуманитарен или друг карактер, како што се, на пример: различни еколошки акции, хуманитарни акции, продажни базари, волонтерски активности и друг вид општествено корисна работа.

Акциите може да бидат ограничени на самото училиште (да бидат ограничени на една паралелка, или да се однесуваат на целото училиште), но можат да бидат насочени и кон заедницата и да опфаќаат активности што се реализираат надвор од самото училиште (на пример, акција за чистење во пошироката околина, читање книги на деца во градинка, собирање стара хартија во соседството итн.) Во една конкретна акција може да бидат опфатени само ученици од една паралелка, група ученици од една година/одделение или еден возрасен циклус или сите ученици од училиштето, зависно од намената/целта на самата акција.

Планирање и организирање на акциите

Акциите може да ги иницира училиштето (раководството, стручната служба или наставниците) или ученичките тела, по спроведена анкета меѓу учениците. Раководството на училиштето, во соработка со наставниците и со претставниците на ученичките тела, ги избира акциите што ќе бидат спроведени во текот на конкретната учебна година и ги вклучува во Годишната програма за работа на училиштето. Во Годишната програма се наведува:

- колку и какви акции се предвидуваат;
- кои наставници ќе бидат одговорни за планирање, организација и спроведување на секоја одделна акција;
- кои ученици (од кои паралелки/години) ќе бидат вклучени во секоја одделна акција; и
- кои се глобалните цели што треба да се постигнат со секоја од нив.

Деталното планирање за секоја акција треба да го прават одговорните наставници за акцијата во соработка со ученици претставници на ученичките тела. Тоа треба да ги содржи следниве елементи:

1	називот на акцијата;
2	темата/подрачјето (со носечките содржини и активности), опфатени со акцијата и локацијата на која ќе се одвива акцијата;
3	одговорниот наставник/одговорните наставници за реализација на секцијата;
4	одделенијата/возраста на учениците за кои е наменета секцијата и вкупниот број на учесници во групата;
5	паралелките или годините/одделенијата што ќе бидат вклучени во акцијата;
6	наставниците што ќе бидат вклучени во реализацијата на акцијата;
7	целите на акцијата (носечките знаења, вештини и ставови/вредности од Националните стандарди за основното образование со кои ќе се стекнат учениците преку учество во активноста);
8	времетраењето на акцијата и временската рамка за нејзината реализација; и
9	акцискиот план за организација и за реализација на акцијата (во случај на акции од помасовен карактер).

За реализација на акциите се одговорни одделни наставници (доколку акцијата е на ниво на една паралелка) или група наставници (доколку акцијата е на ниво на година/одделение, училиште или е насочена кон заедницата), а во нивната реализација може да учествуваат и родители, стручни соработници и/или претставници на невладини организации. Во акциите од поширок домен добро е да бидат активно вклучени повеќето наставници од годината/училиштето, но и родителите на учениците.

Пример 4. Акција во заедницата

Назив на акцијата: Подаруваме сликовници

Учесници: сите ученици од V2

Одговорен наставник: Раде Костиќ, одделенски наставник во V2

Подрачје, содржини и активности: Акцијата се одвива во градинката лоцирана во соседството. Се очекува секој ученик од дома да ја донесе сликовницата што му ја читале кога бил дете на возраст од 4-5 години (за учениците кои не се во состојба да донесат таква сликовница, наставничката обезбедува примероци). Пред посетата на градинката: (1) учениците заеднички ги поставуваат и ги усвојуваат правилата за однесување во

градинката; (2) врз основа на јасни насоки од наставникот за тоа како треба да се чита за да им биде интересно на помалите деца, секој ученик ја прочитува „својата“ сликовница најмалку двапати; и (3) секој ученик смислува позитивна порака за читање (на пример, „колку повеќе читаш, толку повеќе знаеш“), ја пишува на „својата“ сликовница и го додава името под неа. Потоа, учениците одат во градинката и на децата од големата група им ги читаат сликовниците. Притоа, секој ученик се „спарува“ со едно дете и прво му ја чита „својата“ сликовница, а потоа му помага да ја раскаже. На крајот, сликовниците ѝ се подаруваат на градинката.

Цели: Се очекува учесниците да се стекнат со знаењата, вештините и ставовите/вредностите определени, главно, со следниве подрачја од Националните стандарди за основното образование: Демократска култура и граѓанство, Личен и социјален развој и Јазична писменост. Притоа, особено ќе се обрне внимание на оние компетенции што се однесуваат на: (1) општествената одговорност; (2) развојот на самодовербата; (3) интерперсоналната комуникација и почиту-

вањето на другите; (4) групното одлучување; и (5) усното и писменото изразување.

Времетраење и временска рамка: 2 часа за подготовка (во училишната) и 1,5 час за реализација (во градинката) во текот на последната недела од ноември.

Следење на учеството: Активното учество на секој ученик ќе биде вреднувано од страна на соучесниците и на одговорниот наставник.

Доколку акцијата вклучува ученици од различни наставни јазици, во нејзината организација и реализација треба да се вклучат најмалку двајца одговорни наставници од различни наставни јазици (според застапеноста на наставните јазици). Во случај кога акцијата се реализира со „мешана“ група ученици од повеќејазично училиште, сите одговорни наставници ќе бидат од истото училиште. Меѓутоа, доколку во акцијата се вклучуваат ученици од две или од повеќе училишта со различни наставни јазици, тогаш во нејзината организација и реализација мора да се вклучат повеќе одговорни наставници од сите вклучени училишта. Битен елемент на планирањето и организацијата на акциите со помасовен карактер е акцискиот план. Во него точно се наведени чекорите што треба да се преземат и роковите што треба да се

испочитуваат за да се организира и реализира секоја одделна активност во рамките на планираната акција.

Во почетокот на учебната година сите ученици (и родителите) треба да добијат увид во акциите што се предвидени да се реализираат во нивното училиште со Годишната програма за работа на училиштето. За таа цел, на огласната табла и на веб-локацијата на училиштето се објавува список на предвидените акции во кој, освен називот/целта на акцијата, се наведува и возраста на учениците за кои е наменета, траењето и временската рамка за нејзината реализација.

Акциите треба да се направат достапни за сите ученици од паралелките и/или одделенијата за кои се наменети, но учеството во нив треба да биде на доброволна основа – доколку некои ученици не покажат интерес да бидат вклучени, не смеат да имаат последици од тоа. Непосредно пред реализацијата на акцијата, одговорните наставници прават список на учениците што ќе учествуваат во акцијата.

Следење на реализацијата и учеството на учениците во акцијата

По завршувањето на акцијата, од учениците-учесници треба да се бара повратна информација (најдобро, преку анонимни прашалници) за успешноста во реализацијата на целите на акцијата и корисноста од нејзината реализација за нив самите. Од учениците може да се бара мислење и за тоа како може да се подобри реализацијата на акцијата во иднина.

Одговорните наставници во соработка со другите вклучени реализатори (наставници, родители, стручни соработници, претставници на невладини организации) го бележат учеството на секој ученик во акцијата, регистрирајќи го на претходно подготвениот список на учесници. За учениците кои особено се истакнале во реализацијата на целите на акцијата, одговорниот наставник подготвува посебна белешка со мислење кое описно се запишува во додатокот на свидетелството на ученикот.

06

ПЛАНИРАЊЕ,
ОРГАНИЗИРАЊЕ И
РЕАЛИЗИРАЊЕ НА
ЕДНОКРАТНИТЕ
РАБОТИЛНИЦИ

Еднократните работилници се краткотрајни тематски настани што се реализираат во текот на еден ден (до најмногу два дена), а се организираат со многу конкретна намена, по специфичен повод, често заради превенирање или реагирање на определена состојба, или по повод гостување на некој стручњак, практичар или популарно лице во областа.

Се нарекуваат работилници затоа што не се реализираат во вид на предавања, туку задолжително вклучуваат активности што ќе ги анимираат вклучените ученици активно да учествуваат. Можат да бидат посветени на најразлични теми, какви што се, на пример:

- правење оригами, икебана, новогодишни честитки или украси;
- подготовка на пица или колачиња;
- справување со булинг, подигнување на свеста за сексуално насилство, запознавање со последиците од користењето наркотични средства;
- давање прва помош, евакуација во услови на природни катастрофи, противпожарна заштита во училиштето;
- сообраќајна безбедност во околината на училиштето; итн.

Пример 5. Еднократна работилница за време на гостување во училиште со настава на друг јазик

Назив на работилницата: „Правиме сарми“

Одговорни наставнички: Славица Ристоска, наставничка по физика од училиштето „Братство“ (со настава на македонски јазик) и Мерита Османи, наставничка по ликовно образование од училиштето „Башкими“ (со настава на албански јазик)

Учесници: вкупно 24 ученици од 8. одделение, по 6 девојчиња и 6 момчиња од секое училиште

Подрачје, содржини и активности: Работилницата треба да придонесе за почитување на јазикот и културата на „другата“ етничка заедница. Прво, сите ученици заедно се вклучуваат во заедничка игра која ќе им овозможи да се запознаат на забавен начин, притоа користејќи основни изрази на јазикот различен од нивниот наставен јазик. Потоа, учениците се делат во 6 мали, „мешани“ групи (3 групи составени само од девојчиња и 3 групи составени само од момчиња; секоја група со еднаков број ученици од двата наставни јазика). Секоја група „прави“ сарми од хартија и ги пре-

зентира пред другите, објаснувајќи од што се состојат и како се приготвуваат. Сите ученици, во отворена дискусија водена на двата јазика (со превод овозможен од наставничките) ги констатираат сличностите во приготвувањето сарми во двете култури и настојуваат да утврдат кои јадења се специфични само за една од двете култури. Работилницата завршува со игровна активност во која сите учесници користат основни изрази за поздравување на јазикот различен од нивниот наставен јазик.

Цели: Се очекува учесниците да се стекнат и со знаењата, со вештините и со ставовите/вредностите определени, пред сè, со подрачјето Уметничко изразување, култура и мултикултура од Националните стандарди за основното образование, но и со подрачјата: Демократска култура и граѓанство, Личен и социјален развој и Користење друг јазик. Притоа, особено ќе се обрне внимание на компетенциите што се однесуваат на: (1) учење за културата на различните етнички заедници во земјата; (2) развој на самодовербата и идентитетот; (3) интерперсоналната комуникација и почитување на другите; (4) тимската работа, групното одлучување и решавањето проблеми; и (5)

учењето основно изразување на „другиот“ наставен јазик.

Временска рамка и траење: Работилницата трае околу 1,5 час. Ќе се реализира еден ден во текот на последната недела од март.

Просторија: училница во училиштето „Башкими“

Опрема и ресурси: За самата работилница се потребни: различни видови хартија (тоалет хартија или хартија за бришење раце, А4 бела хартија и евентуално хартија во боја), најмалку 6 ножички, 6 селотејпа и 6 чинии од хартија (или нормални чинии). За да се спроведе гостувањето, потребни се средства за патни трошоци за учениците и за одговорната наставничка од училиштето „Братство“.

Следење на учеството: Присуството на учениците ќе биде евидентирано од страна на одговорниот наставник. Анагажираноста и придонесот на секој ученик ќе бидат вреднувани од страна на соучесниците и на одговорните наставници.

Планирање и организирање на еднократните работилници

Еднократните работилници може да бидат долгорочно планирани и вклучени во годишната програма за работа на училиштето. Сепак, голем дел од овој вид воннаставни активности најчесто се организираат по моментално изразена потреба на некои од клучните учесници во воспитно-образовниот процес: учениците, наставниците, стручните соработници, или родителите.

Еднократните работилници може да бидат наменети за ограничени групи ученици (заинтересирани за содржината) или за сите ученици од одредена година/одредени години или за сите ученици во училиштето. Може да се реализираат во самото училиште или при гостување во друго училиште или во друга институција/организација.

Се препорачува еднократните работилници што се наменети за „мешани“ групи ученици од различни наставни јазици што учат во посебни училишта да се реализираат при гостување на едното училиште кај другото. Притоа, активностите во рамките на еднократните работилници мора да бидат планирани и реализирани така за да ги задоволат следниве барања:

- учениците кои учат на различни наставни јазици да се чувствуваат како рамноправни учесници (преку рамноправен третман на јазиците при водењето на секцијата; да има балансирана застапеност на ученици од различните наставни јазици и од различен пол; да биде овозможена достапност на работните материјали на сите застапени наставни јазици и сл.); и
- активностите да се одвиваат во позитивна атмосфера која поттикнува соработка и тимска работа во јазично „мешани“ тимови и со непосредна интеракција меѓу учесниците од сите застапени наставни јазици.

Еднократните работилници што се внесени во Годишната програма се објавуваат на огласната табла и на веб-локацијата на училиштето во почетокот на учебната година. Другите што се дополнително организирани се огласуваат најмалку една недела пред нивното реализирање. Во информацијата за одржување на работилницата се наведуваат: називот/темата, реализаторот (или реализаторите), учениците за кои е наменета таа, времето и местото на одржувањето. Информацијата за секоја одделна еднократна работилница треба да биде јавна – достапна за сите ученици, родители и наставници, без оглед на тоа на кои ученици им е наменета самата работилница.

07

ПЛАНИРАЊЕ,
ОРГАНИЗИРАЊЕ И
РЕАЛИЗИРАЊЕ НА
ИЗЛЕТИТЕ И
ЕКСКУРЗИИТЕ

Излетите и екскурзиите се организираат или за проширување и продлабочување на знаењата на учениците од одделни воспитно-образовни подрачја и наставни предмети (какви што се, на пример, оние што вклучуваат посети на локалитети и објекти од културно, историско и друго значење), или за спортување, рекреација и дружење. Често може да вклучуваат и комбинација од наведените цели. Се препорачува колку што е можно повеќе да се користат за да придонесат како за запознавање на учениците со културата на различни етнички заедници што живеат во нашата земја (преку изборот на културно-историските објекти што ќе се посетуваат), така и за меѓуетничка интеграција во образованието (така што ќе обезбедуваат интеракција меѓу ученици што учат на различни наставни јазици).

Со излетите може да се опфатат сите ученици од училиштето, но екскурзиите најчесто се организираат за ученици од една година/одделение. За сите излети и екскурзии треба да има одговорни наставници, но препорачливо е во нивната реализација да се вклучуваат и родителите на учениците.

Планирање и организирање на излетите и екскурзиите ¹⁰

Излетите и екскурзиите се планираат со Годишната програма за работа на училиштето. При планирањето за потребите на Годишната програма се определува колку и какви активности од овој вид се предвидуваат, за кои ученици (која година/одделение) е секоја од нив наменета и кои се глобалните цели што треба со секоја од нив да се постигнат.

Списокот на излетите и екскурзиите што се предвидени со годишната програма се објавува на огласната таблаи на веб-локацијата на училиштето. Списокот содржи назив/тема на секоја предвидена активност од ваков вид, за кои ученици е секоја наменета и која е временската рамка за нивната реализација. Доколку се во текот на училишната година се прават промени во реализацијата на предвидените излети/екскурзии или се додаваат нови, тоа мора да биде, исто така, објавено, најмалку две недели пред очекуваната реализација.

¹⁰ Според Законот за основно образование (2019), начинот на изведувањето на екскурзиите, излетите и другите вонучилишни активности ги утврдува министерот, по предлог на Бирото за развој на образованието. Правилникот за таа намена е достапен преку веб-локацијата на МОН и/или на БРО.

Училиштето е задолжено да обезбеди пишана информирана согласност од родителите за учество на нивните деца во секоја конкретна активност од овој вид. Тоа значи дека, пред да ја потпишат согласноста, родителите мора да имаат прецизни информации за начинот на организација и реализација на излетот/екскурзијата и за тоа што се очекува од учениците-учесници во активноста (како да се подготват и како да се однесуваат). За таа цел училиштето треба да има однапред донесен правилник за однесување на учениците и наставниците за време на излети/екскурзии, подготвен со непосредно учество на учениците (и на родителите).

Со оглед на тоа што излетите/екскурзиите најчесто поставуваат дополнителни барања пред учесниците, училиштето мора да обезбеди услови за вклучување на децата со посебни образовни потреби, како и механизми за заштита на децата чии семејства се со понизок економски статус. Кога се работи за децата од социјално загрозени семејства, училиштето мора или да обезбеди дополнителни финансиски средства за покривање на трошоците на овие деца или да ги приспособи активностите така што тие ќе бидат достапни за овие деца. Исто така, од училиштето се очекува, во соработка со родителите, да обезбеди услови што ќе ги направат овие активности достапни и за децата со посебни образовни потреби.

Следење на реализацијата на излетите/екскурзиите

Се препорачува одговорните наставници, неопосредно по завршувањето на излетот/екскурзијата, да ги поттикнат учениците-учесници да подготват презентација на конкретните активностите што биле реализирани, на целите што биле постигнати и на впечатоците на учесниците од учеството во активноста. Се очекува училиштето да ја објави подготвената презентација на својата веб-страница, а за ангажманот на секој ученик вклучен во нејзината подготовка, одговорниот наставник да подготви посебна белешка со мислење кое описно се запишува во додатокот на свидетелството на ученикот.

08

УЧЕНИЧКО
ОРГАНИЗИРАЊЕ

Демократска партиципација на учениците

Ученичкото организирање служи за да се овозможи активно учество на учениците во застапувањето и промовирањето на нивните права и интереси, преку демократско учество во донесувањето одлуки во училиштето во однос на прашањата што се од нивен непосреден интерес. Учесството е демократско кога во процесот на одлучување учениците можат слободно да го изразат своето мислење и кога одлуките донесени во рамките на нивните тела се базираат врз мислењето на мнозинството, при што е оневозможен неправеден третман на помалку бројните ученици што се различни по својата етничка, религиска и/или полова припадност, по своите способности или социо-економски статус.

Ученичкото организирање треба да им овозможи на учениците да бидат вклучени на различни начини и на различни нивоа на одлучување за сите нешта кои нив ги засегаат во училиштето, во скоро сите домени од училишното живеење поврзани со:

- наставата (на пример, како да се подобри успехот и оценувањето, како да се подобри квалитетот на наставата или некои услови за работа, каков да биде распоредот на часовите);
- воннаставните активности (на пример: каде да се оди на екскурзија, како да се одбележи некоја манифестација, како да се организира заедничка забава, кои секции да бидат застапени);
- односите меѓу учениците (на пример: како да се подобрат односите во паралелката, како да се разреши некој конфликт);
- односите со возрасните (на пример: како да се решат проблемите во релациите на некои наставници и ученици), и
- физичките услови во училиштето (на пример: како да се уреди училиштето, како да се подобри хигиената во тоалетите, како да се обезбеди грижа за училишниот разглас, како да се обезбедат нови книги во библиотеката).

Учениците, преку нивните тела, треба да учествуваат во донесувањето одлуки во училиштето за работи кои ги засегаат нив, но со поставување на одредени неминовни ограничувања кои про-

излегуваат како од нивната возраст, така и од различните одговорности на различните учесници во животот на училиштето. На сите нивоа на вклученост на учениците во донесувањето одлуки, возрастите (наставниците, стручните соработници и раководството) се неопходни за да им даваат поддршка и помош. Учеството на учениците во одлучувањето во училиштето може да биде на различни нивоа и за различни работи, во зависност од нивната возраст и од степенот на одговорност поврзан со последиците од донесената одлука:

1

учениците се консултирани за мислење кое слободно ќе го изразат, а возрастите ќе го земат предвид при донесување на одлуката;

2

одлуката е заедничка, донесена во процес во кој заедно учествуваат возрастите и учениците; или

3

учениците носат самостојни одлуки и се обврзуваат и да ги спроведуваат сами или заедно со возрастите.

Ученички тела во училиштето

Ученичкото организирање се остварува преку формирање на ученички тела на ниво на паралелка и на ниво на училиште. Преку ученичките тела се обезбедува демократска партиципација на учениците во донесувањето одлуки од сите сфери на дејствување во училиштето што се од интерес на учениците, особено кога се работи за обезбедување заштита на правата на децата во рамките на училиштето. Според Законот за основно образование од 2019 година (член 68), за организирано остварување на интересите на учениците во основното училиште, учениците се организираат во заедница на паралелка и Ученички парламент¹¹.

Заедницата на паралелка ја сочинуваат учениците од одделна паралелка, со демократски избран претседател (со тајно гласање, од листа на кандидати предложени исклучиво од страна на учениците во паралелката). Ученичкиот парламент го сочинуваат претседателите на заедниците на паралелките. Од нивните редови, по демократски пат (со мнозинство гласови од тајно гласање) се избира претседател на ученичкиот парламент.

¹¹ Според член 68 од Законот за основно образование (2019), начинот на ученичкото организирање се уредува со статутот на училиштето. Насоки за формирање и функционирање на ученичките тела можат да се најдат на веб-страница на Бирото за развој на образованието.

Законот за основно образование (2019) предвидува претставници на ученичките тела да учествуваат во работата на Советот на родители и на Наставничкиот совет. Од голема важност е учеството на учениците во овие тела да не биде само декларативно, туку вистинско и активно. За да се постигне ова, учениците треба однапред да бидат запознати со она за што ќе се расправа на средбите и кои се очекувањата од нив, но и да знаат кои се процедурите и како се одлучува. Од друга страна, возрасните треба да бидат максимално отворени, со изразена поддршка и почит спрема нив и нивното мислење.

Законот за основно образование (2019) предвидува и воспоставување на ученички правобранител чија задача е да се грижи за заштита и унапредување на правата на учениците во училиштето. Својата функција ја остварува во партнерство со стручната служба, преку промовирање на детските права (со помош на организирање едукативни работилници, дебати, инфо-денови итн.) и преку давање поддршка за заштита на детските права (со помош на регистрирање на прекршувањата на детските права и нивно проследување до стручната служба). Предвидено е ученичкиот правобранител да го избираат учениците од VII-IX одделение, со тајно гласање.

Училиштето треба да овозможи и активно да ги поттикнува учениците во него да се здружуваат и активно да учествуваат во работата на ученичките тела, како на ниво на паралелката, така и на ниво на училиштето. Од особена важност е училиштето да обезбеди услови за непречени активности на ученичкиот парламент и на ученичкиот правобранител. Овие тела треба да имаат просторија за работа со соодветна опрема (компјутер и печатач) и обезбеден потрошен материјал, директно од училиштето или од донатори, со помош на училиштето.

Ученичките тела треба да им обезбедат структурирани можности на учениците активно да ги истражуваат и да ги дискутираат различните аспекти на училишниот живот што се релевантни за нив, да учат да зборуваат за проблемите што ги засегаат преку свое избрано тело и негови претставници, да соработуваат во различни контексти (во различен етнички и полов состав, или, пак, со ученици со различни потреби и различни погледи) и да откриваат различни аспекти на работите што се релевантни за нив, да ги анализираат за да можат потоа да работат на нивното подобрување. Низ овој процес не учат само тие што се избрани во овие тела, туку и сите останати ученици кои се сведоци на нивната активност, или неа активно ја помагаат, како и оние што само ги чувствуваат ефектите од нивното дејствување.

Пример 6. Ученичка иницијатива реализирана од ученичкиот парламент

Група ученици, во име на Ученичкиот парламент спроведува анкета меѓу учениците за да се утврди нивното мислење за тоа како може да се подобри хигиената во училиштето. Резултатите покажале дека учениците посочуваат на постојните корпи за отпадоци како пречки за одржување на хигиената во училниците, тоалетите и ходниците. Ученичкиот парламент може да одлучи да иницира, да испланира и да спроведе акција за замена на постојните корпи за отпадоци со нови, поголеми и позабележливи. За својата намера, како и за резултатите од спроведената анкета, ученичкиот парламент го известува директорот на училиштето и бара негова/нејзина поддршка за спроведување на акцијата.

Акцијата може да опфати активности за обезбедување финансиски средства (преку донации или продажни изложби на продукти изработени од учениците), набавка на нови корпи и нивно поставување на места кои се најсоодветни за нивната намена (мапирани од страна на самите ученици).

За да обезбеди успешна реализација на акцијата, Ученичкиот парламент мора да подготви акциски план со кој ќе ги опфати сите чекори во состав на секоја од горенаведените активности. Така, на пример, активноста за обезбедување финансиски средства од донатори може да биде операционализирана со: (1) формирање листа на потенцијални донатори, (2) подготовка на барање за донација, (3) посета на донаторите со врачување на дописот и усна презентација на очекуваниот исход од донацијата и (4) собирање на средствата од донацијата. За секој чекор од сите предвидени активности во акцискиот план се определуваат одговорни ученици и рок за реализација. Ученичкиот парламент е должен да ја следи реализацијата на акцијата преку писмени или усни извештаи за секоја завршена активност (ако е неопходно и за секој чекор од активноста), изготвени од учениците назначени како одговорни за активноста.

Ученички иницијативи

Учениците, преку ученичките тела можат да иницираат различни акции за воведување промени во својата паралелка или во училиштето. За оние иницијативи што се однесуваат на целото училиште (или на поголем дел од неговите ученици) и треба да ги вклучат и наставниците (или дел од наставниците), училиштето определува одговорни наставници и ги внесува во својата Годишна програма за работа како акции на училиштето. Независно од таквите акции, ученичките тела можа да иницираат и да спроведуваат сопствени акции за чија реализација добиваат поддршка од училиштето.

Во реализацијата на ученичките иницијативи најчесто учествуваат (на доброволна основа) и ученици кои не се директно вклучени во ученичките тела. Реализацијата на ученичките иницијативи треба да биде поддржана од раководството, стручната служба и наставниците. Притоа, од особена важност е одговорните ученици за спроведување на иницијативата/акцијата (посочени од соодветното ученичко тело), со помош на стручната служба, добро да ги испланираат сите чекори што се потребни за реализација на иницијативата/акцијата, односно да направат акциски

план во кој точно ќе се дефинира кој ќе учествува во реализацијата на секој од чекорите, кој ќе биде одговорен за следењето на конкретен чекор и кој ќе биде рокот до кој се очекува тој чекор да биде реализиран. Ваквиот акциски план помага за јасно дефинирање на одговорностите на сите лица вклучени во реализацијата на иницијативата/акцијата, прегледно следење на темпото со кое се напредува, како и навремено воочување на потребата за дополнително помагање во извесна фаза, доколку дојде до застој во планираниот напредок.

Функционалните ученички тела што се формирани и функционираат со целосно почитување на демократските правила, овозможуваат учениците да се стекнат со голем дел од компетенциите определени со Националните стандарди за основното образование кои, инаку, не можат да се научат од учебник. Во такви услови сите ученици во училиштето може да ги стекнат повеќето знаења, вештини и вредности од подрачјето Демократска култура, мултикултура и граѓанство. Затоа, пак, оние што се директно вклучени во активностите на ученичките тела, преку ваквото учество добиваат можност да се стекнат и со повеќето компетенции од подрачјата Личен и социјален развој и Претприемништво и финансиска писменост.

09

ЕВИДЕНТИРАЊЕ НА
ВОННАСТАВНИТЕ
АКТИВНОСТИ НА
НИВО НА УЧИЛИШТЕ

Секој наставник го евидентира сопственото учество во реализацијата на воннаставните активности во Педагошката евиденција за воннаставни активности¹², каде што ги внесува и сите други барања поврзани со самите активности. По завршувањето на реализацијата на воннаставната активност, стручната служба во училиштето го верификува неговото учество во дневникот. Стручната служба подготвува посебен извештај од реализацијата на воннаставните активности на ниво на училиштето, кој се презентира пред Наставничкиот совет. Во извештајот се презентираат и сегрегирани податоци за полот и за етничката структура на учесниците и за учеството на децата со посебни образовни потреби во секој вид реализирани воннаставни активности.

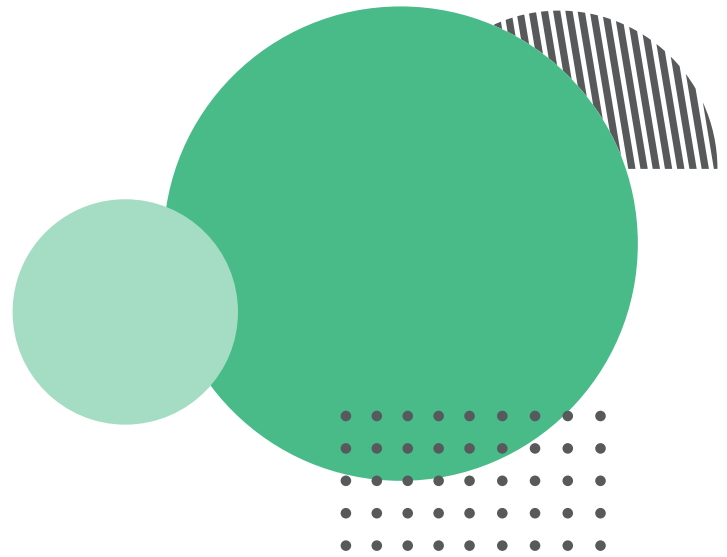
Педагошката евиденција за воннаставните активности станува дел од целокупната педагошка евиденција на наставникот и како таков претставува дел од училишната документација. Пополнетата Педагошки евиденции за воннаставни активности, заедно со севкупниот извештај од реализираните воннаставни активности, служат како основа за натамошно планирање и за подобрување на квалитетот на воннаставните активно-

сти и се користат при самоевалуацијата и интегралната евалуација на училиштето (и како основа за вреднување на постигањата на наставниците).

---

¹² Насоките за подготовка на дневникот на наставник за воннаставни активности се изготвени од страна на Бирото за развој на образованието и објавени на нивната веб-страница.

**Koncepti i
AKTIVITETEVE
JASHTËMËSIMORE
në arsimin fillor**

SHKUP, 2020

PËRMBAJTJA

01

Nevoja e aktiviteteve jashtëmësimore në arsim

62-67

02

Objektivat dhe parimet e aktiviteteve jashtëmësimore

68-55

03

Llojet e aktiviteteve jashtëmësimore

76-79

04

Planifikimi, organizimi dhe realizimi i seksioneve/klubeve

80-91

05

Planifikimi, organizimi dhe realizimi i aksioneve

92-97

06

Planifikimi, organizimi dhe realizimi i punëtorive të njëhershme

98-101

07

Planifikimi, organizimi dhe realizimi i shëtitjeve dhe ekskursioneve

102-105

08

Organizimi i nxënësve

106-111

09

Evidentimi i aktiviteteve jashtëmësimore në nivel të shkollës

112-113

01

NEVOJA E
AKTIVITETEVE
JASHTËMËSIMORE
NË ARSIM

Aktivitetet mësimore dhe jashtëmësimore paraqesin një tërësi të pashkëputshme në procesin edukativo-arsimor që krijojnë parakushtet e nevojshme që nxënësi të zhvillohet në një person të hapur, të pavarur, krijues dhe me karakter. Në kuadër të veprimtarisë edukative-arsimore në shkolla organizohen dhe realizohen aktivitete të ndryshme jashtëmësimore në përputhje me nevojat dhe interesat zhvillimore të nxënësve dhe me pjesëmarrjen e tyre aktive, në mënyrë që shkolla të bëhet vendi i socializimit të nxënësve dhe mjedis tërheqës për mësim.

Përzgjedhja e aktiviteteve jashtëmësimore në të cilat nxënësi do të përfshihet në mënyrë të pavarur jashtë mësimin të rregullt, atij i ofrohet mundësia për zhvillimin e interesave që mësimi i rregullt nuk i ka ose pjesërisht i përfshinë ato. Është veçanërisht e rëndësishme aktivitetet jashtëmësimore t'i zhvillojnë kompetencat (njohuritë, shkathhtësitë dhe mendimet) e nxënësve në të gjitha sferat, që nuk janë të përfshira ose pjesërisht mbulohen me programet mësimore dhe janë në përputhje me Standardet nacionale të cilat duhet t'i arrijnë nxënësit deri në përfundimin e arsimit fillor.

Hulumtimet tregojnë se angazhimi në aktivitetet jashtëmësimore nxënësve iu mundëson të sendërtojnë mendim pozitiv ndaj shkollës¹¹ dhe kontribuon për ngritjen e motivimit të nxënësve për të arritur sukses më të lartë shkollor¹². Edhe pse nuk ka dëshmi se aktivitetet jashtëshkollore drejtpërdrejtë kontribuojnë në përmirësimin e suksesit shkollor të nxënësve, hulumtimet tregojnë se pjesëmarrja në aktivitetet jashtëmësimore zvogëlon sjelljen e rrezikshme të nxënësve dhe e redukton rrezikun e braktisjes së shkollës¹³. Gjithashtu, pjesëmarrja e të rinjëve në procesin e vendimmarrjes në kuadër të shkollës ka efekte pozitive në zhvillimin e shkathhtësive jetësore dhe vetbesimin të nxënësit, përmes kapaciteteve të tyre për vendosje demokratike ndaj marrëdhënieve ndërmjet nxënësve dhe të rriturve, si dhe ndaj etikës së shkollës¹⁴. Pikërisht për këtë nxënësit duhet të jenë faktorë aktiv në: planifikimin, programimin, organizimin dhe realizimin e aktiviteteve jashtëmësimore që i nxisin, i

¹¹ Massoni, E. (2011). Positive Effects of Extra Curricular Activities on Students. *ESSAI: Vol. 9, Article 27*. <http://dc.cod.edu/essai/vol9/iss1/27>

¹² Im M.H., Hughes J.N., Cao Q. & Kwok O.M. (2016). Effects of Extracurricular Participation During Middle School on Academic Motivation and Achievement at Grade 9. *American Educational Research Journal*, 53 (5), 1343–1375.

¹³ Heers, M., Van Klaveren, C. Groot, W. & Maassen van den Brink, H. (2016). Community Schools: What We Know and What We Need to Know. *Review of Educational Research*, 20 (10), 1-36. DOI: 10.3102/0034654315627365

¹⁴ Mager, U & Nowak, P. (2012). Effects of student participation in decision making at school. A systematic review and synthesis of empirical research. *Educational Research Review*, 7 (1), 38-61.

Koncepti i aktiviteteve jashtëmësimore në arsimin fillor

përfshijnë dhe pavarësojnë nxënësit në punë dhe në mësimnxënie.

Aktivitetet jashtëmësimore realizohen përmes orëve që nuk kanë baza të njëjta didaktike sikurse mësimi i rregullt, por më shumë përqendrohen në bashkëpunim me kushte të marrëdhënieve të barabarta, vetëiniciativë dhe punë ekipore, kreativitet dhe përgjegjësi. Është shumë e rëndësishme që gjatë zhvillimit dhe realizimit të aktiviteteve jashtëmësimore të bëhet përzgjedhja e atyre që nxisin emocione pozitive te nxënësit, siç janë kurioziteti, kënaqësia, shpresa dhe krenaria, sepse këto emocione e rrisin motivimin për pjesëmarrje si në mësimdhënie dhe në mësimnxënie gjatë orëve, ashtu edhe në aktivitetet joformale gjatë orëve, e lehtësojnë mësimin, i rrisin të arriturat akademike dhe i udhëzojnë ndaj zgjedhjes të profesioneve të ardhshme¹⁵.

Aktivitetet jashtëmësimore duhet të nxisin shoqërimin e nxënësve. Hulumtimet tregojnë se nxënësit të cilët shoqërohen me moshatarët që u përkasin grupmoshave të ndryshme, tregojnë interesim më të madh për mësim, kanë pritshmëri më të larta dhe plane afatgjate lidhur me shkollimin e tyre. Përkrahja nga bashkëpunëtorët kontribuon për mirëqenien e të rinjëve. Njëkohësisht, shoqërimi cilësor pozitivisht ndikon edhe në përjetimet emocionale si dhe në sjelljen akademike të të rinjtë¹⁶.

Duke pasur parasysh rëndësinë e aktiviteteve jashtëmësimore për përmirësimin e cilësisë e arsimit, përkatësisht për zhvillimin e përgjithshëm të nxënësit, Byroja e zhvillimit të arsimit në bashkëpunim me Fondacionin e fëmijëve „Pestaloci” bëri një hulumtim për gjendjen aktuale rreth organizimit dhe realizimit të aktiviteteve jashtëmësimore në shkollat e vendit tonë. Udhëzimet e hulumtit mund të rezymohen në këtë mënyrë:

---

¹⁵ Zimmermann, P. (2004). Attachment representations and characteristics of friendship relations during adolescence. *Experimental Child Psychology*, 88, 83-101.

---

¹⁶ Currie, C., Zanotti, C., Morgan, A., Currie, D., de Looze, M., Roberts, C., Samdal, O., Smith, O.R.F. & Barnekow, V. (Eds.) (2012). Social determinants of health and well-being among young people. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey. World Health Organization Regional Office for Europe Copenhagen.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual review of psychology*, 52(1), 141-166.

Në shumë shkolla ofrohen një numër i kufizuar i aktiviteteve jashtëmësimore si për nga lloji ashtu edhe për nga përvoja. Më të njohura janë ato përmes të cilave shkolla afirmohet në mjedisin lokal- sportive dhe kulturore-artistike dhe të njëjtat realizohen më shumë në periudha. Gjithashtu, një numër i madh i nxënësve dhe mësimitdhënësve janë përfshirë në: aktivitete jashtëmësimore afatshkurtë (si seksionet dhe pikniqet/ekskursionet); aktivitetet më afatgjate (siç janë, seksionet) më shumë planifikohen sesa realizohen dhe pa respektim rigoroz të asaj që është planifikuar. Seksionet sportive-rekreative dhe seksionet orientuar ndaj zhvillimit personal dhe social të nxënësve konsiderohen si më të dobishme nga ato që kanë të bëjnë me përmbajtjet mësimore të cilat, edhe pse janë më të përfshira në praktikë.

Gjatë planifikimit dhe realizimit të aktiviteteve jashtëmësimore rrallë merren parasysh interesimi i nxënësve, madje prindërit pothuajse janë të përjashtuar nga procesi i vendimmarrjes në lidhje me aktivitetet jashtëmësimore. Nxënësit shpeshherë nuk kanë mundësinë të përcaktohen për aktivitetet

jashtëmësimore në të cilat do të marrin pjesë, por përzgjedhjen e bëjnë mësimitdhënësit. Nxënësit të përfshirë në aktivitetet jashtëmësimore kanë përvojën pozitive, iu pëlqen mënyra e punës, janë të vetëdijshëm për përfitimet dhe dëshirojnë të marrin pjesë në to. Megjithatë, shumica e nxënësve nuk janë të informuar mjaftueshëm dhe iu mungon përvoja me aktivitetet jashtëmësimore dhe nuk dijnë çka të presin dhe çfarë të kërkojnë nga aktivitetet jashtëmësimore.

Mësimitdhënësit dakordohen se aktivitetet e tilla jashtëmësimore janë të dobishme për nxënësit, por pengesë kryesore për realizimin e tyre e theksojnë mungesën e mjeteve materiale/ financiare. Kur bëhet fjalë për aktivitetet më afatgjate, si vështirësi plotësuese e konsiderojnë punën në turne dhe kushtet hapësinore, përderisa mësimitdhënësit, nxënësit dhe prindërit më rrallë ballafaqohen si burime të vështirësive.

Aktivitetet tutore/mentore dhe kampet/ shkollat për nxënësit janë një formë e rrallë e aktivitetit jashtëmësimit. Aktivitetet tutore/mentore organizohen sipas nevojës, e jo

Koncepti i aktiviteteve jashtëmësimore në arsimin fillor

sistematikisht, kryesisht, sepse mësimdhënësit nuk shohin dobinë për punën e tyre personale nga lloji i këtyre aktiviteteve, ndërsa nxënësit janë shfrytëzues të ndihmës me moshatarët e tyre, i përjetojnë si pengesë më e madhe për dallim nga nxënësit që do të ishin në rolin e tutorit/mentorit. Kampet/shkollat për nxënësit gjatë pushimeve përfshihen në pjesë të vogël të shkollave (edhe pse konsiderohen si shumë të dobishme për nxënësit), para së gjithash, sepse mësimdhënësit nuk shohin dobi nga ajo (kryesisht për shkak të mos marrjes së kompensimit financiar për këtë punë).

Sipas mësimdhënësve dhe shërbimeve profesionale, shkollat kanë siguruar parakushtet për organizimin e nxënësve në nivel të paraleles dhe në nivel të shkollës. Megjithatë, për dallim prej tyre, nxënësit nuk janë shumë të bindur se përmes bashkësisë së paraleles edhe në Parlamentin shkollor kanë mundësi të mjaftueshme të marrin pjesë në zgjidhjen dhe/ose vendosjen për çështje në interes të nxënësve.

Ligji për arsimin fillor prej vitit 2019 e imponoi nevojën për sjelljen e Konceptit për aktivitetet jashtëmësimore në shkollat fillore. Si rezultat i kësaj është përgatitur ky dokument i cili sendërtohet në bazë të udhëzimeve të hulumtimit, në bazë të përvojës të vendeve tjera dhe në bazë të përvojave aktuale me aktivitetet jashtëmësimore në shkollat tona si dhe përparësive të përcaktuara në Strategjinë e arsimit 2018 – 2025.

02

**OBJEKTIVAT
DHE PARIMET E
AKTIVITETEVE
JASHTËMËSIMORE**

Gjatë planifikimit, organizimit dhe realizimit të aktiviteteve jashtëmësimore në shkolla duhet pasur parasysh se objektiva kryesore e tyre është të mundësojnë arrijten e njohurive, shkathtësive dhe vlerave/qëndrimeve të projektuara me **Standardet nacionale për arsimin fillor**, veçanërisht kur bëhet fjalë për ato që nuk përfshihen ose nuk përfshihen mjaftueshëm me aktivitetet jashtëmësimore. Prandaj, theks i veçantë vihet ndaj njohurive, shkathtësive dhe vlerave/qëndrimeve të përfshira në fushat vijuese për ciklin përkatës të moshës së nxënësve: Zhvillimi personal dhe social, Kultura demokratike, multikultura dhe qytetërimi, Shprehja artistike dhe kultura dhe Sipërmarrësia dhe njohuritë financiare.

Planifikimi, organizimi dhe realizimi i aktiviteteve jashtëmësimore në shkolla duhet të udhëhiqen nga këto parime:

1

Aktivitetet jashtëmësimore kontribuojnë për zhvillimin kognitiv, socio-emocional dhe zhvillimin psikomotor të nxënësit.

Aktivitetet jashtëmësimore duhet të jenë në funksion të Standardeve nacionale arsimore dhe në përputhje me kompetencat e projektuara në to. Të gjitha aktivitetet jashtëmësimore duhet të udhëhiqen nga kompetencat e përshkruara në fushat e Zhvillimit personal dhe social dhe Kultura demokratike dhe qytetërimi, madje plotësisht mund të udhëhiqen edhe ndaj zhvillimit të kompetencave në një ose më shumë fusha të tjera në Standardet nacionale për arsimin fillor.

Aktivitetet jashtëmësimore duhet t'iu mundësojnë nxënësve përmes përvojave konkrete të arrijnë njohuri, shkathtësi dhe qëndrime/vlera në sferën kognitive, emocionale, sociale dhe psikomotore, në pajtim me karakteristikat e tyre zhvilluese, potencialet dhe afinitetet. Është e rëndësishme që aktivitetet jashtëmësimore t'iu orientohen nxënësve dhe të përputhen me nevojat individuale dhe me dallimet ndërmjet nxënësve për të siguruar mundësinë që çdo fëmijë t'iu njohë dhe deri në maksimum t'iu

zhvillojë aftësitë, potencialin dhe njohuritë personale. Me ndihmën e respektimit të mënyrës dhe të shpejtësisë në mësimnxënies dhe përparimit të secilit nxënës, aktivitetet jashtëmësimore duhet t'iu ofrohen edhe si përkrahje ndaj nxënësve me nevoja të kufizuara, por, gjithashtu edhe si përkrahje ndaj nxënësve që janë të talentuar dhe me pasion në sfera të ndryshme.

Aktivitetet jashtëmësimore duhet të kontribuojnë që nxënësit të zhvillojnë bindjen se aftësitë e tyre nuk janë dhënë njëherë e përgjithmonë dhe se munden të zhvillohen përmes punës së palodhshme dhe vetë kujdesit. Nxënësit që kanë këtë qëndrim ndaj aftësive të tyre paraqesin qëllime reale në përputhje me karakteristikat dhe mundësitë e tyre. Ata janë këmbëngulës në arritjen e qëllimeve që i kanë parashtruar dhe nuk heqin dorë lehtë kur përballen me ndonjë pengesë të caktuar.

2

Aktivitetet jashtëmësimore janë inkluzive dhe jodiskriminuese

Aktivitetet jashtëmësimore që organizohen në shkollë duhet të jenë të arritshme për të gjithë nxënësit pa marrë parasysh gjininë,

përkatësinë etnike, aftësitë, statusin socio-ekonomik gjendjen shëndetësore dhe suksesin në shkollë dhe të gjithë nxënësit duhet të nxiten për të marrë pjesë në to. Kjo është veçanërisht e rëndësishme kur bëhet fjalë për nxënësit me aftësi të kufizuara arsimore, si dhe për nxënësit të cilët janë përfaqësues të grupeve të marginalizuara. Nga shkolla pritet të sigurojë kushte për pjesëmarrjen e tyre të pandërprerë në aktivitetet jashtëmësimore.

I njëjti parim vlen edhe kur bëhet fjalë për aktivitete të sportit dhe të tjera, të cilat janë natyrë konkurruese. Aktivitetet e këtilla, si dhe ata të cilët shërbejnë për ta përfaqësuar shkollën në bashkësi (si shfaqje, aksione dhe ngjashëm) duhet të organizohen dhe të realizohen në mënyrë që mundëson pjesëmarrjen e të gjithë nxënësve të interesuar. Kjo nënkupton se pjesëmarrja në aktivitet nuk mund të varet nga aftësitë e nxënësit, por nga interesimi i tij/saj për inkuadrimin në aktivitet.

Të gjithë nxënësit që marrin pjesë në aktivitetet jashtëmësimore duhet të mbrohen nga çdo formë e diskriminimit. Kjo nënkupton se aktivitetet jashtëmësimore duhet të realizohen në kushte në kushte

që mundësojnë nxënësi që merr pjesë në aktivitet të ekspozohet ndaj stereotipeve, paragjyqimeve dhe sjelljes diskriminuese nga nxënësit tjerë, mësimeve dhe të tjerët në shkollë.

3

Aktivitetet jashtëmësimore janë **tërheqëse** për shumicën e nxënësve

Meqenëse aktivitetet jashtëshkollore pritet të përfshijnë të gjithë (ose pothuajse të gjithë) nxënësit, shkolla duhet të ofrojë larmi aktivitete afatshkurte (të tilla si aksione, shëtitje/ekskursione, punëtori njëhershme) dhe më afatgjate (si seksione/klube) aktivitete jashtëmësimore që pasqyrojnë larminë e interesave të shumicës së nxënësve.

Nxënësit duhet të perceptojnë aktivitetet jashtëmësimore të ofruara si interesante, të dobishme dhe argëtuese, dhe si aktivitete që meritojnë t'i kushtohen kohës së lirë. Me fjalë tjera, aktivitetet jashtëmësimore duhet të dallohen nga ato mësimore jo vetëm për nga temat/përmbajtjet që fokusojnë, por edhe për nga qasja dhe metodat e realizimit të përmbajtjeve të projektuara. Në të njëjtën kohë, është veçanërisht e rëndësishme - qasja

e përgjithshme në zbatimin e aktiviteteve jashtëmësimore për t'u ofruar nxënësve pjesëmarrës në to, për të përjetuar atmosferën e përgjithshme si të sigurt në atë mënyrë që do ta përjetojnë interaksionin me nxënësit tjerë si pozitive dhe dhe veten e tyre do e përjetojnë si pjesëmarrës të suksesshëm.

Meqenëse aktivitetet jashtëmësimore begatojnë punën arsimore të shkollës, tërheqja e tyre për nxënësit kontribuon në përmirësimin e tërheqjes së përgjithshme të vetë shkollës.

4

Aktivitetet jashtëmësimore sigurojnë **pjesëmarrje aktive të nxënësve**.

Ky parim përmban të drejtën e çdo fëmije për të kërkuar, marrë dhe shpërndarë informacion, të marrë pjesë në proceset e vendimmarrjes dhe të shoqërohet me fëmijë të tjerë në mënyrë që të formulojë dhe manifestojë më mirë nevojat dhe interesat e tyre.

Nga kjo e drejtë vijon obligimi i shkollës të sigurojë kushte për pjesëmarrje aktive të nxënësve në të gjitha fazat e realizimit të aktiviteteve jashtëmësimore. Së pari, nxënësit duhet të marrin pjesë në sjelljen e vendimeve

sa i përket aktiviteteve jashtëmësimore që do të ofrohen për realizim, si dhe në vetë përzgjedhjen e atyre që do të realizohen. Më pas pritet që nxënësit të marrin një pjesë aktive në planifikimin dhe organizimin e aktiviteteve jashtëmësimore që do të realizohen. Më në fund, nxënësit duhet të marrin pjesë në mënyrë aktive në zbatimin e veprimtarisë, të përfshihen në monitorimin e zbatimit të tij, si dhe në vlerësimin e suksesit të zbatimit të tij dhe efektet e tij.

E njëjta e drejtë lind nga detyrimi i shkollës për të siguruar kushte për formimin e organeve të nxënësve në nivelin e klasës dhe në nivelin e shkollës dhe funksionimin e tyre demokratik. Roli i këtyre organeve është të sigurojnë mbrojtjen e interesave të nxënësve dhe të marrin pjesë në vendimmarrje sa herë që përfshirja individuale e të gjithë nxënësve në proceset e vendimmarrjes në nivelin shkollor nuk është e mundur.

5

Çdo herë kur është e mundur aktivitetet jashtëmësimore janë në funksion të integritit ndëretnik në arsim.

Shkolla duhet të përpiqet të ofrojë aktivitete jashtëmësimore përmes së cilave do ta nxisë zhvillimin e kompetencave interkulturore te nxënësit dhe do ta promovojë karakterin multikulturor/multi-etnik të vendit tonë. Kjo mund të bëhet përmes: (1) përfshirjes së përmbajtjeve multikulturore të cilat sigurojnë njohuri për dallimet dhe për ngjashmëritë në kulturat e bashkësive të ndryshme etnike që jetojnë në vendin tonë, (2) sigurimit të bashkëveprimit të nxënësve që mësojnë në një gjuhë mësimore me nxënësit që mësojnë në një gjuhë tjetër mësimore, dhe/ose (3) përfshirja e përmbajtjeve multikulturore në aktivitete të cilat sigurojnë interaksion ndërmjet nxënësve me mësim në gjuhë të ndryshme (kombinimi i dy qasjeve të theksuara paraprakisht). Çdoherë që natyra e veprimtarisë jashtëshkollore dhe rrethanat në të cilat zhvillohet ajo, mundësojnë zbatimin e të paktën një prej mënyrave të lartpërmendura, aktiviteti mund të pritët që të kontribuojë në zhvillimin e kompetencave ndërkulturore të nxënësve. Në raste të rralla,

kur përmbajtja e veprimtarisë jashtëshkollore mund të mos jetë multikulturore (si eksperimentet e kimisë dhe fizikës), ose kur zbatimi i saj nuk është i mundur për nxënësit nga gjuhë të ndryshme mësimore (p.sh., kur kimia/fizika zhvillohet në një shkollë të vendosur në një mjedis gjuhësor homogjen), një veprimtari e tillë jashtëshkollore nuk mund të pritet që të kontribuojë në zhvillimin e kompetencave ndërkulturore të nxënësve.

Përmbajtjet multikulturore mund të përfshihen në aktivitetet jashtëmësimore me grupe homogjene nxënësish etnike/gjuhësore. Pastaj duhet të përfshihet mundësia ndaj promovimit të stereotipeve për bashkësitë tjera etnike dhe theksimi i etnocentrizmit, përkatësisht, vlerësimi i karakteristikave kulturore të bashkësive të ndryshme etnike përmes prizmit të kulturës personale. Njëkohësisht, me rëndësi të veçantë është të shfrytëzohet qasja e cila i thekson ngjashmëritë dhe zhvillon respektin e dallimeve ndërmjet bashkësive etnike.

Integrimi ndërmjet nxënësve që mësojnë në gjuhë të ndryshme mësimore sigurohet përmes kontaktit i cili mund të jetë i drejtpërdrejtë ose jo i drejtpërdrejtë (ndërmjetësuar nga mediat elektronike). Në

shkollat me dy ose tre gjuhë mësimore, të gjitha (ose të paktën shumica) aktivitetet jashtëmësimore duhet të ofrojnë kontakte të drejtpërdrejta - të kryhen me grupe „të përziera“ të nxënësve që mësojnë në gjuhë të ndryshme mësimore¹⁷.

Kur bëhet fjalë për shkollat njëgjuhëshe, kontakti i drejtpërdrejtë është i mundur nëse shkolla kryen disa aktivitete jashtëmësimore ose në partneritet me një shkollë që ka nxënës që mësojnë në një gjuhë tjetër mësimore. Nëse shkollat partnere janë afër njëra-tjetrës (në të njëjtin vend/komunë), ata mund të kryejnë më shumë aktivitete jashtëmësimore (me grupe të ndryshme „të përziera“ të nxënësve) dhe më afatgjate (si seksione), jo vetëm ato afatshkurtra (siç janë aktivitetet, punëtori të njëhershme ose shëtitje). Nëse shkollat partnere janë afër njëra-tjetrës (në të njëjtin vend/komunë), ata mund të kryejnë më shumë aktivitete jashtëshkollore (me grupe të ndryshme „të përziera“ të nxënësve) dhe aktivitete jashtë mësimore afatgjatë (si seksione), jo vetëm ato afatshkurtra (siç janë

¹⁷ Një përshkrim më i detajuar i rregullave për realizimin e këtij lloji të aktiviteteve jashtëmësimore mund të gjendet në Doracakun për Aktivitete të përbashkëta me grupe të përziera të përbërjes etnike/gjuhësore të përgatitur nga Qendra për të drejtat e njeriut dhe zgjidhja e konflikteve në kuadër të Projektit USAID për Integrimin ndëretnik në arsim. [http://pmio.mk/wp-content/uploads/2013/08/Zaednicki-aktivnos-ti-M.pdf]

aksione, punëtori të njëhershme dhe shëtitje). Nëse shkollat partnere janë larg nga njëra-tjetra, aktivitetet jashtëmësimore, bazuar në kontaktin e drejtpërdrejt, mund të realizohen duke vizituar një shkollë nga një tjetër. Për më tepër, shkollat partnere të largëta gjithashtu, mund të realizojnë aktivitete jashtëmësimore bazuar në kontaktin jo të drejtpërdrejtë të grupeve „të përziera“ të nxënësve, të cilat do të zhvillohen në mënyrë elektronike (për shembull, përmes lidhjes skype). Shkollat që nuk mund të ofrojnë partneritete duhet të zbatojnë aktivitete jashtëmësimore të bazuara në kontakt virtual, në atë mënyrë duke përfshirë përmbajtje që demonstrojnë kontakte të drejtpërdrejta midis anëtarëve të bashkësive të ndryshme etnike që jetojnë në vendin tonë (të tilla si dokumentarë ose shfaqje televizive në fokus në bashkëveprimin ndëretnik).

6

Aktivitetet jashtëmësimore e nxisin bashkëpunimin e shkollës **me prindërit dhe me bashkësinë lokale.**

Shkollat janë të detyruara t'u sigurojnë prindërve informacione në kohë dhe të arritshme për programin e aktiviteteve jashtëmësimore dhe t'u mundësojnë atyre

të marrin pjesë plotësisht në vendimmarrje në lidhje me planifikimin e aktiviteteve jashtëmësimore. Prindërit pritet të përfaqësojnë interesat e nxënësve përmes organeve të tyre shkollore (këshillat e prindërve) dhe organeve të tjera në të cilat marrin pjesë (Këshilli i shkollës). Përmes këtyre organeve, prindërit duhet të përfshihen në formimin e listës së aktiviteteve jashtëmësimore që shkolla do të ofrojë, si dhe në përzgjedhjen e atyre që do të realizojnë. Prindërit, gjithashtu, duhet të thonë fjalën kur zgjedhin aktivitetin konkret jashtëmësimore, në të cilën do të marrë pjesë fëmija i tyre.

Përveç planifikimit, prindërit mund të përfshihen në realizimin e aktiviteteve jashtëmësimore, duke punuar së bashku me mësimdhënësit përgjegjës për vetë realizimin. Duke vepruar kështu, prindërit mund të veprojnë si asistentë ose bartës të aktivitetit së bashku me mësimdhënësin përgjegjës dhe kur bëhet fjalë për aktivitete jashtëmësimore afatshkurtra dhe afatgjata. Në këtë mënyrë prindërit mund të kontribuojnë në zgjerimin e listës së aktiviteteve jashtëmësimore që do të realizohen në shkollë.

03

LLOJET E
AKTIVITETEVE
JASHTËMËSIMORE

Praktika aktuale tregon se është e zakonshme në të gjitha shkollat të realizohen një sërë aktiviteteve jashtëmësimore që ndryshojnë për nga kohëzgjatja e tyre:

1 aktivitete jashtëmësimore afatshkurtër

- shëtitje dhe ekskursionë
- punëtori të njëhershme
- aksione në shkollë ose në bashkësi

2 aktivitete jashtëmësimore afatgjate

- seksione/klube

Kërkesat për planifikimin, organizimin dhe realizimin e llojeve të mësipërme të aktiviteteve jashtëmësimore përshkruhen më hollësisht në kapitujt vijues.

Në disa shkolla përkohësisht ose në mënyrë të vazhdueshme realizohen edhe **projekte** si lloj i posaçëm i aktiviteteve të njëhershme jashtëmësimore. Projektet mund të jenë përkrahje e lëndëve/sferave ekzistuese mësimore ose të jenë në funksion të sferave tjera. Mund të jenë të inicuar nga vetë shkolla në bashkëpunim me dhe organizatat tjera dhe të jenë të kufizuara në nivel lokal ose shtetëror ose të kenë karakter ndërkombëtar. Mund të inicohen nga organizata/institucione tjera, si nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës, nga Byroja e

zhvillimit të arsimit, komuna, organizatat/institucionet ndërkombëtare ose eventualisht të realizohen nga organizata/institucione të cilët kanë marrë leje për këtë nga shkolla dhe nga MASH. Projektet e inicuar nga organizatat/institucionet tjera kanë për qëllim të pilotohet ndonjë program i ri dhe/ose ndonjë qasje më ndryshe dhe eventualisht të kontrollohen efektet e aplikimit të programit/qasjes së tillë në sistemin arsimor.

Si një lloj i veçantë i aktiviteteve jashtëmësimore, vizitat shkollore jashtë vendit mund të konsiderohen si pjesë e projekteve të tilla si Erasmus +, shkolla të binjakëzuara dhe ngjashëm. Vizitat e këtij lloji përfshijnë një numër të vogël shkollash, të cilat përfshijnë një numër të vogël nxënësish si pjesëmarrës të projektit dhe/ose përfaqësues të shkollës.

Gjatë pushimit të dimrit dhe/ose verës, shkollat, gjithashtu mund të organizojnë **kampe/shkolla** për t'u ofruar nxënësve aktivitete të organizuara jashtëmësimore në formën e aktiviteteve të përqendruara, aktivitete tërëditore gjatë disa ditëve, një javë pune ose më shumë. Mund të synojnë të mbështesin zhvillimin personal dhe shoqëror të nxënësve, të kenë një karakter sportiv-rekreativ dhe/ose të plotësojnë interesa të tjera jashtëmësimore të nxënësve. Shkolla mund të organizojë aktivitete të

Koncepti i aktiviteteve jashtëmësimore në arsimin fillor

tilla vetëm për nxënësit e saj ose të jetë e hapur edhe për nxënësit e shkollave tjera për rreth. Aktivitetet e tilla mund t'i udhëheqin mësuesit ose persona tjerë, të angazhuar për këtë qëllim. Pritet realizimi i aktiviteteve të tilla të ndihmohet financiarisht nga prindërit, nga bashkësia lokale dhe/ose nga komuna.

Një lloj i veçantë i aktiviteteve jashtëmësimore janë ato që kanë të bëjnë me organizimin e nxënësve brenda shkollës. Për shkak të specifikës së tij, ky lloj aktiviteteve jashtëmësimore paraqitet në një kapitull të veçantë në fund.

04

PLANIFIKIMI, ORGANIZIMI DHE REALIZIMI I SEKSIONEVE/KLUBEVE¹⁸

¹⁸ Seksionet dhe klubet dallohen vetëm në titull, dhe në thelb i referohen të njëjtit lloj aktiviteteve, kjo është arsyeja që në tekstin në vijim do të përdoret nocioni seksione edhe atëherë kur mendohet për klubet

Seksionet janë aktivitete jashtëshkollore më afatgjate të cilat realizohen një herë në javë (1-2 orë në javë, në mesatare), gjatë një gjysmëvjetori ose gjatë tërë vitit shkollor. Seksioni formohet për nevojat e një grup xënësish, të cilët këmbëjnë interesat e përbashkëta, mund të mësojnë në paralele të njëjtë (për shembull IIIa), në paralele të ndryshme por viti i njëjtë (për shembull, klasa 6-të), ose në vite të ndryshme në kuadër të ciklit të moshës së njëjtë (për shembull, klasa 7 - 9). Duke vepruar kështu, është e rëndësishme që i gjithë grupi të marrë pjesë së bashku dhe vazhdimisht të jetë i pranishëm në punën e seksionit.

Seksionet i udhëheqin mësimdhënësit të cilët janë përgjegjës për realizimin e tyre, madje sipas nevojës në punën e seksionit mund të inkuadrohen edhe mësimdhënës tjerë, prindër (në rolin e ndihmësve ose bartës të aktiviteteve) ose vullnetarë të bashkësisë.

Brenda këtij lloji të aktiviteteve jashtëmësimore bëhet dallimi midis:

- [A]** seksioneve për zgjerimin/përthellimin e përmbajtjeve të lëndëve mësimore/fushave (psh: matematikë, informatikë, letërsi, art);
- [B]** seksione për përkrahjen ndaj interesit të aktiviteteve tjera jashtëmësimore të

nxënësve (psh: fotografia, drama, vallëzimi, gatimi, kopshtaria/hortikultura);

- [C]** seksione për përkrahje ndaj zhvillimit personal dhe social të nxënësve (psh, multikultura, respektimi i dallimeve, të drejtat e fëmijëve/njeriut, shkathtësitë komunikative, zgjidhja e konflikteve, diskutime); dhe

- [Ç]** seksionet e sportit-rekreimit (psh: futboll, basketboll, hendboll, volejboll, ping-pong, alpinizëm, joga, pilates, çiklizëm).

Planifikimi i seksioneve

Në fund të çdo viti shkollor, shkolla, përmes mësimdhënësve, bashkëpunëtorëve profesional dhe me pjesëmarrjen e drejtpërdrejtë të organeve të nxënësve zbaton një anketim lidhur me interesimin e nxënësve për njësitë/temat e seksioneve që do të realizohen në vitin shkollor vijues. Anketimi dedikohet për nxënësit edhe për prindërit kur bëhet fjalë për nxënësit prej klasës I deri të III. Anketimi mund të përfshijë ofertë nga e cila duhet të bëhet zgjedhja, dhe vetë oferta, përveç aktiviteteve jashtëmësimore që i ofrojnë mësimdhënësit, doemos duhet të merren parasysh interesat e nxënësve të shprehura përmes organeve të nxënësve.

Koncepti i aktiviteteve jashtëmësimore në arsimin fillor

Atëherë në bazë të anketimit (në interesimin e shprehur nga nxënësit/prindërit) shkolla i përcakton mësimdhënësit të cilët do të jenë përgjegjës për realizimin e seksioneve të zgjedhura. Përzgjedhja e mësimdhënësve bëhet përmes aktiveve të mësimdhënësve edhe në Këshillin e mësimdhënësve, në bazë të angazhimeve të secilit mësimdhënës në veçanti në aktivitetet mësimore¹⁹. Duhet pasur parash se seksionet e zgjerimit/thellimit të lëndëve/fushave të përmbajtjeve të lëndëve/fushave mësimore mund t'i udhëheqin vetëm mësimdhënësit e lëndëve / fushave përkatëse. Për llojet tjera të seksioneve, angazhimi i mësimdhënësit nuk është patjetër të jetë i drejtpërdrejtë i lidhur me lëndët që i ligjëron nëse vetë ai ka afinitete personale dhe përgatitje të plotë profesionale për të udhëhequr seksionin konkret (për shembull, mësimdhënës i matematikës mund të jetë përgjegjës për seksionin për fotografi ose për luajtje ping-pong).

Mësimdhënësit përgjegjës mund të jenë realizues të pavarur të aktivitetit jashtëmësitor, mund të realizojnë në ekip me kolegët e tyre (dy ose më shumë mësimdhënës së bashku), ose në bashkëpunim me prindër vullnetarë me afinitete personale dhe përgatitje profesionale të ulët për aktivitetin jashtëmësitor konkret.

¹⁹ Në bazë të Ligjit për arsimin fillor (2019), në kuadër të 40-të orëve të punës në javë, mësimdhënësi është i detyruar të ketë 5 orë pune të drejtpërdrejtë, punë të drejtpërdrejtë me nxënësit në aktivitetet shtuese, plotësuese dhe jashtëmësimore.

Mësimdhënësit përgjegjës (pavarësisht ose me korealizues të aktiviteteve) bëjnë planifikimin e seksioneve. Planifikimi për çdo seksion duhet t'i përfshijë elementet vijuese:

1	titulli i seksionit;
2	mësimdhënës përgjegjës/mësimdhënësit përgjegjës për realizimin e seksionit;
3	klasa/mosha e nxënësve për të cilët dedikohet seksioni dhe numri i përgjithshëm i pjesëmarrësve në grup;
4	tema/njësia (me përmbajtjet bartëse dhe aktivitetet) të përfshira me seksionin;
5	qëllimet e seksionit (njohuritë, aftësitë dhe qëndrimet/vlerat e Standardeve nacionale të arsimit fillor, që nxënësit do të fitojnë përmes pjesëmarrjes në aktivitet);
6	korniza kohore për realizimin dhe numri i orëve të përkushtuara seksionit;
7	kushtet e nevojshme hapësinore;
8	mjetet e domosdoshme didaktike dhe materialet/resurset; dhe
9	mënyra e parashikuar e monitorimit të pjesëmarrjes së nxënësve.

Planifikimi i të gjitha seksioneve duhet të jetë i përfshirë në Programin vjetor për punën në shkollë. Kjo nuk do të thotë se seksionet nuk mund të jenë të modifikuara dhe plani i tyre i plotësuar, por e kundërta, mësimdhënësit përgjegjës mund t'i modifikojnë/plotësojnë në marrëveshje me nxënësit, në përputhje me interesat dhe mundësitë e tyre, si dhe me sfidat eventuale që paraqiten gjatë realizimit. Gjithashtu, gjatë vitit mësimor mund të paraqitet nevoja për realizimin e seksioneve tjera të cilat në mënyrë plotësuese mund të planifikohen dhe të përfshihen në aneksin e Programit vjetor të punës së shkollës.

Organizimi i seksioneve

Të gjithë nxënësit (dhe prindërit) duhet të marrin një mbikëqyrje të seksioneve që parashikohen të realizohen në shkollën e tyre. Për këtë qëllim, në tabelën e shpalljeve dhe në ueb-lokacionin e shkollës në fillim të vitit shkollor publikohet lista e seksioneve që parashikohen me Programin vjetor të punës së shkollës.

Në listë theksohen:

- 1 titulli i seksionit;
- 2 klasa/mosha e nxënësve për të cilët dedikohet;
- 3 mësimdhënësi përgjegjës/mësimdhënësit përgjegjës për realizimin e tyre;
- 4 njohuritë kryesore, shkathtësitë dhe qëndrimet/vlerat që duhet të arrihen përmes pjesëmarrjes në seksion; dhe
- 5 korniza kohore dhe numri i orëve për realizimin e seksionit.

Pastaj, organizata e nxënësve në shkollë, në bashkëpunim me shërbimin profesional dhe me mësimdhënësit përgjegjës organizojnë promovimin e seksioneve për të gjithë nxënësit në klasat për të cilat synojnë (edhe para prindërve në qoftë se bëhet fjalë për nxënësit prej klasës 1 deri në klasën e 3). Promovimi kërkon të tërheqë sa më shumë nxënës në seksion. Pas promovimit, nxënësve u jepet mundësia që të regjistrohen (pra përmes prindërve të tyre) në seksionin për të cilin janë më të interesuar (një seksion, me përjashtim dy seksione në semestër). Nëse ka më shumë se 30 nxënës të interesuar për të njëjtën seksion, mund të formohen më shumë grupe (më shumë nga të njëjtat seksione), në përputhje të moshës ose interesit të ngushtë për temën.

Koncepti i aktiviteteve jashtëmësimore në arsimin fillor

Sapo të dihet numri i nxënësve të interesuar për një seksion të caktuar, mësimsdhënësit përgjegjës, në bashkëpunim me nxënësit pjesëmarrës, konsultohen për kohën e mbajtjes dhe organizojnë hapësirën në të cilën do të zhvillohet aktiviteti.

Shembull 1. Seksioni i zgjerimit/thellimit të përmbajtjeve të lëndëve mësimore /lëmive

Titulli i seksionit: Klubi i historianëve të rinjë “Klio”

Mësimdhënësi përgjegjës: Igor Kuzmanovski, mësimsdhënësi i historisë

Pjesëmarrës: 15 - 25 nxënës të klasës VII - IX.

Njësia, përmbajtja dhe aktivitetet: Seksioni është nga lëmia e historisë. Anëtarët e lobit i përkushtohen tematikës historike. Prej tyre pritet të hulumtojnë dhe të zbulojnë gjurmë historike të periudhave të ndryshme të historisë botërore dhe t’i prezantojnë në kuadër të seksionit dhe para nxënësve tjerë, të përgatisin mjete mësimore (psh. Harta historike për mësimin e historisë), të përgatisin prezantime për data të rëndësishme historike në kuadër të historisë botërore, të marrin pjesë me punimet e tyre shtesë gjatë shënimit, manifestimit të festave kombëtare/

shtetërore dhe të vizitojnë lokalitete historike, muzeje, përmendore, arkive dhe ngjashëm.

Qëllimet: Pritet pjesëmarrësit të paisen me njohuri, shkathtësi dhe qëndrime/vlera të caktuara, kryesisht me lëmitë vijuese të Standardeve nacionale të arsimit fillor: Shprehje artistike, kulturë dhe multikulturë, Kulturë demokratike dhe qytetërim, Zhvillim personal dhe social, Aftësimi gjuhësor, Zbatimi i gjuhëve tjera dhe Aftësimi digjital. Gjithashtu, në veçanti kujdesje e veçantë ndaj kompetencave që kanë të bëjnë me: (1) mësimi për historinë dhe kulturën e popullit të tij dhe popujve tjerë në vend, në rajon dhe më gjerë (në nivel evropian dhe botëror), (2) zhvillimii vetëbesimit dhe identitetit personal, (3) komunikimi interpersonal dhe respekti ndaj të tjerëve, (4) puna në ekip, vendosja grupore dhe zgjidhja e problemeve, (5) hulumtim dhe konkluzion argumentues, (6) shprehje gojore dhe me shkrim dhe përdorimin e mediave elektronike për prezantim, (7) analiza e materialeve të shkruara në gjuhë tjera dhe (8) shfrytëzimi i burimeve nga Interneti në mënyrë përkatëse.

Koha dhe dinamika e realizimit: në periudhën 1 shkurt - 15 maj; një herë në javë, gjatë kohës

së paraparë për seksione (e mërkurë ora e 4 dhe 5); plotësuese edhe një e shtunë/e dielë (sipas marrëveshjes me nxënësit) për të vizituar monumentet/vendet kulturore-historike në komunë.

Hapësira: biblioteka e shkollës.

Pajisja dhe resurset: (a) dy kompjuterë në klasë, kompjuterë personal të pjesëmarrësve dhe lidhje interneti për kompjuterë; (b) materiale të shtypura nga historia e rajonit, Evropës dhe botës, të siguruar nga mësimdhënësit dhe nxënësit; dhe (c) mjete financiare për përdorimin njëditor të transportit publik (siguruar nga donatorët).

Monitorimi i pjesëmarrjes: Prania e nxënësve do të evidentohet nga mësimdhënësi përgjegjës. Aktiviteti dhe kontributi i secilit nxënës do të vlerësohen nga nxënësit tjerë dhe nga mësimdhënësi përgjegjës.

Për t'iu shmangur komplikimeve rreth kohës së mbajtjes të seksioneve dhe sigurimit të kushteve hapësinore, nga shkollat pritet që t'i fusin seksionet në orarin e orëve të mësimi të rregullt dhe të njëjtin ta rregullojnë ashtu që të mundësohet zhvillimi i pandërprerë i aktiviteteve jashtëmësimore për të gjithë nxënësit e interesuar. Kjo nënkupton se në orarin e orëve duhet të parashikohet një ditë

brenda javës (për shembull, e mërkurë) kur të gjithë nxënësit e shkollës do të kenë më pak orë (për shembull: 5 në mësimin lëndor, përkatësisht, 4 në mësimin klasor). Në atë mënyrë do të mundësohet nxënësit të dalin nga paralelet e tyre, të rigrupohen dhe të shkojnë në orën e seksionit që e kanë përzgjedh. Megjithatë, më së miri është që seksionet të vendosen në orë (1-2) të cilat do të vendosen ndërmjet orëve të mësimi të rregullt (për shembull: pas orës tretë, ose pas pushimit të madh), me kohëzgjatje të njëjtë sikurse orët e rregullta. Në këtë mënyrë sigurohet një termin kohor tërheqës për zhvillimin e tyre gjatë javës punuese, me çka motivohen shumica e nxënësve të inkuadrohen në ndonjë seksion dhe t'i shfrytëzojnë përfitimet nga ato. Nëse, sidoqoftë, ka nxënës që nuk janë të interesuar për pjesëmarrje në seksione, për ato shkolla duhet të sigurojë kushte hapësinore dhe mësimdhënës kujdestar i cili do të jetë përgjegjës për angazhimin e tyre në periudhën përderisa realizohen seksionet. Në rast se një organizim i tillë është plotësisht i pamundur për shkollën, seksionet mund të vendosen në bllok-orët që do të mbahen pas përfundimit të orës së fundit të mësimi të rregullt në një ditë të paracaktuar me më pak orë (për shembull: të mërkurën, pas orës 5 në mësimin lëndor, përkatësisht pas orës së 4 në mësimin klasor).

Shembulli 2. Seksioni rekreativ-sportiv

Titulli i seksionit: Seksioni rekreativ-argëtues „Lojëra pa kufi“

Mësimdhënësi përgjegjës: Elvis Kadriovski, mësimdhënësi i arsimit fizik dhe shëndetësor

Pjesëmarrës: 30 - 40 nxënës prej klasës IV dhe V (numri i barabartë i djemve dhe vajzave)

Njësia, përmbajtje dhe aktivitetet:

Seksioni duhet të mundësojë që nxënësit të shoqërohen dhe të rikrijojnë përmes llojeve të ndryshme të lojërave shoqëruese që luhen në hapësirë të madhe të hapur ose të mbyllur. Gjatë realizimit të aktiviteteve në seksion nxënësit do të rigrupohen në ekipe të ndryshme të cilat, me lojëra argëtuese, do të “garojnë” njëri kundër tjetrit. Në realizimin e seksionit do të përfshihen edhe nxënësit vullnetarë të klasave më të larta, në rolin e kapitenit të ekipës dhe/ose ndihmës të mësimdhënësit përgjegjës. Përveç mësimdhënësit përgjegjës dhe nxënësve tjerë të përfshirë në seksion (edhe vullnetarët dhe pjesëmarrësit) kanë detyrë të mendojnë/ ofrojnë lojëra të tilla për realizim, ndërsa mësimdhënësi është i detyruar t’i pranojë vetëm ato që nuk janë të rrezikshëm sa i

përket sigurisë të nxënësve. Pas përfundimit të secilës lojë, pjesëmarrësit vlerësojnë vallë është e realizueshme dhe mjaftueshëm interesante që të ofrohet për lojë gjatë shëtitjeve të organizuara në nivel të shkollës. Nëse loja është zgjedhur për këtë qëllim, nxënësit (së bashku me mësimdhënësin) shkurtimisht përshkruajnë dhe shkruajnë rregullat për realizimin e saj. Në fund të seksionit, një koleksion i të gjitha lojërave të zgjedhura me titull „Lojëra pa kufij“ përgatitet dhe dorëzohet në udhëheqësinë e shkollës, si dhe te mësimdhënësit përgjegjës për realizimin e shëtitjeve/ekskursioneve me karakter rekreativ.

Qëllimet: Përveç shoqërimit dhe mësimt të mënyrave të reja të argëtimit dhe rekreacionit, pjesëmarrësit pritet të fitojnë njohuri, aftësi dhe qëndrime/vlera të përcaktuara kryesisht nga fushat e mëposhtme të Standardeve nacionale të arsimit fillor: Zhvillimi personal dhe social, Kultura demokratike dhe qytetërimi dhe shkrimleximi gjuhësor. Duke vepruar kështu, vëmendje e veçantë do t’i kushtohet atyre kompetencave që kanë të bëjnë me: (1) shëndetin fizik dhe mental; (2) zhvillimin e vetëbesimit; (3) komunikimin interpersonal

dhe respektin ndaj të tjerëve; (4) punën në ekip, vendosjen dhe zgjidhjen e problemeve/konflikteve në mënyrë grupore; dhe (5) të shprehurit me shkrim.

Koha dhe dinamika e realizimit: në periudhën 1 shkurt - 20 maj; një herë në javë, në kohën e paraparë për seksione (e martë, pas orës 4).

Hapësira e realizimit: sallë sporti dhe/ose terren sporti.

Pajisja dhe resurset: (a) topa të madhësisë së ndryshme, nga materiali i ndryshëm dhe gjësende tjera të cilat mund të shërbejnë si rekuizita për lojërat; dhe (b) atlete sportive dhe veshmbathje adekuate (për shembull, tuta) pronë personale e nxënësit. Topa dhe rekuizita tjetër mund të sigurohen nga donacionet (nga prindërit dhe nga bashkësia).

Monitorimi i pjesëmarrjes: Prezenca e nxënësve do të evidentohet nga mësimdhënësi përgjegjës. Kontributi i secilit nxënës në iniciimin e lojërave të ndryshme, angazhimin gjatë realizimit dhe pjesëmarrjes në përgatitjen e një përmbledhje lojërash do të vlerësohet nga bashkënxënësit dhe nga mësimdhënësit përgjegjës.

Në qoftë se, ka nxënës të cilët nuk janë të interesuar për të marrë pjesë në seksione, për të njëjtit shkolla duhet të sigurojë kushte hapësinore dhe mësimdhënëses klasor i cili do të jetë përgjegjës për angazhimin e tyre gjatë asaj perudhe përderisa zhvillohen seksionet. Në rast që një organizim i këtillë është i pamundur për shkollën atëherë seksionet mund të vendosen në bllok-orët të cilat do të shqyrtohen pas përfundimit të orës së fundit të mësimin të rregullt në ditën paraprake me më pak orë (për shembull: të mërkurën, pas orës së 5 në mësimin lëndor, përkatësisht pas orës së 4 në mësimin klasor).

Hapësira ku do të realizohen seksionet varet nga natyra e seksionit, nga mjetet e nevojshme dhe nga metodat e punës. Në këtë mënyrë, seksionet mund të organizohen në klasë, në sallën e sportit ose në ambient të hapur (psh.në oborrin e shkollës, në fushën e sportit).

Për organizimin dhe realizimin e suksesshëm të aktiviteteve jashtëmësimore, shkolla është e detyruar përveç kushteve hapësinore adekuate, t'i sigurojë edhe materialet e nevojshme. Për këtë qëllim, në pajtim me Ligjin për arsim të mesëm, përveç mjeteve të rregullta, shkolla mund të sigurojë mjete përmes pjesëmarrjes në projekte, kontribute vullnetare, donacione, dhurata, legat etj.

Përcjellja e pjesëmarrjes së nxënësve në seksion

Ende pa filluar me realizimin e seksionit, mësimitdhënësi përgjegjës (në bashkëpunim me realizuesit tjerë të përfshirë, nëse ka të tillë) e planifikon mënyrën e përcjelljes së vazhdueshme të nxënësve në seksion. Gjatë realizimit të seksionit:

- e përcjell dhe e shënon rregullshmërinë e secilit nxënës;
- e ndjek angazhimin e secilit nxënës gjatë kohës së aktiviteteve;
- e ndjek dhe e vlerëson përparimin e secilit nxënës në aftësimin e njohurive, shkathtësive/ qëndrimeve të shënuara me qëllimet e seksionit.

Vlerësimi i përparimit të nxënësve duhet bazuar mbi parimet e vlerësimit formativ. Kjo nënkupton se gjatë zhvillimit të aktiviteteve në seksion, nxënësit duhet të marrin informata reciproke nga realizuesit e seksionit për përparimin e tyre dhe se si të përmirësohen, por duhet t'ju mundësohet që edhe vetë të marrin pjesë në vlerësimin e përparimit personal, si dhe në përparimin e nxënësve tjerë.

Njëkohësisht, nga realizuesit e seksionit pritet që t'i nxisin nxënësit me kontinuitet gjatë zhvillimit të

aktiviteteve në seksion (ose në fund të aktiviteteve) të shprehën se si janë ndje në lidhje me aktivitetin e caktuar konkret, çka kanë mësuar dhe cilat pyetje të reja janë hapur nga ajo që e kanë mësuar, çka ju ka pëlqyer dhe çka jo dhe se ç'farë propozime kanë për aktivitetet vijuese.

Evidenca e realizimit të seksionit udhëhiqet me ditar të posaçëm të mësimitdhënësit për aktivitetet jashtëmësimore. Në fund të gjysmëvjedorit/vitit shkollor (kryesisht, pas përfundimit të punës së seksionit të klubit), në bazë të shënimeve nga ndjekja e nxënësve pjesëmarrës në seksion, mësimitdhënësi përgjegjës jep mendim për secilin nxënës dhe mendimin e vetë me shkrim e shënon në shtojcën e dëftesës së nxënësit.

Seksione me grupe „të përziera“ grupe nxënësish nga gjuhë të ndryshme mësimore

Nëse në seksion marrin pjesë nxënës nga gjuhët e ndryshme mësimore, në planifikimin, organizimin dhe realizimin e tij duhet të përfshihen së paku dy mësimitdhënësit përgjegjës nga gjuhët e ndryshme mësimore (sipas përfshirjes së gjuhëve mësimore). Në momentin kur aktiviteti jashtëmësimit realizohet me grupin e nxënësve „të përzier“ nga shkolla e njëjtë (dy gjuheshë dhe tregjuheshë) të gjithë

mësimdhënësit përgjegjës do të jenë nga shkolla e njëjtë. Megjithatë, nëse në aktivitetin jashtëmësimor përfshihen nxënësit e shkollave tjera që mësojnë gjuhë të ndryshme mësimore, atëherë në planifikimin, organizimin dhe realizimin e aktiviteteve duhet të përfshihen edhe një ose më tepër mësimdhënësit përgjegjës nga shkolla tjetër.

Shembulli 3. Seksioni për përkrahjen e interesave tjera jashtëmësimore të nxënësve – me grupin e „përzier“ të nxënësve nga gjuhët e ndryshme mësimore

Titulli i seksionit: Seksioni kulinarik „Restorani më i mirë në botë“

Mësueset përgjegjëse: Ajshe Zendeli (mësuese e kimisë) dhe Marina Bogoeva (mësuese e matematikës)

Pjesëmarrës: 10 – 15 nxënës të klasës së VIII (numër i barabartë i paraleleve në gjuhën maqedonase dhe në gjuhën shqipe dhe numër i barabartë i djemve dhe vajzave në kuadër të secilës gjuhë mësimore).

Njësitë, përmbajtjet dhe aktivitetet: Seksioni duhet të mundësojë që nxënësit të arrijnë njohuri dhe shkathtësi bazike për gatimin dhe shërbimin e ushqimit. Gjatë punës, nxënësit do të kërkojnë dhe do të zgjedhin

receta nga interneti, do të përgatisin ushqime tradicionale të bashkësive etnike që jetojnë në vendin tonë (shembull, sarma, fasule në tavë dheu, fli, pite) ushqime tradicionale (si pica, makarona me fill etj) sallata (sallatë shope, sallatë cezar etj), supë (supë pule, supë prej kërpudhave etj) dhe desertë (ëmbëlsira dhe gurabi), do ta shërbejnë ushqimin e përgatitur për shërbim dhe do ta shijojnë ushqimin e përgatitur. Në seksion do të jenë mysafir prindërit e nxënësve si përkrahje për animimin e nxënësve gjatë gatimit të secilit specialist ose për vendosjen e masave për shërbimin e ushqimit dhe pijeve). Në kuadër të seksionit do të organizohet së paku një „ekspozitë“ shitëse të ushqimit të përgatitur dedikuar për nxënësit tjerë ose për mësimdhënësit dhe prindërit. Mjetet e mbledhura do të përdoren për furnizimin e prodhimeve të reja ushqimore.

Qëllimet: Përveç me njohuri dhe shkathtësi për përgatitjen dhe shërbimin e ushqimit dhe pijeve, pritet që pjesëmarrësit të arrijnë edhe njohuri, shkathtësi dhe qëndrime/vlera të caktuara, kryesisht me njësitë vijuese nga standardet nacionale për arsim fillor: Zhvillimi personal dhe social, Sipërmarrësia dhe njohuritë financiare, Shprehja artistike, Kultura dhe multikultura, Kultura demokratike

Koncepti i aktiviteteve jashtëmësimore në arsimin fillor

dhe qytetërimi, Shkrimi digjital dhe përdorimi i gjuhëve tjera. Megjithatë, vëmendje do t'i kushtohet kompetencave të tilla që kanë të bëjnë me: (1) mësimin e kulturës së popullit të vetë dhe popujve tjerë në vend e më gjerë, (2) zhvillimin e vetëbesimit, (3) komunikimin interpersonal dhe respektimin e tjerëve, (4) punën ekipore, vendimin në grupe dhe zgjidhjen e problemit, (5) mësimi i të shprehurit themelor të „tjetrit” gjuha mësimore dhe (6) përdorimi adekuat i burimeve të internetit..

Koha dhe dinamika e realizimit: në periudhën 15 shtator – 20 dhjetor; një herë në javë, në kohën e paraparë për seksione (e enjte, pas orës 5.); në mënyrë plotësuese dhe më së paku një paradite të plotë ose një të shtunë (me marrëveshje me pjesëmarrësit) për organizimin e „ekspozitës” të ushqimit të përgatitur.

Hapësira: kabineti i kimisë (klasa nr.27).

Pajisjet dhe resurset: (a) aparati elektrik për gatim (me furrë dhe së paku dy pjesë gatimi), (b) pajisje për përgatitjen e ushqimit dhe gatimit, (c) enët dhe pajisjet e gatimit, (ç) produktet ushqimore dhe produktet tjera për gatim, të siguruar nga nxënësit pjesëmarrës

dhe nga mësimdhënësit përgjegjës (në llojin e donacionit) dhe (d) së paku 2 kompjuterë të lidhur me internet dhe printer (ose së paku qasje papengesë në printer.

Monitorimi i pjesëmarrjes: Prezenca e nxënësve do të jetë e evidentuar nga mësimdhënësi përgjegjës. Angazhimi dhe kontributi i secilit nxënës do të vlerësohen nga nxënësit tjerë dhe nga mësimdhënësit përgjegjës.

Gjatë realizimit të seksioneve të tilla nga mësimdhënësit pritet që:

- të sigurojnë kushte që garantojnë se nxënësit që janë nga gjuhë të ndryshme mësimore ndjehen si pjesëmarrës të barabartë (përmes një trajtimi të gjuhëve të barabarta gjatë udhëheqjes së seksionit, përfshierja e balansuar e nxënësve nga gjuhët e ndryshme mësimore dhe nga gjinitë e ndryshme, qasje të materialeve të punës për të gjithë gjuhët e ndryshme mësimore etj);
- t'i nxisin nxënësit nga gjuhët e ndryshme mësimore të komunikimit interpersonal në dhe jashtë seksionit;

- ta udhëheqin seksionin në atmosferë pozitive e cila nxit bashkëpunim dhe punë ekipore në ekipet gjuhësore „të përziera“;
- t'i udhëheqin nxënësit në qëllimin e përbashkët dhe të qartë që rezulton me produkte të cilat janë të përpiluara në interaksion të drejtëpërdrejtë ndërmjet pjesëmarrësve nga të gjithë gjuhët e përfshira mësimore.

Pas mbarimit të seksioneve pritjet që nxënësit pjesëmarrës t'i prezantojnë prodhimet para nxënësve tjerë dhe mësimdhënësve, para prindërve dhe para bashkësisë më të gjerë. Prezantimi i prodhimeve mund të bëhet edhe në nivel të komunës, që është me rëndësi të posaçme nëse në seksion kanë qënë të përfshirë nxënës nga shkollat e ndryshme të komunës së njejtë nga komunat tjera.

Kur shënohet mendimi i mësimdhënësit përgjegjës në shtojcën e dëftesës së nxënësit i cili ka marrë pjesë në seksionet e tilla, kryesisht theksohet se bëhet fjalë për pjesëmarrje në seksionin me grupin e „përzier“të nxënësve nga gjuhët e ndryshme mësimore.

05

PLANIFIKIMI,
ORGANIZIMI DHE
REALIZIMI
I AKSIONEVE

Aksionet janë aktivitete jashtëmësimore afatshkurtëra që më tepër realizohen brenda një dite por mund të zgjasin edhe disa ditë. Ata mund të kenë karakter shoqëror, humanitar ose karakter tjetër, siç janë për shembull: aksionet e ndryshme ekologjike, aksionet humanitare, tregje për shitje, aktivitete voluntare dhe lloj tjetër rë punës së dobishme shoqërore.

Aksionet mund të jenë të kufizuara në atë shkollë (të kufizohen në një paralele ose të veprojnë në shkollën në përgjithësi), por mund të jenë të bazuara në bashkësi dhe të përfshijnë aktivitete që realizohen jashtë asaj shkolle (për shembull, aksioni për pastrim në mjedisin e më gjerë, lexim librash të fëmijëve në kopsht, grumbullimi i letrës së vjetër në afërsi etj). Në një aksion konkret mund të përfshihen nxënës vetëm nga një paralele, grup nxënësish nga një vit/klasë ose një cikël i rritur ose të gjithë nxënësit e shkollës, varësisht nga qëllimi/zbatimi i vetë aksionit.

Planifikimi dhe organizimi i aksioneve

Aksionet mund t'i inicoj shkolla (udhëheqësia, shërbimi profesional ose mësimdhënësit) ose organi koordinues i nxënësve pas anketës së realizuar ndërmjet nxënësve. Udhëheqësia e shkollës, në bashkëpunim me mësimdhënësit dhe me përfaqësuesit e trupave koordinues të nxënësve, përzgjedh aksionet që do të jenë të realizuara gjatë vitit konkret shkollor dhe i përfshin në Programin vjetor për punën e shkollës. Në Programin vjetor theksohet:

- sa dhe çfarë aksione parashikohen;
- cilët mësimdhënës do të jenë përgjegjës për planifikim, organizim dhe realizim të secilit aksion në veçanti;
- cilët nxënës (nga cilat paralele/vite) do të përfshihen në secilin aksion në veçanti;
- cilët janë qëllimet globale që duhet të arrihen me ndonjërin prej tyre.

Planifikimin e detajuar për secilin aksion duhet ta bëjnë mësimdhënësit përgjegjës për aksionin në bashkëpunim me nxënësit përfaqësues të organizatës të nxënësve. Ky planifikim duhet t'i përfshijë elementet vijuese:

Koncepti i aktiviteteve jashtëmësimore në arsimin fillor

1	titullin e aksionit;
2	temat/njësitë (me përmbajtjet dhe aktivitetet), të përfshira me aksionin dhe lokacionin në të cilin do të zhvillohet aksioni;
3	mësimdhënësi/mësimdhënësit përgjegjës për realizimin e seksionit;
4	klasat/mosha e nxënësve për të cilët është dedikuar seksioni dhe numri i përgjithshëm i pjesëmarrësve në grup;
5	paralelet ose klasat/vitet që do të jenë të përfshira në aksion;
6	mësimdhënësit që do të jenë të përfshirë në realizimin e aksionit;
7	qëllimet e aksionit (njohuritë bartëse, shkathtësitë dhe qëndrimet/vlerat nga standardet nacionale për arsimin fillor me të cilat do të arrijnë nxënësit përmes pjesëmarrjes në aktivitet);
8	kohëzgjatja e aksionit dhe korniza kohore për realizimin e tij dhe;
9	plani aksionar për organizimin dhe për realizimin e aksionit (në rast të aksioneve të karakterit më masovik).

Për realizimin e aksioneve, përgjegjës janë mësimdhënësi të caktuar (përderisa aksioni është në nivelin e një paralele) ose grup nxënësish (përderisa aksioni është në nivel të klasës/vitit, shkolla ose është e orientuar ndaj bashkësisë), ndërsa në realizimin e tyre mund të marrin pjesë edhe prindërit, bashkëpunëtorët profesional ose përfaqësues të organizatave joqeveritare. Në aksione është mirë që të përfshihen në mënyrë aktive disa mësimdhënësi nga viti/shkolla, por edhe prindërit e nxënësve.

Shembulli 4. Aksioni në bashkësi

Titulli i aksionit: Dhurojmë ilustrime

Pjesëmarrës: të gjithë nxënësit e klasës V²

Mësimdhënësi përgjegjës: Rade Kostiq, mësimdhënësi i klasës V²

Njësit, përmbajtjet dhe aktivitetet: Aksioni zhvillohet në kopshtin e fëmijëve i vendosur në afërsi. Pritet që secili fëmijë nga shtëpia ta sjell ilustrimin që ia kanë lexuar kur ka qenë fëmijë i moshës prej 4 – 5 vjeç (për nxënësit të cilët nuk janë në gjendje të sjellin një ilustrim të tillë, mësimdhënësi siguron shembuj (ekzemplarë). Para vizitës së kopshtit: (1) nxënësit bashkërisht i vendosin dhe i përvetësojnë rregullat e sjelljes në kopsht, (2) në bazë të udhëzimeve të qarta

nga mësimdhënësi për atë sesi duhet të lexohet që t'ju duket interesant fëmijëve më të vegjël, secili nxënës e lexon ilustrimin „e vet” së paku dy herë; dhe (3) secili nxënës imagjinon porosi pozitive për lexim (shembull, „sa më shumë të lexosh aq më shumë din”), e shkruan në ilustrim dhe e shkruan emrin nën atë. Mandej, nxënësit shkojnë në kopsht dhe fëmijëve të grupit të madh ju lexojnë ilustrime. Pastaj secili nxënës „çiftëzohen” me një fëmijë dhe së pari ia lexon ilustrimin e vetë, e madje i ndihmon ta shpjegojë. Në fund, ilustrimet i dhurohen kopshtit.

Qëllimet: Pritet që pjesëmarrësit të aftësohen me njohuri, shkathtësi dhe qëndrime/vlerat e caktuara, kryesisht, me njësitë vijuese nga Standardet nacionale për arsimin fillor: Kultura demokratike dhe qytetërimi, zhvillimi personal dhe social si dhe shkrim – leximi gjuhësor. Kryesisht, vëmendje do t'i kushtohet atyre kompetencave që kanë të bëjnë me: (1) përgjegjësi shoqërore; (2) zhvillimin e vetëbesimit; (3) komunikimin interpersonal dhe respektin e tjerëve; (4) vendosjen në grupe; dhe (5) të shprehurit me gojë dhe me shkrim.

Kohëzgjatja dhe korniza kohore: 2 orë për përgatitjen (në klasë) dhe 1,5 orë për realizim (në kopsht) gjatë javës së fundit të nëntorit.

Monitorimi i pjesëmarrjes: Pjesëmarrja aktive e secilit nxënës do të jetë e vlerësuar nga nxënësit tjerë dhe mësimdhënësi përgjegjës.

Nëse aksioni përfshin nxënës nga gjuhët e ndryshme mësimore, në organizimin dhe realizimin e tij duhet të përfshihen së paku dy mësimdhënës përgjegjës nga gjuhët e ndryshme mësimore (sipas përfshirjes së gjuhëve mësimore). Në rast kur aksioni realizohet me grup të ndryshëm nxënësish nga shkolla disa gjuhëshe, të gjithë mësimdhënësit përgjegjës do të jenë nga shkolla e njejtë. Ndërsa, në qoftë se në aksion përfshihen nxënës nga dy ose më tepër shkolla me gjuhë të ndryshme mësimore, atëherë në organizimin dhe realizimin e tij duhet të përfshihen më tepër mësimdhënës përgjegjës nga të gjitha shkollat e përfshira. Element i rëndësishëm i planifikimit dhe organizimit të aksioneve me karakter më masovik është plani aksionar. Aty saktë janë theksuar hapat që duhet të ndërmeren dhe afatet që duhet të respektohen që të organizohet dhe realizohet secili aktivitet në veçanti në kuadër të aksionit të planifikuar.

Në fillim të vitit shkollor të gjithë nxënësit (dhe prindërit) duhet të kenë qasje në aksionet që janë të parashikuara që të reaktizohen në shkollën e tyre me Programin vjetor për punën e shkollës. Për atë qëllim, në tabelën shpallëse dhe në ueb – lokacionin theksohet dhe moshë e nxënësve për të cilët

Koncepti i aktiviteteve jashtëmësimore në arsimin fillor

është dedikuar, kohëzgjatja dhe korniza kohore për realizimin e tij.

Aksionet duhet të bëhen të kapshme për të gjithë nxënësit nga paralelet dhe/ose klasat për të cilat janë të dedikuara, por pjesëmarrja në të duhet të jetë me bazë vullnetare – nëse disa nxënës nuk tregojnë interesim që të jenë të inkuadruar, nuk guxojnë të kenë pasoja nga ajo. Drejtëpërdrejtë para realizimit të aksionit, mësime të përgjegjës bëjnë listë të nxënësve që do të marrin pjesë në aksion.

Monitorimi i realizimit dhe pjesëmarrja e nxënësve në aksion

Pas përfundimit të aksionit, nga nxënësit pjesëmarrës duhet të kërkohet informatë reciproke (më së miri, përmes pyetësorëve anonim) për suksesin në realizimin e qëllimeve të aksionit dhe dobinë nga realizimi i tij për ata personalisht. Nga nxënësit mund të kërkohet mendim edhe për atë se si mund të përmirësohet realizimi i aksionit në të ardhmen.

Mësime të përgjegjës në bashkëpunim me realizuesit tjerë të përfshirë (mësime të prindër, bashkëpunëtor profesional, përfaqësues të organizatave joqeveritare e shënojnë pjesëmarrjen e secilit nxënës në aksion, duke e regjistruar në listën e përgatitur paraprake të pjesëmarrësve. Për nxënësit të cilët veçanërisht janë dalluar në realizimin e qëllimeve të aksioneve, mësime të përgjegjës përgatit shënime të posaçme me mendim që shënohet me shkrim në shtojcën e dëftesës së nxënësit.

06

PLANIFIKIMI,
ORGANIZIMI DHE
REALIZIMI I
PUNTORIVE TË
NJËHERSHME

Puntoritë e njëhershme me ngjarjet të njëhershme tematike që realizohen gjatë një dite (më së shumti deri në dy ditë) ndërsa organizohen me një qëllim shumë konkret, në rast më specifik shpesh për shkak të parandalimit ose reagimit të gjendjes së caktuar, ose me rastin e vizitës së ndonjë eksperti praktikanti ose person i njohur në lëmin.

Quhen punëtori për shkak se nuk realizohen në llojin e ligjëratës, por detyrimisht përfshijnë aktivitete që do t'i animojnë nxënësit e inkuadruar që të marrin pjesë aktive. Mund të jenë të përkushtuar në tema të ndryshme, siç janë për shembull:

- realizimi i origamive, ikebanë, kartolina për Vitin e ri ose zbukurime;
- përgatitja e picave ose gurabive;
- trajtimi i ngacmimit, sensibilizimi i dhunës seksuale, njohja me pasojat e përdorimit të narkotikëve;
- dhënia e ndihmës së parë, evakuimi i vetëdijes për dhunën seksuale, njohja me pasojat e përdorimit të mjeteve narkotike;
- dhënia e ndihmës së parë, evakuimi në kushte të katastrofave natyrore, mbrojtja kundër zjarrit në shkollë;
- siguria në trafik në mjedisin e shkollës etj.

Shembulli 5. Punëtori njëherësh gjatë kohës së vizitës në shkollë me mësim në gjuhë tjetër

Titulli i puntorisë: „Bëjmë sarmë“

Mësimdhënës përgjegjës: Sllavica Ristoska, mësimdhënëse e fizikës nga shkolla „Vllazërimi“ (me mësim në gjuhën maqedonishte) dhe Merita Osmani, mësimdhënëse e arsimit figurativ nga shkolla „Bashkimi“ (me mësim në gjuhën shqipe)

Pjesëmarrës: gjithsej 24 nxënës nga klasa e VIII, nga 6 vajza dhe 6 djem nga secila shkollë

Njësitë, përmbajtjet dhe aktivitetet: Puntoria duhet kontribuar për respekt të gjuhës dhe kulturës së bashkësisë etnike „tjetër“. Së pari të gjithë nxënësit inkuadrohen bashkërisht në lojën e përbashkët që do t’ju mundësoj të njihen në mënyrë zbavitëse, e pastaj duke përdorur shprehje themelore të gjuhës së ndryshme nga gjuha e tyre mësimore. Mandej, nxënësit ndahen në 6 grupe të vogla „të përziera“ (3 grupe të përbëra vetëm nga vajzat dhe 3 grupe të formuara vetëm nga djemt; secili grup me numër të barabartë të nxënësve nga dy gjuhë mësimore). Secili grup „bën“ sarma nga letra dhe i prezanton para

Koncepti i aktiviteteve jashtëmësimore në arsimin fillor

tjerëve, duke sqaruar se prej se përbëhen dhe se si përgatiten. Të gjithë nxënësit, në debat të hapur të zhvilluar në të dy gjuhët (me përkthim të mundësuar nga mësimitdhënësi) i konstatojnë ngjashmëritë në përgatitjen e sarmave të të dy kulturave dhe këmbëngulin që ta vërtetojnë se cilat ushqime janë specifike vetëm për njërin nga të dy kulturat. Puntoria përfundon me aktivitete loje në të cilin aktivitet të gjithë pjesëmarrësit përdorin shprehje themelore për të shprehur në gjuhën e ndryshme nga gjuha e tyre mësimore.

Qëllimet: Pritet që pjesëmarrësit të aftësohen edhe me njohuri, shkathtësi dhe qëndrime/vlera të caktuara, para së gjithash me njësinë të shprehurit artistik, kultura dhe multikultura nga standardet nacionale për arsimin fillor, por edhe me njësitë: Kultura demokratike dhe qytetërimi, zhvillimi social dhe personal dhe përdorimi i gjuhëve tjera. Pastaj, kryesisht do t'i kushtohet vëmendje kompetencave që kanë të bëjnë me:

(1) mësimin e kulturës së bashkësive të ndryshme etnike në vend; (2) zhvillimin e vetëbesimit dhe identitetit; (3) komunikimin interpersonal dhe respektin e tjerëve; (4) puna ekipore, vendosja në grupe dhe zgjidhja e

problemit; dhe (5) mësimi shprehja themelore e „tjerëve“ gjuha mësimore.

Korniza kohore dhe kohëzgjatja: Puntoria zgjat rreth 1 orë e gjysëm. Do të realizohet një ditë gjatë javës së fundit në mars.

Hapësira: klasa në shkollë „Bashkimi“

Pajisaj dhe resurset: Për punëtorinë nevojiten: lloje të ndryshme të letrës (letër toaleti ose letër për të fshirë duart, letër e bardhë A4 dhe eventualisht letër me ngjyrë, së paku 6 thika, 6 ngjitës dhe 6 pjata letre (ose pjata normale). Që të realizohet vizita, nevojiten mjete për shpenzime rruge për nxënësit dhe për mësimitdhënësen përgjegjëse nga shkolla „Bratstvo“.

Monitorimi i pjesëmarrjes: Prania e nxënësve do të evidentohet nga ana e mësimitdhënësit përgjegjës. Angazhimi dhe kontributi i secilit nxënës do të vlerësohen nga pjesëmarrësit tjerë dhe nga mësimitdhënësit përgjegjës.

Planifikimi dhe organizimi i punëtorive të njëhershme

Punëtoritë e njohershme mund të planifikohen afatgjatë dhe të përfshira në Programin vjetor për punën e shkollës. Megjithatë, një pjesë e madhe e këtij lloji të aktiviteteve jashtëmësimore më tepër organizohen sipas nevojës së shprehur momentale të disave nga pjesëmarrësve kryesor në procesin edukativ – arsimor: nxënësit, mësimdhënësit, bashkëpunëtorët profesional ose prindërit.

Punëtorit e njëhershme mund t’ju dedikohen një grupi të kufizuar të nxënësve (të interesuar për përmbajtjen) ose për të gjithë nxënësit nga viti/vitet e caktuara ose për të gjithë nxënësit në shkollë. Mund të realizohen në atë shkollë ose gjatë vizitës së shkollës tjetër ose në institucion/organizatë tjetër.

Rekomandohet që punëtorit e njëhershme që dedikohen për grupet e „përziera” të nxënësve nga gjuhët e ndryshme mësimore që mësojnë në shkolla të veçanta të realizohen gjatë vizitës të një shkolle në tjetrën. Megjithatë, aktivitetet në kuadër të punëtorive të njëhershme duhet të planifikohen dhe realizohen kështu që t’i përmbushin kërkesat vijuese:

- nxënësit të cilët mësojnë në gjuhët e ndryshme mësimore të ndjehen si pjesëmarrës të barabartë (përmes trajtimit të barabartë të

gjuhëve gjatë udhëheqjes së seksionit; të ketë përfshirje të balancuar të nxënësve nga gjuhët e ndryshme mësimore dhe nga gjinitë e ndryshme; të mundësohet qasja e materialeve të ndryshme për të gjithë gjuhët e përfshira mësimore si dhe;

- aktivitetet të zhvillohen në atmosferë pozitive e cila nxit bashkëpunim dhe punë ekipore në ekipet gjuhësore „të përziera” në atmosferë pozitive dhe me interaksion të drejtëpërdrejtë ndërmjet pjesëmarrësve nga të gjitha bashkësitë tjera mësimore.

Punëtorit e njëhershme që janë përfshi në Programin vjetor publikohen në tabelën e shpalljeve dhe në ueb – lokacionin e shkollës në fillim të vitit shkollor. Tjerat që janë të organizuara në mënyrë plotësuese shpallen së paku një javë para realizimit të tyre. Në informimin e zhvillimit të punëtorisë theksohen: titulli/tema, realizuesi (ose realizatorët), nxënësit për të cilët është dedikuar ajo, koha dhe vendi i mbajtjes. Informata për secilën punëtori të njëhershme të caktuar në veçanti duhet të jetë publike – të kapshme për të gjithë nxënësit, prindërit dhe mësimdhënësit pa marrë parasysh atë se për cilët nxënës është e dedikuar kjo punëtori.

07

PLANIFIKIMI,
ORGANIZIMI
DHE REALIZIMI I
SHËTITJEVE DHE
EKSKURSIONEVE

Shëtitjet dhe ekskursionet organizohen ose për përvetsimin dhe detajimin e njohurive të nxënësve nga njësitë e caktuara edukative – arsimore dhe lëndët mësimore (siç janë, për shembull ata që përfshijnë vizita të lokaliteteve dhe objekteve të kulturës, historisë, dhe rëndësi tjetër), ose për sport, rekreim dhe shoqërim. Shpeshherë mund të përfshijnë edhe kombinim nga qëllimet e theksuara. Rekomandohet aq sa është e mundshme më tepër të përdoren që të kontribuojnë si për njohjen e nxënësve me kulturën e bashkësive të ndryshme etnike që jetojnë në vendin tonë (përmes zgjedhjes së objekteve kulturore – historike që do të vizitohen) ashtu edhe me integrimin ndëretnik në arsim (kështu që do të sigurojnë interaksion ndërmjet nxënësve që mësojnë në gjuhët e ndryshme mësimore).

Me pikniqet mund të përfshihen të gjithë nxënësit e shkollës, por ekskurzionet shpeshherë organizohen për nxënësit e një viti/klase. Për të gjitha pikniqet dhe ekskurzionet duhet të ketë mësimdhënës përgjegjës, por rekomandohet që në realizimin e tyre të përfshihen edhe prindërit e nxënësve.

Planifikimi dhe organizimi i shëtitjeve dhe ekskursioneve ¹¹⁰

Shëtitjet dhe ekskursionet planifikohen me Programin vjetor për punën e shkollës. Gjatë planifikimit për nevojat e Programit vjetor përcaktohen sa dhe çfarë aktivitete të këtij lloji parashihen, për cilët nxënës (cilin vit/klasë) është çdonjëra prej tyre dhe cilat janë qëllimet globale që duhet të arrihen me secilën prej tyre.

Lista e shëtitjeve dhe ekskursioneve që parashihen me Programin vjetor publikohet në tabelën e shpalljeve në ueb – lokacionin e shkollës. Lista përfshin titullin/temën e secilit aktivitet të paraparë të këtij lloji, për të cilët nxënës është e dedikuar secila dhe e cila është korrnizë kohore për realizimin e tyre. Përderisa gjithmonë gjatë vitit shkollor bëhen ndryshime në realizimin e shëtitjeve/ ekskursioneve të parapara ose shtohen të reja, ajo duhet të jetë gjithashtu e publikuar së paku dy javë para realizimit të pritur.

Shkolla është e detyruar të sigurojë dokument të informuar me shkrim për pjesëmarrje të fëmijëve të tyre në secilin aktivitet të këtij lloji konkret. Kjo

¹¹⁰ Sipas Ligjit për arsim fillor (2019), mënyrës së realizimit të ekskursioneve, shëtitjeve dhe aktiviteteve tjera jashtëshkollëse i cakton ministri, me propozimin e Byrosë së zhvillimit të arsimit. Rregullorja për atë qëllim ka qasje përmes ueb – loacionit të MASH dhe/ose BZHA.

Koncepti i aktiviteteve jashtëmësimore në arsimin fillor

nënkupton se para se ta nënshkruajnë dokumentin, prindërit duhet të kenë informata të hollshme për mënyrën e organizimit dhe realizimit të shëtitjes/ ekskursionit dhe për atë se çka pritet nga nxënësit – pjesëmarrës në aktivitet (sesi të përgatiten dhe sesi të veprojnë). Për atë qëllim shkolla duhet të miratojë rregullore paraprake për sjelljen e nxënësve dhe mësimdhënësve gjatë kohës së shëtitjes/ ekskursioneve, të përgatitur me pjesëmarrje të drejtëpërdrejtë të nxënësve (dhe të prindërve).

Duke e pasur parasyshë se shëtitjet/ekskursionet shpesh herë paraqesin kërkesa plotësuese para pjesëmarrësve, shkolla duhet të sigurojë kushte për përfshirjen e fëmijëve me nevoja të veçanta arsimore, si dhe mekanizma për mbrojtjen e fëmijëve të cilat familje janë me status më të ulët ekonomik. Kur bëhet fjalë për fëmijët nga familjet e prekura sociale, shkolla duhet ose të sigurojë mjete plotësuese financiare për shpenzimet e këtyre fëmijëve ose t'i riaftësojë aktivitetet ashtu që ato të kenë qasje për këto fëmijë. Gjithashtu, në bashkëpunim me prindërit nga shkolla pritet të sigurojë kushte që do t'i bëjnë këto aktivitete të kapshme edhe për fëmijët me nevoja të veçanta arsimore.

Përcjellja e realizimit të shëtitjeve/ ekskursioneve

Rekomandohet që mësimdhënësit përgjegjës, drejtëpërdrejtë pas përfundimit të shëtitjes/ ekskursionit, t'i nxisin nxënësit pjesëmarrës të përgatitin prezantim të aktiviteteve konkrete që janë realizuar, me qëllimet që janë arritur dhe me përshtypjet e pjesëmarrësve nga pjesëmarrja në aktivite. Pritet që shkolla ta publikojë prezantimin e përgatitur në ueb – lokacionin e saj, ndërsa për angazhimin e secilit nxënës të përfshirë në përgatitjen e tij, mësimdhënësi përgjegjës të përgatit shënime të veçanta me mendim që shkruhet me shkrim në dëftesën e nxënësit.

ORGANIZIMI I NXËNËSIT

Pjesëmarrja demokratike e nxënësve

Organizimi i nxënësit shërben që të mundësohet pjesëmarrja aktive e nxënësve në përfshirjen dhe promovimin e të drejtave dhe interesave të tyre, përmes pjesëmarrjes demokratike në miratimin e vendimeve në shkollë në lidhje me çështjet që janë me interes të drejtëpërdrejtë të vetë. Pjesëmarrja është demokratike kur në procesin e vendosjes nxënësit mund lirshëm ta shprehin mendimin e tyre edhe kur vendimet e miratuara në kuadër të Organeve koordinuese të tyre bazohen në mendimin e shumicës, me çka është i pamundur trajtim i padrejtë në një numër të vogël të nxënësve që janë të ndryshëm sipas përkatësisë etnike, religjioze dhe gjinore, sipas aftësive të tyre ose sipas statusit socio – ekonomik.

Organizimi i nxënësit duhet t’ju mundësojë nxënësve të jenë të përfshirë në mënyra të ndryshme të vendosjes dhe në nivele të ndryshme të:

- mësimin (për shembull, si të përmirësohet suksesi i vlerësimit, si të përmirësohet cilësia e mësimin ose disa kushte të punës, si të jetë orari mësimor);

- aktivitetet jashtëmësimore (për shembull: ku të shkojmë për ekskursion, si të shënohet një manifestim, si të organizohet zbavitja e përbashkët, cilët seksione të përfshihen);
- raportet ndërmjet nxënësve (për shembull: si të përmirësohen raportet në paralele, si të zgjidhet ndonjë konflikt);
- raportet e të moshuarve (për shembull: si të zgjidhen problemet në relacionet e disa mësimdhënësve dhe nxënësve), dhe
- kushtet fizike në shkollë (shembull: si të rregullohet shkolla, si të përmirësohet higjiena në tualete, si të sigurohet kujdesi për zërin e shkollës, si të sigurohen libra të reja në bibliotekë).

Nxënësit, përmes Organeve të tyre koordinuese, duhet të marrin pjesë në marrjen e vendimeve në shkollë për punë që i tangojnë ata, por duke imponuar disa kufizime të pashmangshme që lindin vendosjen e kufizimeve që dalin si nga moshja e tyre, ashtu edhe nga përgjegjësit e tyre të pjesëmarrësve të ndryshëm në jetën e shkollës. Në të gjitha nivelet e përfshirjes së nxënësve në sjelljen e vendimeve, të rriturit (mësimdhënësit, bashkëpunëtorët profesional dhe udhëheqsia) janë të domosdoshëm që t’ju japin përkrahje dhe ndihmë. Pjesëmarrja e nxënësve

Koncepti i aktiviteteve jashtëmësimore në arsimin fillor

në vendosjen e shkollës mund të jetë në nivele të ndryshme dhe për punë të ndryshme, varësisht moshës së tyre dhe nga shkalla e përgjegjësisë me pasojat e vendimit:

- 1 nxënësit janë konsultuar për mendimin të cilin do ta shprehim, ndërsa më të rriturit do ta marrin parasysh gjatë miratimit të vendimit;
- 2 vendimi është i përbashkët, i miratuar në procesin në të cilin marrin pjesë bashkërisht të rriturit dhe nxënësit
- 3 nxënësit sjellin vendime të pavarura dhe detyrohen t'i realizojnë vetëm ose bashkërisht me të rriturit.

Organet koordinuese të nxënësve në shkollë

Organizimi i nxënësve realizohet përmes formimit të trupave koordinues të nxënësve në nivel të paraleles dhe në nivel të shkollës. Përmes Organeve koordinues sigurohet participimi demokratik i nxënësve në sjelljen e vendimeve nga të gjithë sferat e veprimit në shkollë që janë me interes të nxënësve, veçanërisht kur bëhet fjalë për sigurimin e mbrojtjes së të drejtave të fëmijëve në kuadër të shkollës.

Sipas Ligjit për arsim fillor nga viti 2019 (neni 68), për organizimin e realizimit të interesave të nxënësve në arsimin fillor, nxënësit organizohen në bashkësi të paraleles dhe parlamentin e nxënësve¹¹.

Bashkësinë e paraleles e përbëjnë nxënësit nga paralelja e veçantë, me kryetar të zgjedhur në mënyrë demokratike (me zgjedhje të fshehur, nga lista e kandidatëve të propozuar kryesisht nga ana e nxënësve në paralele). Parlamentin e nxënësve e përbëjnë kryetarët e bashkësive të paraleleve. Nga radhët e tyre, përmes rrugës demokratike (me shumicë votash nga votimi i fshehtë) përzgjedhet Kryetari i parlamentit të nxënësve.

Ligji për arsim fillor (2019) parasheh dhe përcaktimin e avokatit të nxënësve detyra e të cilit është të kujdeset për mbrojtjen dhe përparimin e të drejtave të nxënësve në shkollë. Funksionin e vetë e realizon në partneritet me shërbimin profesional, përmes promovimit të të drejtave të fëmijëve (me ndihmën e organizimit të punëtorive edukative, diskutimeve, info – ditët etj) dhe përmes përkrahjes së mbrojtjes së të drejtave të fëmijëve (me ndihmën e regjistrimit të shkeljes së të drejtave të fëmijëve dhe përcjellja e tyre në shërbimin profesional). Është

¹¹ Sipas nenit 68 të Ligjit për arsim fillor (2019), mënyrës së organizimit të nxënësve rregullohet me statusin e shkollës. Udhëzimet për formimin dhe funksionimin e Organit koordinues të nxënësve mund të gjinden në ueb – lokacionin e Byrosë së zhvillimit të arsimit.

e paraparë që avokatin mbrojtës të nxënësve ta zgjedhin nxënësit prej klasës së 7 deri në klasën 9 me votim të fshehtë.

Shkolla duhet të mundësojë dhe në mënyrë aktive t'i nxit nxënësit që të shoqërohen dhe të marrin pjesë aktive në punën e trupave koordinues, si në nivel të paraleles ashtu edhe në nivel të shkollës. Me rëndësi të veçantë është që shkolla të sigurojë kushte për aktivitete të pandërprera në parlamentin e nxënësit dhe Avokatit mbrojtës të nxënësit. Këto trupa duhet të kenë hapësirë për punën me pajisje adekuate (kompjuter dhe printer) dhe material për një përdorim të sigurt, drejtpërdrejtë nga shkolla ose nga donatori, me ndihmë nga shkolla.

Organet koordinuese të nxënësve duhet t'ju sigurojnë mundësi strukturore nxënësve që në mënyrë aktive t'i hulumtojnë dhe t'i diskutojnë aspektet e ndryshme të jetës shkollore që janë relevante për ata, të mësojnë të flasin për problemet që i tangojnë përmes Organit të tyre të zgjedhur dhe përfaqësuesit të vetë, të bashkëpunojnë në kontekste në ndryshme (në përbërje të ndryshme etnike dhe gjinore ose me nxënësit me nevoja të ndryshme dhe pikëpamje të ndryshme) dhe të zbulojnë aspekte të ndryshme të punëve që janë relevante për ata, t'i analizojnë që të munden pastaj të punojnë në përmirësimin e tyre. Përmes këtij procesi nuk

mësojnë vetëm ata që janë përzgjedhur në këto trupa, por edhe të gjithë nxënësit tjerë që janë dëshmitar të aktivitetit të tyre ose atë ta ndihmojnë në mënyrë aktive si dhe ata që i ndejnë vetë efektet nga veprimi i tyre.

Shembulli 6. Iniciativa e nxënësit realizuar nga parlamenti i nxënësit

Grupi i nxënësve, në emër të parlamentit të nxënësit realizon anketë ndërmjet nxënësit që të vërtetohet mendimi i tij për atë se si mundet të përmirësohet higjiena në shkollë. Rezultatet kanë treguar se nxënësit përqendrohen në shportat aktuale të mbeturinave me tjera të reja, më të mëdha dhe më të dukshme. Për qëllimin e tyre, si dhe për rezultatet nga anketa e realizuar, parlamenti i nxënësve e informon drejtorin e shkollës dhe kërkon përkrahjen e tij/saj për realizimin e aksionit.

Aksioni mund të përfshijë aktivitete për sigurimin e mjeteve financiare (përmes donacioneve ose ekspozitave shitëse të prodhimeve të përpunuara nga nxënësit), furnizimi i korpave të reja dhe vendosja e tyre në vende ku janë më adekuate për zbatimin e tyre (të hratuara nga vetë nxënësit).

Që të sigurojë realizim të suksesshëm të aksionit, Parlamenti i nxënësve duhet

të përgatit plane aksionare me çka do t'i përfshijë të gjitha hapat në përbërjen e secilit aktivitet të lartpërmendur. Kështu për shembull, aktiviteti për sigurinë e mjeteve financiare nga donatorë mund të jetë i operacionalizuar me: (1) formimin e listës së donatorëve potencial, (2) përgatitjen e kërkesës së donacionit, (3) vizitën e donatorëve me dorëzimin e letrës dhe prezantimi me gojë i rezultatit nga donacioni dhe (4) grumbullimin e mjeteve nga donacioni. Për secilin hap nga të gjitha aktivitetet e parashikuara në planin aksionar përcaktohen nxënës përgjegjës dhe afati i realizimit. Parlamenti i nxënësve është i detyruar ta përcjell realizimin e aksionit përmes raporteve me shkrim dhe gojarisht për secilin aktivitet të mbaruar (nëse është i domosdoshëm edhe për secilin hap të aktivitetit), të përgatitur nga nxënësit të emëruar si përgjegjës për aktivitetin.

Iniciativat e nxënësve

Nxënësit, përmes Organit koordinues të nxënësve mund të iniciojnë aksione të ndryshme për aplikimin e ndryshimeve në paralelen e tyre ose në shkollë. Për këto iniciativa që kanë të bëjnë me shkollën në përgjithësi (ose me pjesën më të madhe të nxënësve të tyre) dhe duhet t'i përfshijnë edhe mësimmësuesit (ose një pjesë e mësimmësuesve), shkolla përcakton mësimmësues përgjegjës dhe i cakton në Programin vjetor për punën si aksione të shkollës. Pavarësisht nga këto aksione, organizatat e nxënësve mund të nxisin nisje dhe të realizojnë aksione të tyre gjatë së cilës mund të kenë përkrahjen e shkollës.

Në realizimin e iniciativës së nxënësve shpeshherë marrin pjesë (në bazë vullnetare) edhe nxënës të cilët nuk janë drejtëpërdrejtë të përfshirë në organet e nxënësve. Realizimi i iniciativës së nxënësve duhet të jetë i përkrahur nga udhëheqësia, shërbimi profesional dhe mësimmësuesit. Madje, me rëndësi të veçantë është që nxënësit përgjegjës për realizimin e iniciativës/aksionit (të orientuar nga organet adekuate të nxënësit), me ndihmën e shërbimit profesional, t'i planifikojnë mirë të gjithë

hapat që nevojiten për realizimin e iniciativës/ aksionit, përkatësisht të bëjnë plan aksionar në të cilin saktë do të definohet se cili do të merr pjesë në realizimin e secilit hap, që do të jetë i përgjegjshëm për përcjelljen e hapit konkret dhe që do të jetë afati me të cilin pritet ai hap të jetë i realizuar. Një plan aksionar i tillë ndihmon për definimin e qartë të përgjegjësive të të gjithë personave të inkuadruar në realizimin e iniciativës/aksionit, përcjellje e pasqyruar e ritmit me të cilin përparohet, si dhe vrojtimi në kohë i nevojave për ndihmë plotësuese në fazë të caktuar, nëse ka ndonjë ndalesë në përparimin e planifikuar.

Organet funksionale të nxënësve që janë formuar dhe funksionojnë me respekt të plotë të rregullave demokratike, nxënësit të aftësohen për pjesë të madhe të kompetencave të caktuara me standardet nacionale për arsimin fillor që nuk mund të mësohen nga libri. Në kushte të tilla nxënësit në shkollë mund të paisen me më tepër njohuri, shkathtësi dhe vlera nga njësia. Kultura demokratike, multikultura dhe qytetërimi. Kështu që, ata që janë të inkuadruar në mënyrë të drejtëpërdrejtë në aktivitetet e Organeve koordinuese të nxënësve, përmes një pjesëmarrje të tillë fitojnë mundësi të aftësohen edhe me më tepër kompetenca nga lëmia e zhvillimit personal dhe social si dhe aftësimi financiar dhe sipërmarrësi.

09

**EVIDENTIMI I
AKTIVITETEVE
JASHTËMËSIMORE NË
NIVEL TË SHKOLLËS**

Secili mësues i shpreh të paktën një pjesë të punës së bërë gjatë vitit të mësimdhënësve dhe e vlerëson në raport me rezultatet e arritura të nxënësve të tyre. Secili mësues i shpreh të paktën një pjesë të punës së bërë gjatë vitit të mësimdhënësve dhe e vlerëson në raport me rezultatet e arritura të nxënësve të tyre. Secili mësues i shpreh të paktën një pjesë të punës së bërë gjatë vitit të mësimdhënësve dhe e vlerëson në raport me rezultatet e arritura të nxënësve të tyre.

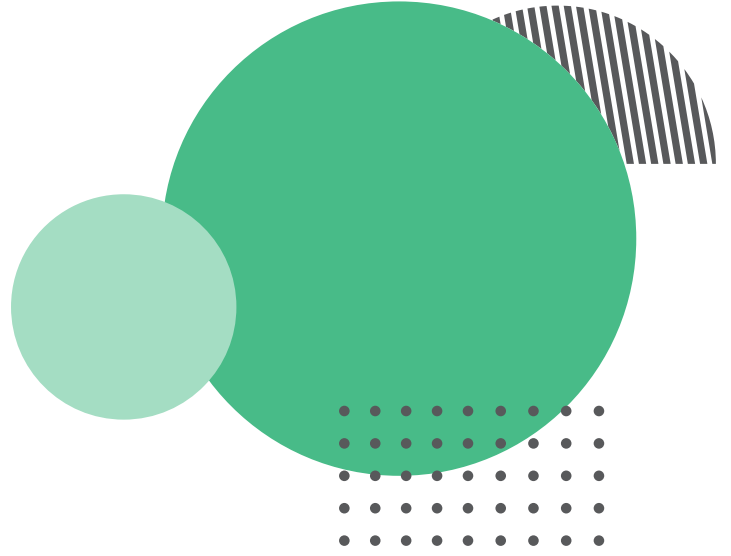
dhe evaluimit të shkollës (dhe si bazë për vlerësimin e arritjeve të mësuesve).

Evidenca pedagogjike për aktivitetet jashtëmësimore bëhet pjesë e evidencës së përgjithshme pedagogjike të mësuesve dhe si i tillë paraqet pjesë nga dokumentacioni i shkollës. Këto evidenca pedagogjike për aktivitetet jashtëmësimore, bashkërisht me raportin e përgjithshëm nga aktivitetet e realizuara jashtëmësimore, shërbejnë si bazë për planifikimin e mëtejshëm dhe për përmirësimin e cilësisë së aktiviteteve jashtëmësimore dhe përdoren gjatë vetëevaluimit

---

12 Formulari për Evidencë pedagogjike për aktivitetet jashtëmësimore është pjesë përbërëse e Rregullores për formën, përmbajtjen dhe mënyrën e udhëheqjes së dokumentacionit pedagogjik dhe evidencës në shkollat fillore, përgatitur nga Byroja e zhvillimit të arsimit dhe publikuar në ueb – lokacionin e MASH.

İlköğretimde DERS DIŐI ETKİNLİKLERİ Kavramı

ÜSKÜP, 2020

İÇİNDEKİLER

01

Eğitimde ders dışı etkinliklere
duyulan ihtiyaç

118-123

02

Ders dışı etkinliklerinde hedef
ve ilkeler

124-131

03

Ders dışı etkinlik türleri

132-135

04

Bölümleri/kulüpleri
planlama,organize etme ve
uygulama

136-147

05

Eylemleri planlama,organize
etme ve uygulama

148-153

06

Tek seferlik atölyeleri
planlama,organize etme ve
uygulama

154-157

07

Piiknik ve gezileri
planlama,organize etme ve
gerçekleştirme

158-161

08

Öğrenci organizasyonu

162-167

09

Ders dışı etkinliklerin okul
düzeyinde kaydedilmesi

168-169

01

EĐİTİMDE DERS
DIŐI ETKİNLİKLERE
DUYULAN İHTİYAÇ

Öğrencinin açık, bağımsız, yaratıcı ve karakterli bir kişi haline gelmesi için gerekli ön koşulları yaratan dersler ve ders dışı etkinlikler, eğitim sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır. Okulu, öğrencileri sosyalleştirmek ve çekici bir öğrenme ortamı haline getirmek amacıyla, okullardaki eğitim faaliyetleri kapsamında, öğrencilerin gelişim ihtiyaçlarına ve ilgilerine göre çeşitli ders dışı etkinlikler düzenlenir ve uygulanır.

Öğrencinin bağımsız olarak, sıradan derslerin dışında yer alacağı ders dışı etkinliklerine katılımı, kendisine sıradan derslerin kapsamına girmeyen veya kısmen kapsanan ilgi alanları geliştirme fırsatı sunar. İlköğretimin sonunda, öğrencilerin başarması gereken ve Ulusal Standartlar ile uyumlu olan ve özellikle ders dışı etkinliklerin, müfredat kapsamına girmeyen ya da kısmen müfredat kapsamına giren tüm alanlardaki öğrencilerin yeterliliklerini (bilgi, beceri ve tutum) geliştirmesi ve ders dışı etkinliklerin yetkinlikleri (bilgi, beceri) geliştirmesi önemlidir.

Araştırmalar, ders dışı etkinliklere katılmanın, öğrencilerin okula karşı olumlu bir tutum geliştirmelerine olanak sağladığını¹¹ ve öğrencilerin daha yüksek okul başarısı elde etmek için motivasyonlarını arttırmalarına katkıda bulunduğunu göstermektedir¹². Ders dışı etkinliklerin, öğrencilerin okul başarısını arttırmasına doğrudan katkıda bulunduğu dair kanıt olmamasına rağmen, araştırma; ders dışı etkinliklere katılımı, öğrencilerin riskli davranışlarını azalttığını ve okulu bırakma riskini düşürdüğünü göstermektedir¹³. Ayrıca, gençlerin okul çerçevesinde karar verme süreçlerine katılımı, öğrencilerin yaşam becerileri ve öz saygı gelişimi, demokratik karar verme kapasiteleri, öğrenci-yetişkin ilişkileri ve okul etiği üzerinde olumlu etkilere sahiptir¹⁴. Bu nedenle; öğrencileri çalışmalarında ve öğrenmelerinde cesaretlendiren, meşgul eden ve güçlendiren ders dışı etkinlikleri planlama, programlama, organize etme ve uygulama sürecinde öğrencilerin aktif olmaları gerekir.

Ders dışı etkinlikler, öğrenci arkadaşlığını teşvik etmelidir. Araştırmalar, akranlarıyla beraber olan

¹¹ Massoni, E. (2011). Positive Effects of Extra Curricular Activities on Students. *ESSAI: Vol. 9*, Article 27. <http://dc.cod.edu/essai/vol9/iss1/27>

¹² Im M.H., Hughes J.N., Cao Q. & Kwok O.M. (2016). Effects of Extracurricular Participation During Middle School on Academic Motivation and Achievement at Grade 9. *American Educational Research Journal*, 53 (5), 1343–1375.

¹³ Heers, M., Van Klaveren, C. Groot, W. & Maassen van den Brink, H. (2016). Community Schools: What We Know and What We Need to Know. *Review of Educational Research*, 20 (10), 1-36. DOI: 10.3102/0034654315627365

¹⁴ Mager, U & Nowak, P. (2012). Effects of student participation in decision making at school. A systematic review and synthesis of empirical research. *Educational Research Review*, 7 (1), 38-61.

İlköğretimde ders dışı etkinlikleri kavramı

ve farklı akran guruplarına ait olan öğrencilerin, öğrenmeye daha fazla ilgi duyduğunu, daha fazla beklentileri ve kendi eğitimleri hakkında daha uzun vadeli planları olduğunu göstermektedir. Akranlarının desteği, gençlerin refahına katkıda bulunur. Aynı zamanda, kaliteli birliktelikler, gençlerin hem duygusal deneyimlerini hem de akademik davranışlarını olumlu yönde etkilemektedir⁵.

Ders dışı etkinlikler, düzenli öğretim ile aynı didaktik temellere sahip olmayan, ancak eşit ilişkiler, öz-inisiyatif ve takım çalışması, yaratıcılık ve sorumluluk koşullarında işbirliğine odaklanan dersler aracılığıyla gerçekleştirilir.

Ders dışı etkinliklerin geliştirilmesi ve uygulanmasında öğrencilerde merak, zevk, umut ve gurur gibi olumlu duyguları teşvik edenlerin seçilmesi çok önemlidir. Çünkü bu duygular hem derste öğretme hem de öğrenmeye katılma motivasyonunu artırırken, ders dışı etkinliklerde, öğrenmeyi körüklemeye, akademik başarıyı arttırmada ve onları gelecekteki meslek seçiminde yönlendirmektedir⁶.

Ders dışı etkinliklerin eğitim kalitesini arttırmada, yani öğrencinin tam gelişimi için önemini göz önüne alarak, Eğitimi Geliştirme Bürosu “Pestalozzi Çocuk Vakfı” ile işbirliği içinde, ülkemizdeki okullarda, ders dışı etkinliklerin organizasyonu ve uygulanmasına ilişkin mevcut durum hakkında bir araştırma yaptı.

Araştırma bulguları şöyle özetlenebilir:

---

⁵ Zimmermann, P. (2004). Attachment representations and characteristics of friendship relations during adolescence. *Experimental Child Psychology*, 88, 83-101.

---

⁶ Currie, C., Zanotti, C., Morgan, A. Currie, D., de Looze, M., Roberts, C., Samdal, O., Smith, O.R.F. & Barnekow, V. (Eds.) (2012). *Social determinants of health and well-being among young people. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey*. World Health Organization Regional Office for Europe Copenhagen.
Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual review of psychology*, 52(1), 141-166.

Çoğu okulda türüne ve içeriğine göre, sınırlı sayıda ders dışı etkinlik sunulmaktadır. En tanınabilir olanı, okulun kendisini yerel ortamda - spor ve kültürel ve sanatsal olarak doğruladığı - ve genellikle periyodik olarak uyguladıklarıdır. Ancak, öğrenci ve öğretmenlerin çoğu aşağıdakilerle ilgilenmektedir: kısa süreli müfredat dışı faaliyetler (eylemler ve geziler gibi); uzun vadeli faaliyetler (bölümler gibi) genellikle planlananlara sıkı sıkıya bağlı kalmaksızın, uygulanmalarından çok planlanıyorlar. Spor ve rekreasyon bölümleri ile öğrencilerin kişisel ve sosyal gelişimine yönelik bölümler, müfredatla ilgili olanlardan daha faydalı olarak kabul edilir ve pratikte en yaygın olanlarıdır.

Ders dışı etkinliklerin planlanmaları ve uygulanmaları esnasında, nadiren, öğrencilerin ilgisini göz önüne alınır; veliler ise okuldaki ders dışı etkinliklerle ilgili karar alma sürecinde neredeyse hiç yoklar. Öğrenciler genellikle kendilerinin katılacakları ders dışı etkinlikleri belirleme fırsatına sahip değillerdir, çünkü seçim öğretmenler tarafından yapılır. Ders dışı etkinliklere katılan öğrenciler olumlu deneyime sahiptir, çalışma şeklini severler, faydalarının farkındadırlar ve katılmak isterler.

Ancak çoğu öğrenci ders dışı etkinliklerle ilgili yeterli bilgi ve deneyime sahip değildir ve ders dışı etkinliklerden ne bekleyeceğini ve ne isteyeceğini bilmiyor.

Öğretmenler, bu tür ders dışı etkinliklerin öğrenciler için yararlı olduğu konusunda hemfikirdir, ancak uygulanmasının önündeki en büyük engel olarak maddi/mali kaynak eksikliği olduğunu belirtmektedirler. Uzun vadeli faaliyetler söz konusu olduğunda, vardiya çalışması ve mekansal koşullar ek zorluklar olarak kabul edilirken, öğretmenler, öğrenciler ve ebeveynler nadiren zorluk kaynağı olarak gösterilmektedir.

Mentorluk faaliyetleri ve öğrenciler için kamplar/okullar, ders dışı etkinliklerin pek nadir görünen bir şeklidir; öğretmenler bu tür faaliyetleri kendi çalışmalarına fayda göremedikleri için sistematik olmak yerine, ihtiyaç duyulduğunda organize edilirler, mentor / öğretmen olmuş öğrencilerin aksine öğrenci desteği alan öğrenciler bunu en büyük engel olarak algırlar. Tatil boyunca öğrenciler için kamplar / okullar az sayıda okulda bulunmaktadır (her ne kadar öğrenciler için çok yararlı olsalar

İlköğretimde ders dışı etkinlikleri kavramı

da), çünkü bunda öğretmenlerin çıkarları yoktur (çoğunlukla bu iş için maddi tazminatın olmamasından dolayı).

Öğretmenlere ve profesyonel hizmetlere göre, okullar, öğrenci organizasyonu için sadece sınıf düzeyinde ve okul düzeyinde ön koşullar sağlamıştır. Fakat bunlardan farklı olarak, öğrenciler, sınıf topluluğu ve Okul Parlamentosu aracılığıyla, öğrencilerin ilgisini çeken konuların çözümünde ve / veya karar vermelerine katılmak için yeterli fırsatlara sahip olduklarına ikna olmuş değildir.

2019 yılından itibaren İlköğretim Kanunu, ilköğretim okullarında ders dışı etkinlikler kavramını benimseme gereği getirmiştir. Sonuç olarak, araştırma bulguları, diğer ülkelerden edinilen deneyimler ve 2018-2025 Eğitim Stratejisinde belirtilen önceliklerin yanı sıra, okullarımızdaki ders dışı etkinliklerle ilgili güncel uygulamalar üzerine kurulu olan bu belge hazırlanmıştır.

**DERS DIŐI
ETKİNLİKLERİNDE
HEDEF VE İLKELER**

Okullarda ders dışı faaliyetleri planlarken, organize ederken ve uygularken, asıl amaçlarının; **Ulusal İlköğretim Standartlarında belirlenen bilgileri, becerileri ve değerleri / tutumları, özellikle de öğretim etkinlikleri tarafından kapsanmayan veya yeterince kapsanmayanlara olanaklar sağlamaktır.** Öğrencilerin uygun yaş döngüsüne ait aşağıdaki alanlarda yer alan bilgi, beceri ve değerler / tutumlar üzerinde özellikle durulur: Kişisel ve Sosyal Gelişme, Demokratik Kültür, Çokkültürlülük ve Vatandaşlık, Sanatsal İfade ve Kültür ile Girişimcilik ve Finansal Okuryazarlık.

Okullarda ders dışı etkinliklerin planlanması, organizasyonu ve uygulanmasına aşağıdaki başlıklar / ilkeler doğrultusunda yapılmalıdır:

1

Ders dışı etkinlikler, öğrencilerin **bilişsel, sosyo-duygusal ve psikomotor gelişimine** katkıda bulunur.

Ders dışı etkinlikler, Ulusal Eğitim Standartlarına ve bunlarda ana hatlarıyla belirtilen yeterliliklere uygun olmalıdır. Tüm ders dışı etkinliklere, Kişisel ve Sosyal Gelişme ve Demokratik Kültür ve Vatandaşlık alanlarında açıklanan yeterlilikler rehberlik etmeli, ayrıca, Ulusal İlköğretim Standartlarının diğer alanlarından birinde veya daha fazlasında, yeterliliklerin geliştirilmesine yönelik olabilirler.

Ders dışı etkinlikler, öğrencilere somut deneyimler vasıtasıyla bilişsel, duygusal, sosyal ve psikomotor alanda bilgi, beceri ve tutumları / değerleri edinmelerini, gelişim özelliklerini, potansiyellerini ve yakınlıklarını göstermelerini sağlamalıdır. Bundan mada ders dışı etkinliklerin öğrenci merkezli olması ve her çocuğun yeteneklerini, potansiyellerini ve bilgilerini bilmesi ve en üst düzeye çıkarması için bir fırsat sağlamak amacıyla, öğrenciler arasındaki bireysel ihtiyaçlara ve farklılıklara göre uyarlanması önemlidir. Her öğrencinin öğrenme şekline ve hızına saygı göstererek, hem engelli öğrencileri desteklemek hem de becerikli ve yetenekli öğrencileri farklı alanlarda desteklemek için müfredat dışı etkinlikler önerilmelidir.

Ders dışı etkinlikler, öğrencilere yeteneklerinin bir kez ve her zaman için verilmediğine, çok çalışarak ve öz bakımla gelişebileceklerine dair inanç geliştirmelerine yardımcı olmalıdır. Kendi yeteneklerine karşı bu tutuma sahip olan öğrenciler, özellikleri ve yetenekleriyle uyumlu gerçekçi hedefler belirlerler. Onlar, belirledikleri hedeflere ulaşmakta ısrarcıdır ve belirli engellerle karşılaştıklarında kolayca pes etmezler.

2

Ders dışı etkinlikler ayrımcı değil kapsayıcıdır.

Okulda düzenlenen müfredat dışı etkinliklere cins / cinsiyet, etnik köken, yetenekler, sosyoekonomik durum, sağlık durumu ve okul başarısına bakmaksızın, tüm öğrencilere erişilebilir olmalı ve tüm öğrencilerin katılımı teşvik edilmelidir. Bu, özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilere olduğu kadar, marjinal gruplara ait olanlar için de önemlidir. Okulun bunlara, müfredat dışı etkinliklere düzgün katılımları için koşullar sağlaması beklenir.

Aynı ilke, spor ve doğada rekabetçi olan diğer aktiviteler söz konusu olduğunda da geçerlidir. Bu tür etkinlikler ve okulu topluluk içinde temsil etmeye hizmet edenlerin (etkin-

likler, eylemler vb.) ilgisini çeken diğer etkinlikler, tüm öğrencilerin katılımını sağlayacak şekilde düzenlenmeli ve uygulanmalıdır. Bu, aktiviteye katılımın öğrencinin özelliklerine bağlı olmasına değil, aktiviteye katılma konusundaki ilgisine bağlı olması gerektiği anlamına gelir.

Ders dışı etkinliklere katılan tüm öğrenciler, her türlü ayrımcılığa karşı korunmalıdır. Bu ise ders dışı etkinliklerin, faaliyete katılan öğrencinin kişilere, önyargılara ve sınıf arkadaşlarının, öğretmenlerin ve okuldaki diğer yetişkinlerin, ayrımcı davranışlara maruz kalmasını önleyen koşullarda yapılması gerektiği anlamına gelir.

3

Ders dışı etkinlikler çoğu öğrenci için caziptir.

Ders dışı etkinliklerin tüm öğrencileri (veya hemen hemen tümünü) kapsamı beklenirken, okul, çoğu öğrencinin ilgi alanlarının çeşitliliğini yansıtan, çeşitli kısa süreli (eylemler, geziler, bir kerelik atölyeler gibi) ve daha uzun (bölümler / kulüpler gibi) ders dışı etkinlikler sunmalıdır.

Öğrenciler, sunulan ders dışı etkinlikleri ilginç, faydalı, eğlenceli ve boş zamanlarına

ayrılmayı hak eden aktiviteler olarak algılanmadırlar. Başka bir deyişle, ders dışı etkinlikler sadece odaklandıkları konu / içerikte değil, aynı zamanda belirtilen içeriği sağlama yaklaşım ve yöntemlerinde de öğretimden farklı olmalıdır. Aynı zamanda, derse katılan öğrencilere, genel atmosferi güvenli bir şekilde yaşamalarını sağlamada, ders dışı etkinliklerin uygulanmasında genel yaklaşım özellikle önemlidir; bu şekilde diğer katılımcılarla etkileşimi olumlu olarak deneyimleyerek, kendilerini başarılı katılımcı olarak hissedecekler.

Ders dışı etkinlikler, okulun eğitim çalışmalarını zenginleştirmelerinden mada, öğrencilere olan çekiciliği , okulun genel çekiciliğinin geliştirilmesine katkıda bulunur.

4

Ders dışı etkinlikler öğrencilerin aktif katılımını sağlar.

Bu ilke, her çocuğun ihtiyaç ve çıkarlarını daha doğru formüle etmek ve ortaya koyabilmek için bilgi arama, alma ve bilgi verme, karar alma süreçlerine katılma ve diğer çocuklarla ilişkilendirme hakkını içerir.

Bu haktan, okul dışı faaliyetlerin uygulanmasının tüm aşamalarında, öğrencilerin aktif

katılımı için okulun koşulları sağlama yükümlülüğünden kaynaklanmaktadır. Öncelikle, öğrencilerin uygulama için teklif edilecek ders dışı aktivitelerle ilgili kararların alınmasında ve uygulanacak olanların seçilmesinde katılmaları gerekir. Daha sonraları uygulanacak ders dışı etkinliklerin planlanması ve organize edilmesinde öğrencilerin aktif rol almaları beklenir. En sonunda, öğrenciler aktif olarak etkinliğin uygulamasına katılmalı, uygulamanın izlenmesinde ve uygulamanın başarısını ve etkilerini değerlendirmede yer almalıdırlar.

Aynı haktan, okulun sınıf düzeyinde ve okul düzeyinde öğrenci organlarının oluşumu için şartların oluşturması ve bunların demokratik işleyişinin sağlanması yükümlülüğü de kaynaklanmaktadır. Bu organların rolü, öğrencilerin çıkarlarının korunmasını sağlamak ve bireysel seviyedeki öğrencilerin okul düzeyinde karar alma süreçlerine dahil olmaları mümkün olmadığında, karar alma süreçlerine katılabilmektir.

5

Mümkün olduğunda, ders dışı etkinlikler, öğrenciler arasında **kültürlerarası yetkinlikler** geliştirir.

Okul, öğrencilerin kültürlerarası yetkinliklerini geliştirecek ve ülkemizin çok kültürlü / çok ırklı karakterini geliştirecek ders dışı etkinlikler sunmaya çalışmalıdır. Bunu şu şekillerde yapabilir: (1) çok kültürlü içeriğin dahil edilmesi (ülkemizde yaşayan farklı etnik toplulukların kültürlerinde farklılıklara ve benzerliklere dair içgörü sağlayan içerik), (2) bir dilde öğrenim gören öğrencilerin başka bir dilde öğrenim gören öğrencilerle etkileşimini sağlamak veya (3) farklı eğitim dillerindeki öğrenciler arasında etkileşimi sağlayan etkinliklere çok kültürlü içeriği dahil etmek (yukarıda belirtilen iki yaklaşımın bir kombinasyonu). Ders dışı faaliyetin doğası ve ortaya çıktığı koşullar, yukarıda belirtilen yaklaşımlardan en az birini uygulamayı mümkün kıldığında, etkinliğin, öğrencilerin kültürlerarası yeterliklerinin gelişimine katkıda bulunması beklenebilir. Nadir durumlarda, ders dışı faaliyetin içeriğinin çok kültürlü olmadığı durumlarda (kimya ve fizik deneyleri gibi) veya farklı öğretim dillerinden gelen öğrencilerin katılımı mümkün olmadığında (örneğin, kimya / fizik dilsel olarak homojen bir ortamda bulunan bir okulda gerçekleşir), bu tür müfredat

dışı faaliyetlerin, öğrencilerin kültürlerarası yeterliklerinin gelişimine katkıda bulunması beklenemez.

Çok kültürlü içerikler, etnik / dilbilimsel olarak homojen öğrenci gruplarıyla yapılan ders dışı etkinliklere dahil edilebilir. Aynı zamanda, diğer etnik topluluklarla ilgili klişeleri teşvik etme ve etnosentizmi vurgulama, yani diğer etnik toplulukların kültürel özelliklerini kendi kültürlerinin prizmaları ile değerlendirme olasılığını dışlamak gerekir. Aynı zamanda, benzerlikleri vurgulayan ve etnik topluluklar arasındaki farklılıklara saygı duyan bir yaklaşım kullanmak özellikle önemlidir.

Farklı öğretim dillerinde öğrenim gören öğrenciler arasındaki etkileşim, doğrudan veya dolaylı (elektronik medya aracılığıyla) olabilen iletişim yoluyla sağlanır. İki veya üç eğitim dilli olan okullarda, tüm (veya en azından çoğu) ders dışı etkinlikler, farklı öğretim dillerinde okuyan 'karma' öğrenci grupları ile gerçekleştirilmeli ve doğrudan temas sağlamalıdır.¹⁷

¹⁷ Bu tür ders dışı etkinliklerin uygulanmasına ilişkin kuralların daha ayrıntılı bir açıklaması, karışık etnik / dilbilimsel kompozisyondaki öğrenci gruplarıyla ortak etkinliklerin El Kitabında bulunabilir. USAID Etnik Eğitim Entegrasyonu Projesi çerçevesinde İnsan Hakları ve Uyumazlık Çözüm Merkezi tarafından hazırlanmıştır. [<http://pmio.mk/wp-content/uploads/2013/08/Zaednicki-aktivnosti-M.pdf>]

Tek dilli okullar söz konusu olduğunda,- doğrudan temas ancak, okul, bazı müfredat dışı etkinlikler gerçekleştirdiğinde ya da başka bir eğitim dilinde okuyan öğrencileri olan bir okulla ortaklaşa yürüttüğünde doğrudan temas mümkündür. Ortak okullar birbirine yakınsa (aynı yerde / belediyede), sadece kısa olanları (eylemler, bir kerelikler gibi) değil, daha fazla ders dışı etkinlikler (birden fazla farklı “karma” öğrenci grubu ile) ve daha uzun olanları (bölümler halinde) yürütebilirler; (atölye çalışmaları veya geziler) gibi müfredat dışı etkinlikler. Ortak okullar birbirlerinden uzaksa, doğrudan temasa dayanan ders dışı etkinlikler, bir okulu diğerinde ziyaret ederek gerçekleştirilebilir. Ek olarak, uzak ortak okullar, elektronik olarak (“skype yoluyla”) gerçekleştirecek olan “karma” öğrenci grupları arasındaki dolaylı temasa dayalı ders dışı aktiviteler de uygulayabilir. Ortaklıklar sağlayamayan okullar, ülkemizde yaşayan farklı etnik toplulukların üyeleri (doğrudan öyküler ya da odaklanmış TV şovları gibi) arasında doğrudan temas gösteren içeriği dahil ederek, ders dışı temas tabanlı ve etnik gruplar arası etkileşim tabanlı ders dışı etkinlikler uygulamalıdır.

6

Ders dışı etkinlikler, okulun velilerle ve yerel toplumla işbirliğini teşvik ederler.

Okullar, ebeveynlere ders dışı etkinlik programı hakkında, zamanında ve erişilebilir bilgi temin etmek ve ders dışı etkinlik planlaması ile ilgili karar alma süreçlerine tam olarak katılmalarını sağlamakla yükümlüdür. Ebeveynlerin öğrencilerin çıkarlarını okul organları (veli konseyleri) ve katıldıkları diğer organlar (Okul Kurulu) aracılığıyla temsil etmeleri beklenir. Bu organlar vasıtasıyla ebeveynler, okulun sunacağı ders dışı faaliyetler listesinin oluşturulmasında ve uygulanacak olanların seçiminde yer almalıdır. Ebeveynler, çocuklarının katılacağı somut ders dışı aktiviteyi seçme konusunda da söz sahibi olmalıdır.

Planlamaya ek olarak ebeveynler, uygulamadan sorumlu öğretmenlerle birlikte çalışarak, ders dışı etkinliklerin gerçekleştirilmesine de dahil olabilirler. Bunu yaparken, ebeveynler sorumlu öğretmenle birlikte kısa süreli ya da uzun süreli ders dışı etkinlikler söz konusu olduğunda, etkinlik için yardımcı veya taşıyıcı olarak hareket edebilirler. Bu şekilde ebeveynler, okulda uygulanacak ders dışı etkinlikler listesinin genişlemesine de katkıda bulunabilirler.

İlköğretimde ders dışı etkinlikleri kavramı

Ders dışı etkinlikler, hem bireysel hem de kurumsal düzeydeki (anaokulu, yaşlı bakım evi, kültür evi) veya (örneğin, bir STK veya diğer tür vatandaş derneği) gibi yerel topluluğun diğer üyelerini içerebilir. Böylece okul, öğrencilerin sosyal sorumluluklarını arttırmalarını sağlamak için yerel toplulukla işbirliği içinde ders dışı etkinliklerin bir kısmını (eylemler, birbir atölyeler ve hatta bölümler gibi) planlayabilir ve uygulayabilir. Ayrıca, okulun yerel toplulukla olan işbirliği, ders dışı etkinlikleri ve ürünlerini sadece ebeveynlerin önünde değil, okul dışında da teşvik edecek ortak etkinlikler düzenlemek anlamına da gelir.

DERS DIŐI ETKİNLİK TÜRLERİ

Şimdiye kadar yapılan uygulamalar, tüm okullardan zamanın uzunluğa göre değişen, çeşitli ders dışı etkinlikler gerçekleştiriminin yaygın olduğunu göstermektedir:

1 kısa vadeli ders dışı etkinlikler

- piknik ve geziler
- tek seferlik atölyeler
- okuldaki veya toplumdaki eylemler

2 daha uzun vadeli ders dışı etkinlikler

- bölümler / kulüpler

Yukarıda belirtilen ders dışı etkinlik türlerinin planlanması, düzenlenmesi ve uygulanması için gereksinimler, aşağıdaki bölümlerde daha ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

Bazı okullarda zaman zaman veya sürekli olarak, bir kereye mahsus ders dışı etkinlik türü projesi olarak uygulanır. Projeler mevcut öğretim / öğrenme alanlarını destekleyebilir veya diğer alanların hizmetinde olabilir. Bu projeler, diğer okul ve kuruluşlarla işbirliği içinde, okulun kendisi tarafından başlatılabilir, yerel veya ulusal olarak sınırlanabilir veya uluslararası bir karaktere sahip olabilirler. Bunlar, Okul ve

Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından izin almış, Eğitimi Geliştirme Bürosu, belediye, uluslararası kuruluşlar / bağışçılar gibi diğer kuruluşlar / kurumlar tarafından başlatılabilir ve uygulanabilir. Diğer kuruluşlar / kurumlar tarafından başlatılan projeler, yeni bir program ve / veya farklı bir yaklaşıma pilotluk etmek ve sonunda böyle bir program / yaklaşımı, eğitim sistemine dahil etmenin etkilerini test etmek için tasarlanmıştır.

Ülke dışı okul ziyaretleri Erasmus +, kardeş okullar ve benzeri gibi projeler, özel ders dışı etkinlik türünün bir parçası olarak düşünülebilir. Bu tür ziyaretlerle, proje katılımcıları ve / veya okul temsilcileri olarak, az sayıda öğrenciyi içeren az sayıda okullar kapsamıştır.

Kış ve / veya yaz tatilinde, okullar ayrıca öğrencilere birkaç gün boyunca konsantre, tam gün aktiviteler veya bir çalışma haftası veya daha uzun bir süre boyunca düzenli ders dışı etkinlikler sağlamak için kamplar / okullar düzenleyebilir. Öğrencilerin kişisel ve sosyal gelişimlerini desteklemek, spor-rekreasyon niteliğinde bir karaktere sahip olmak ve / veya öğrencilerin diğer ders dışı ilgi alanlarını karşılamak için tasarlanabilir. Okul, bu tür faaliyetleri yalnızca kendi öğrencileri için düzenleyebilir veya bölgedeki diğer okullardan gelen öğrencilere açık olabilir. Bu tür etkinlikler, okul öğretmenleri veya bu amaç için angaje edilen diğer kişiler tarafından yapılabilir. Bu

İlköğretimde ders dışı etkinlikleri kavramı

tür faaliyetlerin uygulanmasının ebeveynler, yerel yönetim ve / veya belediye tarafından maddi olarak desteklenmesi beklenmektedir.

Okuldaki öğrenci organizasyonu ile ilgili olanlar, özel bir ders dışı etkinlik türü olarak sayılabilir. Özellikleri nedeniyle, bu tür ders dışı aktiviteler, sonunda ayrı bir başlık olarak sunulmaktadır.

04

BÖLÜMLERİ/KULÜPLERİ PLANLAMA,ORGANİZE ETME VE UYGULAMA¹⁸

¹⁸ Bölümler ve kulüpler sadece başlıklar arasında farklılık gösterir ve esas olarak aynı faaliyetlere atıfta bulunur; bu nedenle, kulüplere atıfta bulunurken bundan sonra bölümler terimi kullanılacaktır.

Bölümler, haftada bir kez (haftada 1-2 saat, ortalama olarak), bir dönem boyunca veya okul yılı boyunca yürütülen uzun süreli ders dışı etkinliklerdir. Ortak bir ilgiyi paylaşan, aynı sınıfta (örneğin, IIIa), aynı yılın farklı sınıflarında (örneğin, 6. sınıfta) veya aynı yetişkin döngüsü içinde, farklı yıllarda öğrenim gören bir grup öğrencinin ihtiyaçları için bir bölüm oluşturulur (örneğin, 7.- 9. sınıf). Bunu yaparken tüm grubun bölüm çalışmasına, birlikte ve sürekli olarak katılması önemlidir.

Bölümler, uygulamalarından sorumlu öğretmenler tarafından yönlendirilir ve gerektiğinde diğer öğretmenleri, ebeveynleri (asistanlar veya etkinlik taşıyıcıları rolünde) veya topluluk gönüllülerini içerebilir.

Bu tür ders dışı etkinliklerde, aşağıdakiler arasında bir ayırım yapılır:

- [A]** öğretim konularının / alanlarının içeriğini genişletme / derinleştirme bölümleri (örneğin matematiksel, bilgilendirici, edebi, güzel sanatlar);
- [B]** diğer ders dışı öğrenci çıkarlarını destekleyen bölümler (örneğin fotoğrafçılık, drama, dans, yemek pişirme, bahçevanlık / bahçecilik);
- [C]** öğrencilerin kişisel ve sosyal gelişimlerini destekleyen bölümler (örneğin, çokkültür-

lülük, çeşitliliğe saygı, çocuk / insan hakları, iletişim becerileri, uyuşmazlık çözümü, tartışma) ve

- [D]** spor ve rekreasyon bölümleri (örneğin futbol, basketbol, hentbol, voleybol, masa tenisi, yürüyüş, yoga, pilates, bisiklet sürmek).

Bölümlerin planlanması

Okul, her okuma yılının sonunda, okul personeli, öğretmenlerin aracılığı ve öğrenci organlarının doğrudan katılımıyla, öğrencilerin bir sonraki öğretim yılında uygulanacak bölümler için ilgi duydukları alanlara / konulara, anketler yapar. 1. ve 3. sınıf öğrencileri sözkonusu olduklarında anket, öğrenciler ve veliler için hazırlanmıştır. Anket, seçim için bir teklif içerebilir ve teklifin kendisi de öğretmenler tarafından sunulan ders dışı etkinliklere ek olarak, öğrenci organları tarafından ifade edilen öğrencilerin çıkarlarını göz önünde bulundurulmalıdır.

Daha sonra, anketin sonuçlarına dayanarak (öğrenciler / ebeveynler tarafından ifade edilen ilgi için), okul, seçilen bölümlerin uygulanmasından sorumlu olacak öğretmenleri belirler. Öğretmenlerin seçimi, her bir öğretmenin öğretim faaliyetlerine katılım planına dayanarak, öğretmenlerin ve Öğretim Konse-

İlköğretimde ders dışı etkinlikleri kavramı

yunin varlıkları ile yapılır⁹. Fakat, konuların / alanların içeriğinin genişletilmesi / derinleştirilmesine yönelik bölümlerin, yalnızca ilgili konuların / alanların öğretmenleri tarafından yönlendirilebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Diğer bölümler için öğretmen katılımı, kişisel yetkinlikleri varsa ve ayrıca belirli bir bölümü yönetme konusunda uzmanlık kazanmışsa öğrettiği konularla doğrudan ilgili olmak zorunda değildir (örneğin, bir matematik öğretmeni fotoğrafçılıktan sorumlu olabilir veya masa tenisi oynamak).

Sorumlu öğretmenler ders dışı etkinliklerin bağımsız uygulayıcıları olabilir; meslektaşlarıyla (birlikte iki veya daha fazla öğretmen birlikte) bir ekipte veya özel ders dışı etkinlik için minimum uzmanlığı ve kişisel eğilimleri olan gönüllü ebeveynlerle birlikte uygulanabilir.

Sorumlu öğretmenler (yalnız veya etkinlik koordinatörleriyle birlikte) bölümleri planlar. Her bölümün planlaması aşağıdaki unsurları içermelidir:

1	bölümün ismi;
2	bölümün uygulanmasından sorumlu öğretmen / öğretmenler;
3	bölümün amaçlandığı öğrencilerin sınıfları / yaşı ve gruptaki toplam katılımcı sayısı;
4	bölümün kapsadığı tema / alan (destekleyici içerik ve aktiviteler);
5	bölüm hedefleri (öğrencilerin etkinliğe katılarak kazanacakları Ulusal İlköğretim Standartlarının bilgi, beceri ve tutumlarını / değerlerini kavramak);
6	uygulama için bir zaman çizelgesi ve bölüme ayrılan saat sayısı;
7	gerekli alan koşulları;
8	gerekli didaktik araç ve gereçler / kaynaklar; ve
9	Öğrencilerin katılımını izlemenin öngörülen şekli.

⁹ İlköğretim Kanunu'na (2019) göre, haftada 40 saat çalışma süresi içinde, öğretmen ders dışı ve müfredat dışı etkinliklerde öğrencilerle 5 çalışma saati doğrudan, yapmak zorundadır.

Tüm bölümlerin planlaması, Okulun Yıllık Çalışma Programına dahil edilmelidir. Bu, bölümlerin değiştirilemeyeceği ve planlarının takviye edilemeyeceği anlamına gelmez, aksine, gerçekleşme esnasında sorumlu öğretmenler, derslerle ortaya çıkan olası zorlukların yanı sıra, ilgi alanlarına ve fırsatlarına uygun olarak, bunları öğrencilerle anlaşarak değiştirebilir / tamamlayabilirler. Ayrıca, öğretim yılı boyunca, daha fazla planlanabilecek ve Okulun Yıllık Çalışma Programı'nın ekinde yer alabilecek diğer bölümlerin uygulanması gerekebilir.

Bölümlerin Örgütlenmesi

Tüm öğrenciler (ve veliler), okullarında uygulanması planlanan bölümler hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Bu amaçla, okuma yılının başında okul bülten panosunda ve okulun web sitesinde Okulun Yıllık Çalışma Programı tarafından sağlanan bölümlerin bir listesi yayınlanmaktadır. Listede şunlar belirtiliyor:

- 1 bölümün başlığı;
- 2 hedeflendiği öğrencilerin sınıfları / yaşları;
- 3 sorumlu öğretmen / uygulanmasından sorumlu öğretmenler;
- 4 bölüme katılım yoluyla kazanılacak temel bilgi, beceri ve tutumlar / değerler; ve
- 5 bölümün uygulanması için zaman dilimi ve saat sayısı.

Daha sonra, profesyonel hizmet, sorumlu öğretmenlerle işbirliği içinde ve okuldaki öğrenci organlarıyla, amaçladıkları sınıflardaki tüm öğrenciler önünde (1-3. sınıflar sözkonusu olduklarında ebeveynlere de), bölümlerin tanıtımını organize ediyorlar. Tanıtımla, mümkün olduğunca çok öğrenci çekmeyi amaçlamaktadır. Tanıtımdan sonra, öğrencilere en çok ilgilendikleri bölüme (yani ebeveynleri aracılığıyla) kayıt yapma fırsatı verilir (hepsine birer bölüm, ikinci bölüm istisna). Aynı bölümden ilgilenen 30'dan fazla öğrenci varsa, yaşlarına veya konuya daha yakından ilgi duyduklarına bağlı olarak birden fazla grup oluşturabilir (daha fazla aynı bölümler).

İlköğretimde ders dışı etkinlikleri kavramı

Belirli bir bölümle ilgilenen öğrenci sayısı bilindik-ten sonra, sorumlu öğretmenler, katılımcı öğrencilerle işbirliği içinde, zaman koşullarını belirler ve faaliyetin gerçekleşeceği alanı düzenler.

Örnek 1. Derslerin / alanların içeriğinin genişletilmesi / derinleştirilmesi bölümü.

Bölüm Başlığı: "Clio" Genç Tarihçiler Kulübü

Sorumlu öğretmen: Igor Kuzmanovski, tarih öğretmeni

Katılımcı öğrenciler: 7-9. Sınıftan 15-25 öğrenci

Alan, İçerik ve Faaliyetler: Bu bölüm tarih bölümündedir. Kulübün üyeleri tarihi meselelere adanmıştır. Dünya tarihinin farklı dönemlerinden ilginç şeyler araştırmaları ve keşfetmeleri ve bunları bölüm içinde ve sınıf arkadaşlarına sunmaları, yardımcı ders araçları hazırlamaları (örneğin, tarih öğretimi için tarihi haritalar) geliştirmeleri, önemli tarihi olaylar için sunumlar hazırlamaları beklenmektedir. Dünya tarihi çerçevesinde önemli tarihler, kendi ulusal / devlet tatilleri kutlamalarına katkıda bulunmak ve tarihi yerleri, müzeleri, anıtları, arşivleri vb. ziyaret etmek.

Amaçlar: Katılımcıların temel olarak Ulusal İlköğretim Standartlarının aşağıdaki alanları tarafından belirlenen bilgi, beceri ve tutum / değerleri edinmeleri beklenmektedir: Sanat Anlatımı, Kültür ve Çok Kültürlülük, Demokratik Kültür ve Vatandaşlık, Kişisel ve Sosyal Gelişim, Dil Okuryazarlığı, Diğer Dillerin Kullanımı ve Dijital Okuryazarlık. Bunu yaparken, aşağıdakilerle ilgili yeterliliklere özellikle dikkat edilmelidir: (1) kendi halkının ve ülke, bölge ve ötesindeki diğer insanların (Avrupa ve dünya düzeyinde) tarihi ve kültürünü öğrenmek, (2) özgüven ve kişinin kimliğinin geliştirilmesi, (3) kişilerarası iletişim ve başkalarına saygı, (4) takım çalışması, grupla karar verme ve problem çözme, (5) araştırma ve delillerle sonuca varma; (6) Sözlü ve yazılı anlatım ile elektronik sunum ortamlarının kullanılması; (7) diğer dillerde yazılmış materyallerin analizi ve (8) İnternet kaynaklarının uygun kullanımı.

Gerçekleşme zamanı ve dinamikleri: 1 Şubat - 15 Mayıs arasındaki dönemde; bölümler için planlanan saatte haftada bir kez (Çarşamba 4. ve 5. ders); ayrıca ek olarak belediye'deki kültürel ve tarihi anıtları / siteleri ziyaret etmek için bir Cumartesi / Pazar (katılımcılar ile anlaşarak).

Yer: okul kütüphanesi.

Ekipman ve kaynaklar: (a) iki sınıf bilgisayarı, katılımcıların kişisel bilgisayarları ve bilgisayarlar için İnternet bağlantısı; (b) öğretmen ve öğrenciler tarafından sağlanan bölge, Avrupa ve dünya tarihinden basılı materyaller; ve (c) bir günlük toplu taşıma kullanımı için maddi imkan (bağışçılar tarafından sağlanır).

Katılımın izlenmesi: Öğrenci katılımı sorumlu öğretmen tarafından kaydedilecektir. Her öğrencinin etkinliği ve katkısı sınıf arkadaşları ve sorumlu öğretmen tarafından takdir edilecektir.

Bölümlerin zamanlaması ve bunun için tesislerin sağlanması ile ilgili komplikasyonları önlemek için, okulların düzenli sınıf programına bölümleri dahil etmesi beklenmektedir ve ders dışı aktivitelerin, ilgilenen tüm öğrenciler için sorunsuz bir şekilde yürütülebilmesi doğrultusunda program hazırlanmalıdır. Bu, zaman çizelgesinin okuldaki tüm öğrencilerin daha az derse sahip olacağı haftada bir günü (örneğin Çarşamba) içermesi gerektiği anlamına gelir (örneğin, ders öğretiminde 5 ve sınıf öğretiminde 4). Bu şekilde öğrencilerin sınıflarından çıkmaları, yeniden gruplaşmaları ve seçtikleri bölüm için sınıfa gitmelerini sağlayacaktır.

Bundan sonra en iyisi, bölümleri normal dersler arasında bulunacak saat (1-2) olarak yerleştirmektir. (örneğin, üçüncü saatten sonra veya uzun tenefüsten sonra), normal saatlerle aynı sürede. Bu şekilde, çalışma haftasında çalışmalarını için cazip bir zaman sağlar ve çoğu öğrenciyi bir bölüme katılmaya ve bunun faydalarından yararlanmaya motive eder.

Örnek 2. Spor ve rekreasyon bölümü

Bölüm başlığı: Eğlence ve Rekreasyon bölümü
“Sınır Tanımayan Oyunlar”

Sorumlu öğretmen: Elvis Kadriovski, beden ve sağlık eğitimi öğretmeni

Katılımcılar: 4. ve 5. sınıflardan 30 - 40 öğrenci (eşit sayıda kız ve erkek)

Alan, içerik ve faaliyetler: Bölüm, öğrencilerin büyük bir açık veya kapalı alanda oynanan çeşitli sosyal oyunlar aracılığıyla sosyalleşmelerine ve yeniden yaratmalarına olanak sağlamalıdır. Bölümdeki etkinliklerin gerçekleştirilmesinde öğrenciler farklı takımlar halinde gruplandırılacaktır ve eğlenceli oyunlarla birbirleriyle “yarışacak”. Bölümün uygulanmasında, takım kaptanları ve / veya yardımcı öğretmenlerin rolünde üst sınıflardan öğrenci gönüllüleri de katılacaktır. Sorumlu öğretmen ve bölüme katılan diğer öğrenciler (hem gönül-

lüler hem de katılımcılar) dışında, bu tür oyunları gerçekleştirilmesi için tasarlama / sunma görevine sahiptirler; öğretmenler ise sadece öğrenci güvenliği için riskli olmayanları seçmekle yükümlüdürler. Her oyunun sonunda katılımcılar, okul seviyesindeki geziler sırasında oynanabilecek kadar ilginç ve gerçekleştirilebilir olup olmadığını değerlendirir. Oyun, bu amaç için seçilirse, öğrenciler (öğretmenle birlikte) gerçekleştirilmesi için kuralları kısaca açıklar ve yazar. Bölümün sonunda, “Sınırsız Oyunlar” başlıklı seçilmiş tüm oyunların bir koleksiyonu hazırlanır ve okul yönetimine ve ayrıca piknik gezileri / gezileri yapmaktan sorumlu öğretmenlere sunulur.

Amaçlar: Katılımcıların yeni eğlence ve rekreasyon yollarını sosyalleştirmeye ve öğrenmeye ek olarak, katılımcıların temel olarak Ulusal İlköğretim Standartlarının aşağıdaki alanları tarafından belirlenen bilgi, beceri ve tutum / değerleri edinmeleri beklenmektedir: Kişisel ve Sosyal Gelişim, Demokratik Kültür ve Vatançılık ve Dil Okuryazarlığı. Bunu yaparken, aşağıdakilerle ilgili yeterliliklere özellikle dikkat edilmelidir: (1) fiziksel ve zihinsel sağlık; (2) özgüven gelişimi; (3) kişilerarası iletişim ve başkalarına saygı; (4) ekip çalışması, grup kararı verme ve sorun / çatışma çözme; ve (5) yazılı ifade.

Gerçekleşme zamanı ve dinamikleri: 1 Şubat - 20 Mayıs arasındaki dönemde; haftada bir kez, bölümler için ayrılan zamanda (Salı, 4. dersten sonra).

Gerçekleşme alanı: Okul oyun alanı ve / veya spor salonu.

Ekipman ve Kaynaklar: (a) oyunlar için sahne görevi görebilecek farklı boyutlarda ve farklı malzeme ve diğer nesnelere toplanır; ve (b) öğrencinin sahip olduğu spor ayakkabılar (spor ayakkabılar) ve rahat kıyafetler (örneğin, eşofmanlar). Toplar ve diğer sahne donanımı, başlıklarla (ebeveynlerden ve toplumdaki) sağlanabilir.

Katılımı izleme: Öğrenci katılımı sorumlu öğretmen tarafından kaydedilecektir. Her öğrencinin farklı oyunların başlatılmasına katkısı, oyun kitabının hazırlanmasında gerçekleşmesi ve katılımı, sınıf arkadaşları ve sorumlu öğretmenler tarafından takdir edilecektir.

Bununla birlikte, bölümlere katılmakla ilgilenmeyen öğrenciler varsa, okul, bu bölümlere tesisler ve bölümler sırasında, onları meşgul etmekten sorumlu bir görevli öğretmen sağlamalıdır. Böyle bir organizasyonun okul için tamamen imkansız olması durumunda, bölümler, önceden belirlenmiş bir günde

daha az saatle (örneğin, Çarşamba günü, 5. dersten sonra, daha doğrusu, sınıf öğretiminde 4. dersten sonra) normal sınıfın son dersinden sonra blok saatlerde yerleştirilir.

Bölümlerin uygulanacağı alan ,bölümün doğasına, gerekli kaynaklara ve operasyon yöntemlerine bağlıdır. Böylece bölümler sınıfta, spor salonunda veya açık havada düzenlenebilir (örneğin, bir okul bahçesinde, oyun alanında, spor alanında).

Ders dışı etkinliklerin başarılı bir şekilde organize edilmesi ve gerçekleştirilmesi için okul, uygun tesislerin yanı sıra, gerekli malzemeleri sağlamakla yükümlüdür. Bu çalışmalar için, İlköğretim Kanununa göre okul, düzenli araçlara ek olarak, projelere katılım, gönüllü katkılar, bağışlar, hediyeler ve miraslar aracılığıyla fon sağlayabilir.

Bölümde öğrenci katılımının izlenmesi

Bölümün gerçekleştirilmesi sırasında,bölümün uygulanmasına başlamadan önce, sorumlu öğretmen (varsa, diğer ilgili uygulayıcılarla işbirliği içinde), bölüme katılan öğrencilerin sürekli izlenmesini planlamaktadır.

- katılan her öğrencinin düzenli katılımını izler ve kaydeder;

- etkinlikler sırasında yer alan her öğrencinin katılımını izler ve
- bölümün amaçlarında belirtilen bilgi, beceri ve değer / tutumlarını edinmeye dahil olan her öğrencinin gelişimini izler ve değerlendirir.

Öğrencilerin ilerlemelerinin değerlendirilmesi, biçimlendirici değerlendirme ilkelerine dayanmalıdır. Bu, bölümdeki faaliyetler sırasında öğrencilerin bölüm uygulayıcılarından ilerlemeleri ve nasıl iyileştirilecekleri hakkında geri bildirim almaları gerektiği gibi, kendi ilerlemelerinin yanı sıra, kendi ilerlemelerinin değerlendirilmesine katılmalarına da izin verilmesi gerekir; sınıf arkadaşlarının gelişimini izlemeleri ve değerlendirebilmeleri gibi.

Aynı zamanda, bölüm uygulayıcılarının, öğrendikleri somut faaliyetler hakkında neler hissettiklerini ve ondan ne gibi yeni sorular geldiğini ifade etmek için bölümdeki faaliyetler boyunca ilerledikçe (veya sonunda), sürekli olarak öğrencileri teşvik etmeleri beklenmektedir. Aktivitelerin sonunda onların neler öğrendiklerini, neyi sevdiklerini ve neyi sevmediklerini ve gelecekteki aktiviteler için ne gibi önerileri olduğu doğrultusunda görüşlerini almalıdırlar.

Bölümün uygulanmasına ilişkin kayıt, ders dışı faaliyetler için ayrı bir öğretmen günlüğünde tutulur. Yarıyıl veya okuma yılının sonunda (yani, kulüp bölü-

İlköğretimde ders dışı etkinlikleri kavramı

mü çalışmasının tamamlanmasından sonra), bölüme katılan öğrencilerin gözlem notlarına dayanarak, sorumlu öğretmen her öğrenci hakkında bir fikir verir ve görüşünü açıklayıcı bir ekte yazar. Öğrenci şahadetnamesinin ek'inde.

Farklı öğretim dillerinden “karma” öğrenci gruplarına sahip bölümler

Farklı öğretim dillerinden öğrenciler bölüme katılırsa, planlama, organizasyon ve uygulamasında farklı öğretim dillerinden en az iki sorumlu öğretmen (öğretim dillerinin temsiline göre) yer almalıdır. Bu tür müfredat dışı faaliyetlerin aynı okuldan (iki dilli veya üç dilli) bir “karma” öğrenci grubu ile yürütülmesi durumunda, tüm sorumlu öğretmenler aynı okuldan olacaktır. Bununla birlikte, ders dışı etkinlik, başka bir okuldan farklı dillerde eğitim gören öğrencilerle yapılırsa, diğer okuldan bir veya daha fazla sorumlu öğretmenin, faaliyetin planlanması, organizasyonu ve uygulanmasında yer alması gerekir.

Örnek 3. Farklı eğitim dillerinden “karma” öğrenci grubuyla, öğrencilerin diğer ders dışı ilgisini destekleyen bölüm.

Bölüm başlığı: Mutfak/Ahçılık Bölümü “Dünyanın En İyi Restoranı”-

Sorumlu öğretmenler: Ayşe Zendel (Kimya öğretmeni) ve Marina Bogoeva (Matematik öğretmeni)

Katılımcılar: 8. sınıfta 10-15 öğrenci (Makedon ve Arnavut dilinde eşit sayıda sınıf ve her bir eğitim dilinde eşit sayıda kız ve erkek).

Alan, içerik ve faaliyetler: Bu bölüm öğrencilerin yemek pişirmede ve servis etmede temel bilgi ve becerileri edinmelerini sağlamalıdır. Çalışmaları sırasında, öğrenciler internetten tarifler arayacak ve seçecek, ülkemizde yaşayan etnik toplulukların geleneksel yemeklerini hazırlayacaklar (örneğin, sarma, pasta, fasulye, pide), popüler yemekler (pizza, soslu makarna vb.), salatalar (çoban salatası, Sezar salatası vb.), çorbalar (tavuk çorbası, mantar çorbası vb.) ve tatlılar (kekler ve kurabiyeler), hazır yiyecekleri servis için hazırlayacaklar ve hazır yiyecekleri tadacaklar. Bu bölüm, öğrencilere bir yiyeceği hazırlamada ve / veya yiyecek ve içecek servisi için bir masa ayarlama konusunda destek olacak öğrenci ebeveynlerini içerecektir. Bölüm çerçevesinde, sınıf arkadaşları ve / veya öğretmenler ve veliler için hazırlanmış en az bir satış sergisi/kermez düzenleyecektir. Toplanan paralar, yeni gıda ürünleri tedarik etmek için kullanılacak.

Amaçlar: Katılımcıların yiyecek ve içecek hazırlama ve sunma bilgi ve becerilerine ek olarak, katılımcıların temel olarak Ulusal İlköğretim Standartlarının aşağıdaki alanları tarafından belirlenen bilgi, beceri ve tutum / değerleri edinmeleri beklenmektedir: Kişisel ve Sosyal Gelişim, Girişimcilik ve Finansal Okuryazarlık, Sanat Anlatımı, Kültür ve Çok Kültürlülük, Demokratik Kültür ve Vatandaşlık, Dijital Okuryazarlık ve Diğer Dillerin Kullanımı. Bunu yaparken, aşağıdakilerle ilgili yeterliliklere özellikle dikkat edilecektir: (1) kendi halkının ve diğer halkların kültürünü öğrenmek, (2) özgüven geliştirmek, (3) kişiler arası iletişim ve başkalarına saygı, (4) ekip çalışması, grup halinde karar verme ve problem çözme, (5) “diğer” eğitim dilinin temel ifadesini ve (6) İnternet kaynaklarının uygun kullanımını öğrenme.

Gerçekleşme zamanı ve dinamikleri: 15 Eylül - 20 Aralık döneminde; bölümler için planlanan zamanda haftada bir kez (Perşembe, 5. ders-ten sonra); ve ayrıca en az bir öğleden sonra veya bir Cumartesi (katılımcılar ile mutabakat ile) hazır yiyeceklerin bir “sergisini” organize etmek.

Yer: Kimya Kabineti (Sınıf 27)

Ekipman ve Kaynaklar: (a) elektrikli ocak (fırın ve en az iki pişirme gözü ile), (b) yemek hazırlama ve pişirme gereçleri, (c) pişirme kapları ve çatal-bıçaklar, (d) katılan çocuklar tarafından sağlanan yiyecek ve diğer pişirme ürünleri ve sorumlu öğretmenler tarafından (bağış şeklinde) ve (e) internete ve yazıcıya bağlı en az iki bilgisayar (veya yazıcıya en azından kesintisiz erişim).

Katılımı izleme: Öğrenci katılımı sorumlu öğretmen tarafından kaydedilecektir. Her öğrencinin bağlılığı ve katkısı sınıf arkadaşları ve sorumlu öğretmenler tarafından takdir edilecektir.

Bu bölümleri uygularken, öğretmenlerden:

- farklı eğitim dillerinden gelen öğrencilerin eşit katılımcılar hissetmelerini garanti eden koşullar sağlamak (bölümdeki dillerin eşit muamele edilmesi, farklı eğitim ve cinsiyet dillerinden öğrencilerin dengeli temsili, temsil edilen herkes için çalışma materyallerinin öğretim dillerinde mevcudiyeti).
- farklı öğretim dillerinden öğrencileri bölüm içinde ve bölüm dışında kişiler arası iletişime teşvik etmek;

İlköğretimde ders dışı etkinlikleri kavramı

- dilsel olarak “karma” takımlarda işbirliğini ve ekip çalışmasını teşvik eden olumlu bir atmosferde bölüme liderlik etmek;
- öğrencileri, temsil edilen tüm eğitim dillerinden katılımcılarla, doğrudan etkileşim kurmak üzere, tasarlanmış ürünlerle sonuçlanan ortak ve açıkça belirlenmiş bir hedefe doğru yönlendirmeleri.

Bölümleri tamamladıktan sonra katılımcı öğrencilerin ürünleri diğer öğrencilere ve öğretmenlere, velilere ve daha geniş bir topluma sunmaları beklenmektedir. Ürünlerin sunumu belediye düzeyinde de yapılabilir; bu, özellikle bölüm aynı belediyedeki farklı okullardan veya diğer belediyelerden gelen öğrencileri içeriyorsa önemlidir.

Bu bölümlere katılan öğrencinin şahadetnamesi ekinde sorumlu öğretmenin görüşünü yazarken, bu bölümün farklı öğretim dillerinden “karma” öğrenci grubuna sahip bir bölüm olduğu özellikle vurgulanmaktadır.

05

EYLEMLERİ
PLANLAMA, ORGANİZE
ETME VE UYGULAMA

Eylemler, genellikle bir günde gerçekleştirilen, ancak birkaç gün sürebilen kısa süreli ders dışı aktivitelerdir. Bunlar sosyal, insanî veya başka bir karaktere sahip olabilirler, örneğin: çeşitli çevresel eylemler, insanî eylemler, pazar yerleri, gönüllü faaliyetler ve diğer sosyal yararlı işler.

Eylemler, okulun kendisi ile sınırlı olabilir (bir sınıfla sınırlı olabilir veya tüm okul için geçerli olabilir), fakat, toplum temelli de olabilir ve okul dışı etkinlikleri içerebilir (örneğin, daha geniş alanda temizlik eylemi, anaokulu kitaplarını okuma, mahallede eski kağıt toplama, vb.) Tek bir eylem, eylemin hedefine / amacına bağlı olarak sadece bir sınıftan öğrencileri, bir yıl / sınıftaki bir grup öğrenciyi veya bir yetişkin döngüsünü veya okuldaki tüm öğrencileri içerebilir.

Eylemleri planlama ve düzenleme

Eylemler, öğrenci anketinden sonra okul (yönetim, profesyonel hizmet veya öğretmenler) veya öğrenci organları tarafından başlatılabilir. Okul yönetimi, öğretmenler ve öğrenci organı temsilcileri ile işbirliği içinde, belirli bir öğretim yılında uygulanacak eylemleri seçer ve bunları okulun Yıllık Çalışma Programına dahil eder. Yıllık Programda şunları belirtir:

- kaç eylem ve hangi eylemler öngörülmektedir;
- her bir bireysel eylemin planlanmasından, organize edilmesinden ve uygulanmasından hangi öğretmenlerin sorumlu olacağı;
- her bir bireysel eyleme hangi öğrencilerin (hangi sınıf / yıl) katılacağı; ve
- her biri ile gerçekleştirilecek küresel hedefler nelerdir?

Her eylem için ayrıntılı planlama, öğrenci organlarının öğrenci temsilcileri ile işbirliği içinde eylemden sorumlu öğretmenler tarafından yapılmalıdır. Onlar da aşağıdaki öğeleri içermelidir:

İlköğretimde ders dışı etkinlikleri kavramı

1	eylemin başlığı;
2	eylem ve eylemin gerçekleşeceği yer kapsamındaki konu / alan (destekleyici içerik ve faaliyetlerle);
3	bölümün uygulanmasından sorumlu öğretmen / öğretmenler;
4	bölümün amaçlandığı öğrencilerin sınıfları / yaşları ve gruptaki toplam katılımcı sayısı;
5	eyleme katılacak sınıflar veya yıllar / bölümler;
6	eylemin uygulanmasında yer alan öğretmenler;
7	eylemin hedefleri (öğrencilerin etkinliğe katılım yoluyla kazanacakları Ulusal İlköğretim Standartlarının bilgi, beceri ve tutumlarını / değerlerini taşımak);
8	eylemin süresi ve uygulanması için zaman dilimi; ve
9	eylemin organizasyonu ve uygulanması için eylem planı (kitlesele eylemler durumunda).

Bireysel öğretmenler (eylem bir sınıf seviyesinde ise) veya bir grup öğretmen (eylem yıl / sınıf, okul veya toplum odaklıysa) eylemlerin uygulanmasından sorumludur; uygulamalara ebeveynler, uzman ortaklar ve / veya STK temsilcileri de katılabilir. Daha geniş alan eylemlerinde, sınıfın / okuldaki öğretmenlerin çoğunu ve öğrencilerin ebeveynlerini aktif olarak dahil etmek iyidir.

Örnek 4. Topluluk eylemi

Eylem Başlığı: Resimli kitaplar başlıyoruz

Katılımcılar: V2'deki tüm öğrenciler

Sorumlu öğretmen: Rade Kostić, V2'de sınıf öğretmeni

Alan, içerik ve faaliyetler: Eylem, yandaki anaokulunda gerçekleşir. Evdeki her öğrencinin 4-5 yaşında bir çocukken okudukları resimli kitabı getirmesi beklenir (böyle bir resimli kitap getiremeyen öğrenciler için öğretmen kopyalar sağlayacaktır). Anaokulunu ziyaret etmeden önce: (1) öğrenciler birlikte anaokulu davranış kurallarını belirler ve benimser; (2) öğretmenlerden küçük çocukların ilgisini çekmek için nasıl okunacaklarına dair açık talimatlara dayanarak, her öğrenci resimli kitabını en az iki kez okur; ve (3) her öğrenci olumlu bir okuma mesajı geliştirir (örneğin, "ne kadar

çok okursanız, o kadar çok bilirsiniz”), “resimli kitabına” yazar ve altına isim ekler. Daha sonra öğrenciler anaokuluna gider ve büyük gruptaki çocuklar resimli kitapları okur. Bunu yaparken, her öğrenci bir çocukla “eşleşir” ve önce onun “resimli kitabını” okur ve ona anlatmasına yardımcı olur. Sonunda, resimli kitaplar anaokuluna verilir.

Amaçlar: Katılımcıların temel olarak Ulusal İlköğretim Standartlarının aşağıdaki alanları tarafından belirlenen bilgi, beceri ve tutum / değerleri kazanmaları beklenmektedir: Demokratik Kültür ve Vatandaşlık, Kişisel ve Sosyal Gelişim ve Dil Okuryazarlığı. Bunu yaparken, aşağıdakilerle ilgili yeterliliklere özellikle dikkat edilmelidir: (1) sosyal sorumluluk; (2) özgüven gelişimi; (3) kişilerarası iletişim ve başkalarına saygı; (4) grup halinde karar verme; ve (5) sözlü ve yazılı anlatım.

Süre ve zaman dilimi: Kasım ayının son haftasında hazırlık için 2 saat (sınıfta) ve gerçekleştirme için 1.5 saat (anaokulunda).

Katılımı izleme: Her öğrencinin aktif katılımı sınıf arkadaşları ve sorumlu öğretmen tarafından değerlendirilecektir.

Eylem, farklı öğretim dillerinden öğrencileri içeriyorsa, farklı öğretim dillerinden (öğretim dillerinin temsiline göre) en az iki sorumlu öğretmen, organizasyona ve uygulamasına dahil edilmelidir. Projenin çok dilli bir okuldan “karma” bir öğrenci grubuyla uygulanması durumunda, tüm sorumlu öğretmenler aynı okuldan olacaktır. Ancak eylem, farklı eğitim dillerine sahip iki veya daha fazla okuldan öğrencileri içeriyorsa, ilgili tüm okullardan da sorumlu öğretmenlerin organizasyona ve uygulanmasına dahil edilmesi gerekir. Kitle planlamasının ve eylemlerin organizasyonunun önemli bir unsuru eylem planıdır. Eylem planında, planlanan eylem dahilindeki her bir faaliyeti organize etmek ve yürütmek için atılacak adımları ve izlenecek son tarihleri belirtir.

Öğretim yılının başında, tüm öğrencilere (ve velilere) okulun Yıllık Çalışma Programı ile okullarında gerçekleştirilmesi planlanan eylemler hakkında bilgi verilmelidir. Bu amaçla, planlanan eylemlerin bir listesi bülten tahtasında ve okulun web sitesinde, eylemin adı / amacına ek olarak, hedeflenen öğrencilerin yaşı, uygulama süresi ve zaman dilimi gösterilir.

Eylemler, amaçlanan sınıflardaki tüm öğrenciler için erişilebilir olmalıdır, ancak katılım gönüllü olarak yapılmalıdır; fakat, dahil olmaya ilgi göstermeyen öğrencilere herhangi bir önlem alınmamalıdır. Eylemin uygulanmasından hemen önce, sorumlu öğretmenler eyleme katılacak öğrencilerin listesini yapar.

Öğrencilerin eylemi gerçekleştirmelerini ve eylemle katılımlarını izlemek

Eylemin tamamlanmasının ardından, katılımcı öğrencilerden, eylemin amaçlarına ulaşma başarısı ve uygulamanın kendileri için yararlılığı konusunda geri bildirim istenmelidir (tercihen anonim anketlerle). Öğrencilerden, ileride eylemin nasıl geliştirilebileceği konusunda da bir fikir istenebilir.

İlgili diğer uygulayıcılarla (öğretmenler, veliler, okul destek personeli, STK temsilcileri) işbirliği içinde sorumlu öğretmenler, her öğrencinin eyleme katılımını kaydederek, önceden hazırlanmış katılımcı listesine kaydederler. Eylemin amaçlarının gerçekleştirilmesinde özellikle vurgulanan öğrenciler için sorumlu öğretmen, öğrencinin şahadetname ekinde tanımlayıcı olarak kaydedilen ayrı bir görüş notu hazırlar.

**TEK SEFERLİK ATÖLYELERİ
PLANLAMA, ORGANİZE
ETME VE UYGULAMA**

Tek seferlik atölyeler, bir gün boyunca (en fazla iki güne kadar) gerçekleşen kısa süreli tematik etkinliklerdir ve belirli bir durumda, belirli bir sebepten, genellikle belirli bir durumu önlemek veya yanıtlamak veya bir uzmanı, pratisyen veya alanında popüler kişiyi ziyaret etmek olabilir.

Atölye olarak adlandırılırlar, çünkü ders şeklinde gerçekleştirilmezler, ancak zorunlu olarak katılan öğrencilerin, aktif olarak katılmalarını canlandıracak aktiviteleri içerirler. Bunlar aşağıdakiler gibi çeşitli konulara ayrılabilir:

- origami, ikebana, yeni yıl tebrikleri veya dekorasyonlar yapmak;
- pizza veya kurabiyelerin hazırlanması;
- zorbalıkla başa çıkmak, cinsel şiddet bilincini arttırmak, narkotik kullanmanın sonuçlarını bilmek;
- ilk yardımın sağlanması, doğal afetler durumunda tahliye, okul yangını koruması;
- okul etrafında trafik güvenliği; vb

Örnek 5. Başka bir dilde eğitim veren bir okulu ziyaret ederken bir kerelik bir atölye çalışması

Çalıştay başlığı: “Sarma yapıyoruz”

Sorumlu öğretmenler: Slavica Ristoska, “Bratstvo” okulundan fizik öğretmeni (Makedonca eğitim dilinden) ve Merita Osmani, “Başkimi” okulundan sanat öğretmeni (Arnavutça eğitim dilinden)

Katılımcılar: 8. sınıftan toplam 24 öğrenci, her okuldan 6 kız ve 6 erkek

Alan, içerik ve faaliyetler: Çalıştay, “diğer” etnik toplumun diline ve kültürüne saygı duymaya katkıda bulunmalıdır. İlk olarak, tüm öğrenciler, eğitim dilleri dışındaki temel dil ifadelerini kullanarak birbirlerini eğlenceli bir şekilde tanımalarını sağlayacak ortak bir oyuna dahil olurlar. Daha sonra öğrenciler 6 küçük, “karma” gruba ayrılır (sadece kızlardan oluşan 3 grup ve sadece erkeklerden oluşan 3 grup; her grupta her iki eğitim dilinden eşit sayıda öğrenci bulunur). Her grup kağıttan sarmalar “yapar” ve bunları başkalarına sunar, neyden oluştuğunu ve nasıl hazırlandığını açıklar. Tüm öğrenciler, her iki dilde açık bir tartışmada (öğretmenler tarafından sağlanan çeviri ile)

her iki kültürde de sarma hazırlanmasındaki benzerliklere dikkat çeker ve hangi yemeklerin iki kültürden sadece birine özgü olduğunu belirlemeye çalışırlar. Atölye, tüm katılımcıların kendi eğitim dilleri dışında bir dili selamlamak için temel ifadeleri kullandıkları eğlenceli bir etkinlikle sona ermektedir.

Amaçlar: Katılımcıların ayrıca her şeyden önce sanatsal ifade, kültür ve çok kültürlülük alanlarında belirtilen bilgi, beceri ve tutumları / değerleri Ulusal İlköğretim Standartlarından değil, aynı zamanda aşağıdaki alanlarda da kazanmaları beklenmektedir: Demokratik Kültür ve Vatandaşlık, Kişisel ve Sosyal Gelişim ve Başka Bir Dil Kullanımı. Aşağıdakilerle ilgili yeterliliklere özellikle dikkat edilmelidir: (1) ülkedeki farklı etnik toplulukların kültürünü öğrenmek; (2) özgüven ve kimliğin geliştirilmesi; (3) kişilerarası iletişim ve başkalarına saygı; (4) takım çalışması, grupla karar verme ve problem çözme; ve (5) "diğer" öğretim dilinin temel ifadesinin öğrenilmesi.

Zaman dilimi ve süre: Atölye, yaklaşık 1.5 saat sürmektedir. Bu toplantı Mart ayının son haftasında bir gün gerçekleşecek.

Yer: "Başkimi" okulunda derslik

Ekipman ve Kaynaklar: Atölyenin kendisi şunları gerektirir: farklı kağıt türleri (tuvalet kağıdı veya el yıkama kağıdı, A4 beyaz kağıt ve isteğe bağlı renkli kağıt), en az 6 makas, 6 yapıştırıcı 6 kağıt tabak (veya normal tabaklar). Ziyaretin gerçekleştirilebilmesi için öğrenciler ve Bratstvo okulundan sorumlu öğretmen için seyahat masraflarının giderilmesi gerekir.

Katılımı izleme: Öğrenci katılımı, sorumlu öğretmen tarafından kaydedilecektir. Her öğrencinin bağlılığı ve katkısı sınıf arkadaşları ve sorumlu öğretmenler tarafından takdir edilecektir.

Bir defaya mahsus atölyeleri planlama ve organize etme

Bir defaya mahsus atölyeler, uzun vadeli olarak planlanabilir ve Okulun Yıllık Çalışma Programına dahil edilebilir. Bununla birlikte, bu tür müfredat dışı faaliyetlerin çoğu, genellikle eğitim sürecindeki bazı önemli katılımcıların acil olarak ihtiyaç duyduğu anda düzenlenir: öğrenciler, öğretmenler, okul destek personeli veya ebeveynler.

Bir defaya mahsus atölyeler, sınırlı öğrenci grupları (içerikle ilgilenen) veya belirli bir yıl / yıldaki tüm öğrenciler veya okuldaki tüm öğrenciler için tasarla-

nabilir. Okulun kendisinde veya başka bir okulu veya başka bir kurumu / kuruluşu ziyaret ederken gerçekleştirilebilirler.

Özel okullarda, farklı öğretim dillerinden okuyan 'karma' öğrenci grupları için tasarlanmış bir kerelik atölyelerin, bir okulda diğerini ziyaret ederken uygulanması tavsiye edilir. Bunu yaparken, bir defaya mahsus atölyelerdeki faaliyetler aşağıdaki gereksinimleri karşılayacak şekilde planlanmalı ve uygulanmalıdır:

- farklı öğretim dillerinde öğrenim gören öğrencilerin eşit katılımcılar hissetmelerini sağlamak (bölümün yürütülmesinde dillerin eşit muamele edilmesi; farklı öğretim ve cinsiyet dillerinden gelen öğrencilerin dengeli bir şekilde temsil edilmesi; çalışma materyallerini temsil edilen öğretim dillerine kullanımına sunmak vb.); ve
- Faaliyetler, dil bakımından "karma" ekiplerde işbirliğini ve ekip çalışmasını teşvik eden ve tüm eğitim dillerinden katılımcılar arasında doğrudan etkileşim ile olumlu bir ortamda gerçekleşmelidirler.

Yıllık Programda yer alan bir kerelik atölyeler, bülten tahtasında ve okul yılının başında, okulun web sitesinde yayınlanmaktadır. Ek olarak organize edilen diğerleri ise, gerçekleştirilmelerinden en az bir hafta önce ilan edilir. Atölye hakkında bilgi şu şekilde verilir: isim / konu, gerçekleştirici (ler), amaçlandığı öğrenciler, çalıştığınız zamanı ve yeri. Her bir defalık atölyenin bilgileri, atölyenin hangi öğrencilere yönelik olduğuna bakılmaksızın tüm öğrenciler, veliler ve öğretmenler tarafından erişilebilir olmalıdır.

07

**PIKNİK VE GEZİLERİ
PLANLAMA,ORGANIZE
ETME VE
GERÇEKLEŐTİRME**

Piknikler ve geziler, öğrencilerin belirli eğitim alanlarına ve konu alanlarına (saha ziyaretlerini ve kültürel, tarihi ve diğer öneme sahip tesisleri içerenler) ilişkin bilgilerini genişletmek ve derinleştirmek veya spor, eğlence ve sosyalleşme için düzenlenir. Genellikle bu hedeflerin bir kombinasyonunu içerebilirler. Öğrencilerin ülkemizde yaşayan farklı etnik toplulukların kültürüne (ziyaret edilecek kültürel ve tarihi alanların seçilmesi yoluyla) tanıtılmasına ve eğitimin etnik gruplar arası entegrasyonuna katkıda bulunmak için mümkün olduğunca kullanılması önerilir. (farklı öğretim dillerini öğrenen öğrenciler arasında etkileşim sağlayarak).

Piknikler, okuldaki tüm öğrencileri kapsayabilir, ancak geziler genellikle bir yıl / sınıftaki öğrenciler için düzenlenir. Tüm piknikler ve gezilerden sorumlu öğretmenler olmalıdır, ancak öğrencilerin ebeveynlerinin uygulamalara dahil edilmesi tavsiye edilir.

Piknik ve gezileri planlama ve düzenleme ¹⁰

Piknikler ve geziler Okulun Yıllık Çalışma Programı ile planlanmaktadır. Yıllık Program ihtiyaçları planlanırken, bu tür faaliyetlerin ne kadarının ve hangilerinin öngörüleceği, hangi öğrencilerin (hangi yıl / sınıf) için amaçlandığı ve her biriyle hangi küresel hedeflere ulaşılacağı belirlenir.

Yıllık program tarafından sağlanan piknik ve gezi listesi okulun web sitesinin ilan bölümünde yer almaktadır. Liste, bu türden planlanan her bir faaliyetin adını / konusunu içerir; her birinin hangi öğrenciler için amaçlandığını ve uygulanması için hangi zaman çerçevesinin uygun olduğunu belirler. Öğretim yılı içerisinde planlanan pikniklerde / gezilerde değişiklikler yapılırsa veya yenileri eklenirse, bunun, gerçekleştirme tarihinden en az iki hafta önce de duyurulması gerekir.

Okul, bu tür herhangi bir etkinliğe öğrencilerin katılmaları için ebeveynlerden yazılı onay almakla yükümlüdür. Bu rızayı imzalamadan önce, ebeveynlerin pikniği/ geziyi nasıl organize edecekleri ve etkinliğe katılan öğrencilerden ne

¹⁰ (2019) İlköğretim Kanunu'na göre, piknik, gezi ve diğer ders dışı etkinliklerin şekli, Eğitimi Geliştirme Bürosu'nun önerisi üzerine Bakan tarafından belirlenir. İlköğretim öğrencilerinin öğrenci gezileri ve diğer ücretsiz etkinliklerini gerçekleştirme kurallarına EBB web sitesinden ulaşılabilir.

İlköğretimde ders dışı etkinlikleri kavramı

beklemeleri gerektiği (nasıl hazırlanacağı ve nasıl davranılacağı) hakkında kesin bilgiye sahip olması gerektiği anlamına gelir. Bu amaçla okul, öğrencilerin (ve velilerin) doğrudan katılımıyla hazırlanan piknik / geziler sırasında öğrenci ve öğretmenlerin davranışları için önceden kabul edilmiş bir kural kitabına sahip olmalıdır.

Piknikler / geziler katılımcılara sıklıkla ek talepler getirdiğinden, okulun, özel eğitim ihtiyacı olan çocukların dahil edilmesi için koşulları temin etmesi ve ailelerinin daha düşük ekonomik statüye sahip çocukların korunmasına yönelik mekanizmalar sağlaması gerekir. Sosyal olarak dezavantajlı ailelerden gelen çocuklara gelince, okul ya bu çocukların maliyetlerini karşılamak için ek kaynak sağlamalı ya da bu çocuklar için uygun olacak şekilde faaliyetleri ayarlamalıdır. Okuldan ayrıca ebeveynlerle işbirliği içinde, bu faaliyetleri özel eğitim ihtiyaçları olan çocuklar için erişilebilir hale getirecek koşullar sağlaması beklenmektedir.

Piknik / gezilerin gerçekleştirilmesini izleme

Sorumlu öğretmenlerden, pikniğin / gezinin bitiminden hemen sonra, katılımcı öğrencileri yürütülen belirli faaliyetlerin, ulaşılan hedeflerin ve katılımcıların faaliyete katılım izlenimlerinin bir sunumunu hazırlamaları için teşvik etmeleri istenir. Okulun web sitesinde hazırlanmış bir sunumun yayınlaması beklenir ve hazırlıkta yer alan her öğrencinin katılımı için sorumlu öğretmen, öğrencinin şahadetname ekinde, açıklayıcı olarak kaydedilen ayrı bir görüş notu hazırlayacaktır.

ÖĞRENCİ ORGANİZASYONU

Öğrencilerin demokratik katılımı

Öğrenci organizasyonu, öğrencilerin kendilerini ilgilendiren konularda okul kararlarına demokratik katılım yoluyla haklarını ve çıkarlarını savunmaya ve teşvik etmeye aktif olarak katılmalarını sağlar. Öğrenciler, karar verme sürecinde görüşlerini ifade etmekte özgür olduklarında ve kendi organlarının kararları, çoğunluğun görüşüne dayandığında katılım demokratiktir, böylece etnik, dini geçmişleri ve / veya cinsiyeti, yetenekleri veya sosyo-ekonomik durumları farklı olan, daha az sayıda öğrenci için de haksız muameleyi önler.

Öğrenci organizasyonu, öğrencilere okulda kendilerini ilgilendiren tüm konularda, okul hayatının hemen hemen tüm alanlarında farklı şekillerde ve farklı düzeylerde karar verme süreçlerine katılmalarına olanak sağlamalıdır:

- öğretim (örneğin: başarının ve değerlendirmenin nasıl geliştirileceği, öğretimin kalitesinin nasıl artırılacağı veya program gibi bazı çalışma koşulları);
- ders dışı etkinlikler (örneğin: geziye nereye gidileceği, kutlamaların nasıl yapılacağı, ortak bir eğlencenin nasıl organize edileceği, hangi bölümlerin yer alacağı);

- öğrenciler arasındaki ilişkiler (örneğin: sınıftaki ilişkilerin nasıl geliştirileceği, bir çatışmanın nasıl çözüleceği);
- yetişkinlerle ilişkiler (örneğin: bazı öğretmen ve öğrencilerin ilişkilerindeki sorunların nasıl çözüleceği) ve
- okuldaki fiziksel koşullar (örneğin: okulun nasıl düzenleneceği, tuvalet hijyeninin nasıl iyileştirileceği, okul reklamlarının nasıl ele alınacağı, kütüphanede yeni kitapların nasıl temin edileceği).

Öğrenciler, kendi organları aracılığıyla, kendilerini ilgilendiren konular hakkında okulun karar alma süreçlerine katılmalı, ancak hem yaşlarından hem de okul hayatındaki farklı katılımcıların farklı sorumluluklarından kaynaklanan bazı kaçınılmaz kısıtlamalar hakkında da uygulamalar yaparak. Öğrencilerin karar alma süreçlerine katılımının tüm seviyelerinde, destek ve yardım sağlamak için yetişkinlere (öğretmenler, personel ve yöneticiler) ihtiyaç vardır. Öğrencilerin, okul karar alma süreçlerine katılmaları, yaşlarına ve kararın sonuçlarıyla ilişkili sorumluluk derecesine bağlı olarak farklı düzeylerde ve farklı şeyler için olabilir:

1 öğrencilere özgürce ifade edecekleri bir görüş hakkında danışılır, yetişkinler ise bir karar verirken bunu dikkate alırlar;

2 karar ortaktır, yetişkinleri ve öğrencileri birlikte içeren bir süreçte alınır; veya

3 öğrenciler bağımsız kararlar alırlar ve kendilerini tek başlarına ya da yetişkinlerle birlikte yönetirler.

Okuldaki öğrenci organları

Öğrenci organizasyonu, sınıf düzeyinde ve okul düzeyinde öğrenci organlarının oluşturulmasıyla sağlanır. Öğrenci organları, öğrencilerin ilgisini çeken okul faaliyetlerinin tüm alanlarında karar alma süreçlerinde öğrencilerin demokratik katılımını sağlar, özellikle okulda çocuk haklarının korunmasını sağlama söz konusu olduğunda. 2019 İlköğretim Kanunu'na (Madde 68) göre, ilkokuldaki öğrencilerin çıkarlarının organize bir şekilde gerçekleştirilmesi için öğrenciler, Sınıf Topluluğu ve Öğrenci Parlamentosu şeklinde örgütlenirler.¹¹

Sınıf topluluğu, demokratik olarak seçilmiş bir başkanla (gizli oyla, sadece sınıftaki öğrenciler tara-

findan önerilen adaylar listesinden) belirli bir sınıfın öğrencilerden oluşur. Öğrenci Parlamentosu sınıf topluluklarının başkanlarından oluşur. Onların sıralarından demokratik yolla seçilen (gizli oylama çoğunluğu ile) öğrenci parlamentosu başkanı seçilir.

İlköğretim Kanunu (2019), öğrenci organı temsilcilerinin Veli Konseyi ve Öğretmenler Konseyi'nin çalışmalarına katılmalarını sağlamaktadır. Öğrencilerin bu organlara katılımının sadece beyan edici değil, aynı zamanda gerçek ve aktif olması önemlidir. Bunu başarmak için öğrencilerin toplantılarda ne tartışılacağını ve beklentilerinin ne olduğunu, aynı zamanda prosedürlerin ne olduğunu ve nasıl karar verileceğini önceden bilmeleri gerekir. Öte yandan, yetişkinlerin öğrencilere ve fikirlerine güçlü bir destek ve saygı ile maksimum düzeyde açık olması gerekir.

İlköğretim Kanununun (2019) ayrıca görevi, okuldaki öğrencilerin haklarını koruma ve teşvik etmek olan bir öğrenci savcılığı (ombudsmanı) kurulmasını öngörmektedir. Profesyonel hizmet ile ortaklık içinde yaparak, çocuk haklarını destekleyerek (eğitim atölyeleri, tartışmalar, bilgilendirme günleri vb. düzenleyerek) ve çocuk haklarının korunmasına destek vererek (çocuk hakları ihlallerini kaydederek ve profesyonel hizmete yönlendirmek) görevini sürdürmektedir. Öğrenci savcısının 7. İla 9. sınıfın öğrencileri tarafından gizli oyla seçilmesi öngörülmektedir.

¹¹ İlköğretim Kanununun (2019) 68. Maddesine göre, öğrenci örgütlenme şekli okulun tüzüğünde düzenlenir. Öğrenci organlarının oluşumu ve işleyişi için yönergeler Eğitimi Geliştirme Bürosu web sitesinde bulunabilir.

Okul, öğrencileri hem sınıfta hem de okul düzeyinde öğrenci organlarının çalışmalarında beraber olmalarını ve aktif olarak katılmalarını teşvik etmelidir. Öğrenci parlamentosunun ve öğrenci savcısının sorunsuz faaliyetleri için, okul tarafından şartların sağlanması özellikle önemlidir. Bu organların, doğrudan okul tarafından veya bağışçılardan, okul yardımı ile sağlanan uygun ekipman (bilgisayar ve yazıcı) ve malzemelerle çalışacak bir odası olmalıdır.

Öğrenci organları, öğrencilerin okul hayatının kendileriyle ilgili farklı yönlerini aktif olarak keşfetmeleri ve tartışmaları, seçtikleri organ ve temsilcileri aracılığıyla kendilerini ilgilendiren sorunlar hakkında konuşmayı öğrenmeleri için yapılandırılmış fırsatlar sağlamalıdır; farklı bağlamlarda (farklı etnik köken ve cinsiyette veya farklı ihtiyaçlara ve farklı görüşlere sahip öğrencilerle) birlikte çalışarak ve kendileriyle ilgili olan şeylerin farklı yönlerini keşfederek, inceleyerek, bunların iyileşmesi doğrultusunda çalışmalarda bulunmalıdır. Bu organlardan sadece seçilenler değil, faaliyetlerine şahit olan veya aktif olarak destek veren tüm diğer öğrencilerin yanı sıra, sadece eylemlerinin etkilerini hissedenler de bu süreç boyunca öğrenirler.

Örnek 6. Öğrenci parlamentosu tarafından uygulanan öğrenci girişimi

Bir grup öğrenci, Öğrenci Parlamentosu adına, okul hijyeninin nasıl iyileştirilebileceğine dair görüşlerini belirlemek için öğrenciler arasında bir anket yürütmektedir. Elde edilen sonuçlar, öğrencilerin sınıflarda, tuvaletlerde ve koridorlardaki mevcut çöp kutularının, hijyen sağlamanın önünde engel olarak işaret ettiklerini göstermektedir. Öğrenci Parlamentosu, mevcut atık kutularını yeni, daha büyük ve daha belirgin olanlarla değiştirmesi doğrultusunda harekete geçebilir, plan yapabilir ve karar verebilir. Öğrenci parlamentosu, okul müdürüne niyetinin yanı sıra, araştırmanın sonuçlarını bildirerek eylemin uygulanması için destek talebinde bulunur.

Etkinlik, fon toplama (öğrenciler tarafından yapılan ürünlerin bağışları veya satış sergileri yoluyla), yeni sepetler satın alma ve bunları amaçlarına en uygun şekilde yerleştirme (öğrencilerin kendileri tarafından işaretlenen) faaliyetleri içerebilir.

Projenin başarılı bir şekilde uygulanmasını sağlamak için Öğrenci Parlamentosu, yukarıdaki faaliyetlerin her birinde yer

alan tüm adımları kapsayan bir eylem planı hazırlamalıdır. Böylece, örneğin, bağışçılar tarafından fon sağlama faaliyeti şunlarla işlemselleştirilmiş olabilir: (1) potansiyel bağışçıların bir listesini oluşturmak, (2) bir bağış talebi hazırlamak, (3) bağışçılara mektubu göndererek , bağışın beklenen sonucunu sözlü olarak sunmak ve (4) bağış fonları toplamak. Öngürülen tüm aktivitelerin her adımı için eylem planında sorumlu öğrenciler ve son tarihler belirtilir. Öğrenci Parlamentosu, aktiviteden sorumlu olarak belirlenen öğrenciler tarafından hazırlanan, tamamlanan her aktivite hakkında (aktivitenin her adımı için gerekirse) yazılı veya sözlü raporlarla projenin uygulanmasını izlemekle yükümlüdür.

Öğrenci girişimleri

Öğrenciler, öğrenci organları aracılığıyla, sınıflarında veya okullarında değişiklik yapmak için farklı eylemler başlatabilirler. Tüm okulu (veya öğrencilerinin çoğunu) ilgilendiren ve öğretmenleri (veya öğretmenlerin bir kısmını) içermesi gereken girişimler için okul, sorumlu öğretmenleri atar ve bunları okul eylemi olarak Yıllık Çalışma Programına dahil eder. Bu tür eylemlerden bağımsız olarak, öğrenci organları okuldan destek aldıkları uygulama için kendi eylemlerini başlatabilir ve uygulayabilirler.

Öğrenci kuruluşlarına doğrudan katılmayan öğrenciler de öğrenci inisiyatiflerinin uygulanmasına (gönüllü olarak) katılırlar. İnisiyatifin / eylemin uygulanmasından (uygun öğrenci organı tarafından belirlilir) sorumlu öğrenciler için, profesyonel hizmetin yardımıyla, inisiyatifi / eylemi gerçekleştirmek için gereken tüm adımların iyi bir şekilde planlaması, yani sahada bir eylem planının yapması özellikle önemlidir. Her bir adımın uygulanmasına kimlerin katılacağını, belirli bir adımı izlemekten ve bu adım için son tarihin ne olacağını, kimin belirleyeceğini kesin olarak belirlemelidir. Böyle bir eylem planı, inisiyatifin / eylemin uygulanmasında yer alan herkesin sorumluluklarını açıkça tanımlamaya, ilerledikçe hızı takip etmeye ve ilerleme planlanıyorsa belirli bir aşamada ek yardım ihtiyacını zamanında belirlemeye yardımcı olur.

Demokratik kurallara tam olarak uyan ve işlevlerini yerine getiren işlevsel öğrenci organları, öğrencilerin ders kitabından öğrenemeyecekleri, Ulusal İlköğretim Standartlarında belirtilen yeterliliklerin çoğunu öğrenmelerini sağlar.

Bu koşullar altında, okuldaki tüm öğrenciler Demokratik Kültür, Çok Kültürlülük ve Vatandaşlık alanında daha fazla bilgi, beceri ve değeri elde edebilirler. Bu nedenle, bu tür bir katılımı öğrenci organlarının faaliyetlerine doğrudan katılanlar, Kişisel ve Sosyal Gelişim , Girişimcilik ve Finansal Okuryazarlık alanlarındaki yetkinliklerin çoğunu da edinebilirler.

09

DERS DIŐI ETKİNLİKLERİN
OKUL DÜZEYİNDE
KAYDEDİLMESİ

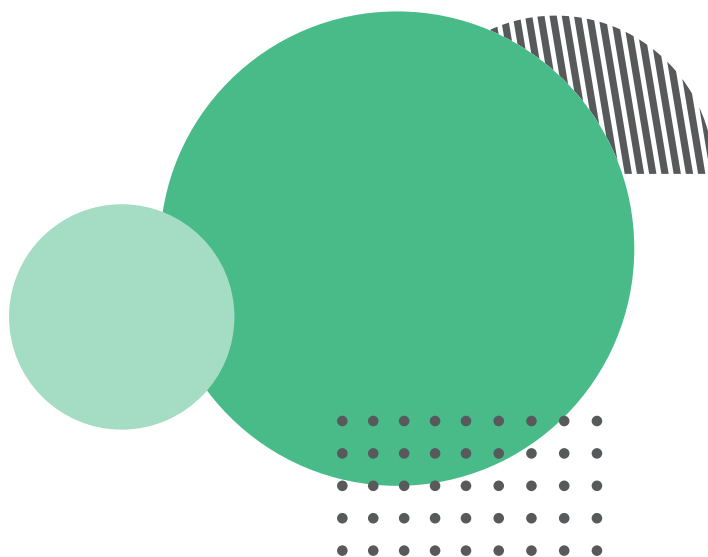

Her öğretmen, ders dışı etkinliklerin uygulanmasına kendi katılımını, ders dışı faaliyetlerin Pedagojik Kayıtlarına kaydeder¹² ve burada etkinliklerle ilgili diğer tüm gereksinimleri listeler. Ders dışı faaliyetin tamamlanmasının ardından, okul profesyonel hizmeti, ders dışı faaliyetler için Pedagojik Kayıtların tutulmasını doğrular. Profesyonel hizmet ders dışı etkinliklerin okul düzeyinde uygulanmasına ilişkin özel bir rapor hazırlar ve bu raporu Öğretim Kuruluna sunar. Raporda ayrıca katılımcıların cinsiyet ve etnik yapıları ile özel eğitim ihtiyacı olan çocukların, herhangi bir ders dışı faaliyete katılımları hakkında ayrı ayrı veriler sunulmaktadır.

Ders dışı etkinliklerin pedagojik kayıtları, öğretmenin genel pedagojik kaydının bir parçası haline gelir ve bu şekliyle okul belgelerinin bir parçasını oluşturur. Doldurulmuş, Ders Dışı Etkinliklerin Pedagojik Kayıtları, yürütülen ders dışı faaliyetlerin genel raporu ile birlikte, ders dışı faaliyetlerin kalitesinin ileriye dönük planlanması ve iyileştirilmesi için bir temel teşkil eder ve okulun öz değerlendirme ve bütünleştirilmiş (integral) değerlendirmesinde (öğretmenlerin başarılarının değerlendirilmesinin temeli olarak) kullanılır.

¹² Eğitimi Geliştirme Bürosu tarafından hazırlanan ve EBB web sitesinde yayınlanan Kural Kitabının Ders dışı etkinlikler için pedagojik kayıtlar formu , pedagojik dokümantasyon ve kayıtların ilkökulda tutma biçimi, içeriği ve şekli konusunda ayrılmaz bir parçasıdır.

**Концепција
ВАННАСТАВНИХ
АКТИВНОСТИ
у основном
образовању**

СКОПЉЕ, 2020

САДРЖАЈ

01

Потреба за ваннаставним активностима у образовању

174-179

02

Циљеви и задаци ваннаставних активности

180-187

03

Облици ваннаставних активности

188-191

04

Планирање, организовање и реализовање секција/ клубова

192-203

05

Планирање, организовање и реализовање акција

204-209

06

Планирање, организовање и реализовање једнократних радионица

210-213

07

Планирање, организовање и реализовање излета и екскурзија

214-217

08

Организовање ученика

218-223

09

Евидентирање ваннаставних активности на нивоу школе

224-225

**ПОТРЕБА ЗА
ВАННАСТАВНИМ
АКТИВНОСТИМА
У ОБРАЗОВАЊУ**

Наставне и ваннаставне активности представљају нераскидиву целину у васпитно-образовном процесу која обезбеђује потребне предуслове како би се ученик развио у отворену, самосталну, креативну и карактерну личност. У оквиру васпитно-образовне делатности у школама се организују и реализују разноврсне ваннаставне активности сагласно развојним потребама и интересима ученика и њиховим активним учешћем, с циљем да школа постане место социјализације ученика, као и привлачна средина за учење.

Избор ваннаставних активности у које ће се ученик самостално укључити ван редовне наставе, нуде могућност развијања интереса које редовна настава не обухвата или их само делимично обухвата. Посебно је значајно да ваннаставне активности развијају компетенције (знања, вештине и ставове) ученика у свим подручјима, која нису обухваћена, или су само делимично покријена наставним програмима, а сагласна су са Националним стандардима које ученици треба да постигну до краја основног образовања.

Истраживања показују да ангажовање у ваннаставним активностима омогућава ученицима да изграде позитиван став према школи¹ и доприноси подизању мотивације ученика за постизање већег успеха у школи². И поред тога што нема доказа да ваннаставне активности директно доприносе побољшању успеха у школи, истраживања показују да учешће у ваннаставним активностима смањују ризично понашање ученика и редуцирају опасност од напуштања школе³. Такође, учешће младих у процесу доношења одлука у оквиру школе има позитивне ефекте на развијање животних вештина и самопоуздања код ученика, на њихове капацитете за демократско одлучивање, на односе између ученика и одраслих, као и на школски етос⁴. Управо зато ученици треба да буду активни фактори у планирању, програмирању, организацији и реализацији ваннаставних активности које подстичу, укључују и осамостаљују ученике у раду и учењу.

¹ Massoni, E. (2011). Positive Effects of Extra Curricular Activities on Students. *ESSAI: Vol. 9, Article 27*. <http://dc.cod.edu/essai/vol9/iss1/27>

² Im M.H., Hughes J.N., Cao Q. & Kwok O.M. (2016). Effects of Extracurricular Participation During Middle School on Academic Motivation and Achievement at Grade 9. *American Educational Research Journal*, 53 (5), 1343–1375.

³ Heers, M., Van Klaveren, C. Groot, W. & Maassen van den Brink, H. (2016). Community Schools: What We Know and What We Need to Know. *Review of Educational Research*, 20 (10), 1-36. DOI: 10.3102/0034654315627365

⁴ Mager, U & Nowak, P. (2012). Effects of student participation in decision making at school. A systematic review and synthesis of empirical research. *Educational Research Review*, 7 (1), 38-61.

Ваннаставне активности треба да подстичу дружење ученика. Истраживања показују да ученици који се друже са вршњацима и припадају различитим вршњачким групама, показују већи интерес за учење, имају већа очекивања и дугорочне планове у вези са сопственим школовањем. Подршка саученика доприноси благостању младих. Истовремено, квалитетно дружење позитивно утиче и на емоционалне доживљаје, као и на академско понашање младих¹⁵.

Ваннаставне активности се реализују преко часова који немају исте дидактичке основе као редовна настава, већ се више усредсређују на сарадњу у условима равноправних односа, самоиницијативност и тимски рад, креативност и одговорност. Врло је важно да се при развијању и реализовању ваннаставних активности изаберу оне које подстичу емоције код ученика, као што је љубопитност, задовољство, нада и понос, будући да ове емоције повећавају мотивацију за учешће како у подучавању и учењу на часовима, тако и у неформалним активностима после часова, потпомажу учење, повећавају академска постигнућа и усмеравају ка избору будућих професија и занимања¹⁶.

Полазећи од значења ваннаставних активности за побољшање квалитета образовања, односно за целокупан развој ученика, Биро за развој образовања је у сарадњи са „Дечјом Фондацијом Песталоци“ спровело истраживање актуелних стања око организације и реализације ваннаставних активности у школама у нашој земљи. Резултати истраживања могу да се резимирају на следећи начин:

---

¹⁵ Zimmermann, P. (2004). Attachment representations and characteristics of friendship relations during adolescence. *Experimental Child Psychology*, 88, 83-101.

---

¹⁶ Currie, C., Zanotti, C., Morgan, A., Currie, D., de Looze, M., Roberts, C., Samdal, O., Smith, O.R.F. & Barnekow, V. (Eds.) (2012). *Social determinants of health and well-being among young people. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey*. World Health Organization Regional Office for Europe Copenhagen.
Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual review of psychology*, 52(1), 141-166.

У већини школа нуди се ограничени број ваннаставних активности како према форми тако и према садржају. Најпрепознатљивије су оне преко којих се школа афирмише у локалној средини – спортске и културно-уметничке и оне се реализују најчешће периодично. Ипак, највећи број ученика и наставника је укључено у краткотрајне ваннаставне активности (као што су акције и излети/екскурзије); дуготрајније активности (какве су секције) више се планирају него што се реализују и то, углавном, без строгог поштовања планираног. Спортско-рекреативне секције и секције усмерене ка личном и социјалном развоју ученика сматрају се кориснијим од оних које су повезане са наставним садржинама које су, иначе, најзаступљеније у пракси.

При планирању и реализовању ваннаставних активности ретко се има у виду интерес ученика, а родитељи готово и да нису укључени у процес одлучивања у вези са ваннаставним активностима у школи. Ученици најчешће немају могућност да се сами одреде за ваннаставне активности у којима ће учествовати, већ избор праве наставници. Ученици који су укључени у ваннаставне активности имају позитивна искуства, допада им се начин рада, свесни су корисности и желе да учествују у њима. Међутим, већина ученика нема довољно

информација и искуства са ваннаставним активностима и не знају шта да очекују и шта да траже у ваннаставним активностима.

Наставници су сагласни да су овакве ваннаставне активности корисне за ученике, али као главну препреку за њихову реализацију наводе недостатак материјалних/финансијских средстава. Када се ради о дуготрајнијим активностима, као додатне тешкоће наводе рад у сменама и недостатак простора, док се ученици и родитељи најређе наводе као извори тешкоћа.

Туторске/менторске активности и кампови/школе за ученике су ретко заступљен облик ваннаставне активности; организују се по потреби, а не систематски, углавном, зато што наставници од оваквих активности не виде користи за свој посао, а ученици корисници саученичке помоћи их доживљавају као већу препреку за разлику од ученика који би били у улози ментора/тутора. Кампови/школе за ученике током распуста су заступљени у малом броју школа (иако се сматрају врло корисним за ученике), пре свега зато што наставници немају користи од тога (углавном због недобијања финансијске компензације за овај рад).

Према наставницима и стручним службама, школе су обезбедиле предуслове за организовање ученика на нивоу одељења и на нивоу школе. Међутим, за разлику од њих, ученици нису много убеђени да преко заједнице одељења и Школског парламента имају довољно могућности да учествују у решавању и/или одлучивању о питањима која су ученицима у интересу.

Закон о основном образовању из 2019. године, наметнуо је потребу доношења Концепције ваннаставних активности у основним школама. Као резултат тога направљен је овај документ који се надограђује на основу резултата истраживања, искустава других земаља и на основу актуелних практика са ваннаставним активностима у нашим школама, као и на основу приоритетима утврђеним у Стратегији образовања 2018.-2025.

**ЦИЉЕВИ И НАЧЕЛА
ВАННАСТАВНИХ
АКТИВНОСТИ**

Приликом планирања, организовања и спровођења ваннаставних активности у школама треба имати у виду да је њихов основни циљ да омогуће стицање знања, вештина и вредности/ставова зацртаних Националним стандардима за основно образовање, посебно када се ради о оним активностима које нису покривене или нису довољно покривене наставним активностима. Притом, посебан акценат се ставља на знања, вештине и вредности/ставове укључене у следеће области за одговарајући узраст ученика: Лични и социјални развој, Демократска култура, мултикултура и грађанство, Уметничко изражавање и култура и Предузетништво и финансијска писменост.

Планирање, организовање и спровођење ваннаставних активности у школама треба да се руководе следећим начелима/принципима:

1

Ваннаставне активности доприносе когнитивном, социо-емоционалном и психомоторном развоју ученика.

Ваннаставне активности треба да буду у функцији Националних образовних стандарда и у сагласности са компетенцијама зацртаним њима. Све ваннаставне активности треба да се руководе компетенцијама описаним у областима Лични и социјални развој и Демократска култура и грађанство, а додатно могу да буду усмерене и ка развоју компетенција у једној или више области из Националних стандарда у основном образовању.

Ваннаставне активности треба да омогуће ученицима да преко конкретних искустава стичу знања, вештине и ставове/вредности у когнитивној, емоционалној, социјалној и психомоторној области, у сагласности са њиховим развојним карактеристикама, потенцијалима и афинитетима. Притом је важно да ваннаставне активности буду оријентисане према ученицима и усаглашене са индивидуалним потребама и разликама између ученика да би обезбедиле могућност да свако дете упозна и максимално развије своје способности, потенцијале и знања. Помоћу поштовања начина

и брзине у учењу и напредовању сваког ученика, ваннаставне активности треба да буду понуђене и као подршка ученицима са посебним потребама, али, исто тако, и као подршка ученицима који су талентовани и надарени у различитим областима.

Ваннаставне активности треба да допринесе да ученици развију убеђење да њихове способности нису дате једном заувек и да могу да се развијају вежбањем и радом на себи. Ученици који имају овакав став према сопственим способностима постављају реалне циљеве који су усаглашени са њиховим особинама и могућностима. Они су упорни у постизању циљева које су поставили и не одустају лако када се суоче са одређеним потешкоћама.

2

Ваннаставне активности су инклузивне и недискриминативне.

Ваннаставне активности које се организују у школи треба да буду доступне свим ученицима без обзира на пол/род, етничку припадност, способности, социо-економски статус, здравствено стање и успех у школи, и сви ученици треба да буду подстицани да учествују у њима. То је посебно важно

када се ради о ученицима са посебним образовним потребама, као и за оне који су припадници маргинализованих група. Од школе се очекује да обезбеди услове за њихово неометано учешће у ваннаставним активностима.

Исти принцип важи и када се ради о спортским и другим активностима које су компетитивне по својој природи. Овакве активности, као и оне које служе да представе школу у заједници (као што су приредбе, акције и слично) треба да се организују и да се реализују на начин који омогућава учешће свих заинтересованих ученика. То подразумева да учешће у активностима не сме да зависи од посебности ученика, већ од његовог/њеног интереса за укључивање у активност.

Сви ученици који учествују у ваннаставним активностима треба да буду заштићени од манифестације било каквог облика дискриминације. То значи да ваннаставне активности треба да буду спровођене у условима који онемогућавају да ученик који учествује у активности буде изложен стереотипима, предрасудама и дискриминаторском понашању од стране саученика, наставника и других одраслих у школи.

3

Ваннаставне активности су **привлачне** за већину ученика.

С обзиром на то да се од ваннаставних активности очекује да буду обухваћени сви (или скоро сви) ученици, школа треба да понуди више разноврсних краткотрајних (као што су акције, излети/екскурзије, једнократне радионице) и дуготрајније (као што су секције/клубови) ваннаставне активности које одражавају шареноликост интереса већине ученика.

Ученици треба понуђене ваннаставне активности да доживљавају као занимљиве, корисне и забавне, и као активности које заслужују да им се посвети део свог слободног времена. Другим речима, ваннаставне активности треба да се разликују од наставних не само по темама/садржају на које се ставља акценат, већ и по приступу и методама реализације зацртаних садржаја. Притом, од посебне важности је да свеукупни приступ при реализацији ваннаставних активности ученицима који учествују у њима, обезбеди да доживе целу атмосферу као безбедну на тај начин што ће интеракцију са другим учесницима доживљавати

као позитивну и доживљавати себе као успешне учеснике.

С обзиром на то да ваннаставне активности обogaћују васпитно-образовни рад школе, њихова привлачност за ученике доприноси побољшању укупне привлачности саме школе.

4

Ваннаставне активности обезбеђују **активно учешће** ученика.

Ово начело садржи право сваког детета да тражи, да прима и да даје информације, да учествује у процесима одлучивања и да се удружује са другом децом ради бољег формулисања и манифестирања својих потреба и интереса.

Из овог права произилази обавеза школе да обезбеди услове за активно учешће ученика у свим фазама реализације ваннаставних активности. Прво, ученици треба да учествују у доношењу одлука у вези са ваннаставним активностима које ће бити понуђене за реализацију, као и у самом избору оних које ће бити реализоване. Затим, од ученика се очекује да активно учествују при планирању и организовању ваннастав-

них активности које ће се реализовати. На крају, ученици треба активно да учествују у спровођењу активности, да буду укључени у праћење спровођења активности, као и у вредновање успешности њене реализације и ефеката који се постижу.

Из истог права произилази и обавеза школе да обезбеди услове за формирање ученичких тела на нивоу одељења и на нивоу школе и њихово демократско функционисање. Улога ових тела је да обезбеде заштиту интереса ученика и да учествују у доношењу одлука, увек када није могуће индивидуално укључивање свих ученика у процесе укључивања на нивоу школе.

5

Увек када је могуће, ваннаставне активности развијају **интеркултурне компетенције** код ученика.

Школа треба да настоји да понуди ваннаставне активности које ће подстаћи развој међукултурних компетенција ученика и промовисати мултикултурални/мултиетнички карактер наше земље. То може да уради преко: (1) укључивања мултикултурних садржаја (садржаји који обезбеђују сазнања о разликама и сличностима у култури различитих етничких заједница које живе у

нашој земљи), (2) обезбеђивања интеракције ученика који следе наставу на једном наставном језику са ученицима који следе наставу на другом наставном језику, или (3) укључивања мултикултурних садржина у активностима које обезбеђују интеракцију међу ученицима који следе наставу на различитим наставним језицима (комбинација од два претходно наведена приступа).

Кад год природа ваннаставне активности и околности у којима се догађа омогућавају примену барем једног од горе наведених приступа, може се очекивати да ће активност допринети развоју међукултурних компетенција ученика. У ретким случајевима, када садржај ваннаставне активности можда није мултикултуран (као што су експерименти хемије и физике) или када није могуће да учествују ученици са различитих језика подуке (на пример, када хемија / физика се одвија у школи која се налази у језично хомогеном окружењу), не може се очекивати да такве ваннаставне активности допринесе развоју међукултурних компетенција ученика.

Мултикултурни садржаји могу да се укључе у ваннаставне активности са етнички/језички хомогеним групама ученика. При томе,

треба искључити могућност за промовисање стереотипа о другим етничким заједницама и наглашавање етноцентризма, односно вредновање културних посебности других етничких заједница кроз призму сопствене културе. Истовремено, од посебног значаја је да се користи приступ који наглашава сличности и развија поштовање разлика међу етничким заједницама.

Интеракција међу ученицима који наставу следе на различитим наставним језицима обезбеђује се преко контакта који може да буде директан (непосредан) или индиректан (посредством електронских медијума). У школама са два или три наставна језика, све (или барем већина) ваннаставне активности треба да обезбеђују директан контакт – да се реализују са „мешовитим“ групама ученика који следе наставу на различитим наставним језицима¹⁷. Када се ради о једнојезичним школама, директан контакт је могућ уколико школа реализује одређене ваннаставне активности или у партнерству са школом која има ученике

који следе наставу на другом наставном језику. Уколико су партнерске школе близу једна до друге (у истом месту/општини), оне могу да реализују и више ваннаставних активности (са више различитих „мешовитих“ група ученика) и дуготрајније (као секције), а не само краткотрајне (као акције, једнократне радионице или излете) ваннаставне активности. Уколико су партнерске школе удаљене, ваннаставне активности базиране на директном контакту, могу да се реализују преко гостовања једне школе другој. Осим тога, удаљеније партнерске школе могу да реализују и ваннаставне активности базиране на индиректном контакту између „мешовитих“ група ученика, које ће се одвијати електронским путем ((на пример, преко скајпа (skype) везе)). Школе које не могу да обезбеде партнерство треба да реализују ваннаставне активности базиране на виртуелном (замишљеном) контакту на тај начин што ће укључити садржаје који приказују непосредан контакт између припадника различитих етничких заједница које живе у нашој земљи (као приче или ТВ емисије са акцентом на међуетничку интеракцију).

¹⁷ Детаљнији опис правила за реализацију овакве врсте ваннаставних активности може да се нађе у Приручнику о заједничким активностима са групама ученика са мешовитим етничким/језичким саставом припремљен од стране Центра за људска права и решавање конфликта у оквиру Пројекта УСАИД-а за међуетничку интеграцију у образовању. [<http://pmio.mk/wp-content/uploads/2013/08/Zaednicki-aktivnosti-M.pdf>]

6

Ваннаставне активности подстичу сарадњу школа са родитељима и са локалном заједницом.

Школе су обавезне да родитељима обезбеде благовремене и доступне информације о програму ваннаставних активности и да омогуће њихову потпуну партиципацију у доношењу одлука у вези планирања ваннаставних активности. Од родитеља се очекује да заступају интересе ученика преко својих тела у школи (савети родитеља) и преко других тела у чијем раду учествују (Школски одбор). Преко ових тела родитељи треба да буду укључени у формирање листе ваннаставних активности коју ће нудити школа, као и у избору оних које ће се реализовати. Родитељи треба да учествују и у избору конкретне ваннаставне активности у којој ће учествовати њихово дете.

Осим у планирању родитељи могу да се укључе и у реализацију ваннаставних активности и да раде са наставницима који су одговорни за саму реализацију. Притом, родитељи могу да буду у улози помоћника или носиоца активности са одговорним наставником и када се ради о краткотрајним и о дуготрајним ваннаставним активностима.

На тај начин родитељи могу да допринесу и проширењу листе ваннаставних активности које ће се реализовати у школи.

У реализацији ваннаставних активности могу да буду укључени и други припадници локалне заједнице како на индивидуалном нивоу, тако и на нивоу институције (као на пример, вртић, дом за негу старих лица, дом културе) или организације (као на пример, невладине организације или друге форме удружења грађана). Тако, школа може да планира и да спроводи део ваннаставних активности (као што су акције, једнократне радионице, па и секције) у сарадњи са локалном заједницом, омогућавајући да се подигне друштвена одговорност ученика. Такође, сарадња школе са локалном заједницом подразумева и организовање заједничких догађаја преко којих ће се промовисати ваннаставне активности и њихови продукти не само пред родитељима, већ и ван школе.

**ОБЛИЦИ
ВАННАСТАВНИХ
АКТИВНОСТИ**

Досадашња пракса у свим школама показује да је уобичајено да се реализује више врста ваннаставних активности које се разликују према дужини трајања:

1 краткотрајне ваннаставне активности

- излети и екскурзије

- једнократне радионице

- акције у школама или у заједници

2 дуготрајне ваннаставне активности

- секције/клубови

Захтеви за планирање, организовање и реализацију гореспомених врста ваннаставних активности детаљније су описани у посебним поглављима која следе.

У неким школама повремено или континуирано се реализују и **пројекти** као посебна форма једнократних ваннаставних активности. Пројекти могу да буду подршка постојећим наставним предметима/областима или да буду у функцији других области. Могу да буду иницирани од стране саме школе у сарадњи са другим школама и организацијама и да буду ограничени на локалном или на државном нивоу или да имају међународни карактер. Могу да буду иницирани од стране других

организација/институција, како од Министарства за образовање и науку, тако и од Бироа за развој образовања, општине, међународних организација/донатора или евентуално да буду реализовани од стране других организација/институција које су добиле дозволу за то од стране школе и МОН. Пројекти иницирани од других организација/институција имају за циљ да се пилотира неки нови програм и/или другачији приступ и евентуално да се провере ефекти увођења таквог програма/приступа у образовни систем.

Као посебна врста ваннаставних активности могу се сматрати **гостовања школе ван земље** у оквиру пројеката као што је Еразмус +, побратимљене школе и слично. Гостовањима оваквог типа обухваћен је мали број школа у оквиру којих је укључен мали број ученика у својству учесника у пројекту и/или представника школе.

Током зимског и/или летњег распуста школе могу да организују и **кампове/школе** с циљем да се ученицима обезбеде организоване ваннаставне активности у облику концентрованих, целодневних активности током неколико дана, радне недеље или нешто више. Могу да буду намењене за подршку личном и социјалном развоју ученика, да имају спортско-рекреативни карактер и/или да задовољавају друге ваннаставне интересе учени-

Концепција ваннаставних активности у основном образовању

ка. Школа може да организује такве активности само за своје ученике или да буде отворена и за ученике из других школа у околини. Овакве активности могу да воде наставници школе или друга лица, ангажована за ову намену. Очекује се да реализација оваквих активности буде финансијски помогнута од родитеља, од локалне заједнице и/или од општине.

Као посебна врста ваннаставних активности сматрају се оне активности које су повезане са **организовањем ученика** у оквиру школе. Због своје специфичности ова врста ваннаставних активности је приказана у посебном поглављу на крају.

04

ПЛАНИРАЊЕ, ОРГАНИЗОВАЊЕ И РЕАЛИЗОВАЊЕ СЕКЦИЈА/КЛУБОВА ¹⁸

¹⁸ Секције и клубови се разликују само у називу, а у суштини се односе на исту врсту активности, због чега ће се у даљем тексту користити термин секције и онда када се мисли на клубове.

Секције су дуготрајније ваннаставне активности које се реализују једном недељно (1-2 часа недељно, у просеку), током једног полугођа или школске године. Секција се формира за потребе групе ученика који имају заједнички интерес, могу да следе наставу у истом одељењу (на пример III^a), у различитим одељењима истог разреда (на пример, 6. разред), или у различитим разредима у оквиру истог узрасног циклуса (на пример, 7. и 9. разред). Притом је важно да цела група заједно и континуирано учествује у раду секције.

Секције воде наставници који су одговорни за њихову реализацију, а по потреби у рад секције могу да се укључе и други наставници, родитељи (у улози помоћника или носиоца активности) или волонтери из заједнице.

У оквиру ове врсте ваннаставних активности прави се разлика између:

[А] секције за ширење/продубљавање садржаја наставних предмета/области (пр. математичка, информатичка, литература-на, ликовна);

[Б] секције за подршку других ваннаставних интереса ученика (на пр. фотографија, драма, плес, кулинарство, цвећарство/хортикултура);

[В] секције за подршку личног и социјалног развоја ученика (на пр. мултикултура, поштовање различитости, дечјих/људских права, комуникацијских вештина, решавање конфликта, дебатирање); и

[Г] спортско-рекреативне секције (на пр. фудбал, кошарка, рукомет, одбојка, стони тенис (пинг-понг), планинарење, јога, пилатес, бициклизам).

Планирање секција

На крају сваке школске године школа преко наставника, стручних сарадника и непосредним учешћем разних облика ученичког организовања спроводи анкету о заинтересованости ученика за подручја/теме за секције које би се реализовале следеће школске године. Анкета је намењена ученицима и родитељима када се ради о ученицима од 1. до 3. разреда. Анкета може да садржи понуду из које треба да се изврши избор, а сама понуда, осим ваннаставних активности које нуде наставници, мора да има у виду интересе ученика изражене преко разних облика ученичког организовања.

Потом, на основу резултата анкете (о интересу израженом од стране ученика/родитеља) школа

Концепција ваннаставних активности у основном образовању

одређује наставнике који ће бити одговорни за реализацију изабраних секција. Избор наставника се спроводи преко актива наставника и Наставничког савета, на основу распореда ангажовања сваког посебног наставника у наставним активностима¹⁹. Притом се има у виду да секције за ширење/продубљавање садржаја из наставних предмета/области могу да воде само наставници одговарајућих предмета/области. За друге врсте секција ангажман наставника не мора да буде непосредно повезан са предметима које предаје уколико сам има личних афинитета и допунски стечену стручност за вођење конкретне секције (на пример, наставник математике може да буде одговоран за секцију фотографије или за играње стоног тениса (пинг-понг)).

Одговорни наставници могу да буду самостални реализатори ваннаставне активности, могу да је реализују тимски са својим колегама (двоје или више наставника заједно), или заједно са родитељима волонтерима са личним афинитетима и минимумом стручности за конкретну ваннаставну активност.

Одговорни наставници (самостално или са кореализаторима активности) праве планове за секције. Планирање за сваку секцију треба да садржи следеће елементе:

- 1 назив секције;
- 2 одговорни наставник/одговорни наставници за реализацију секције;
- 3 разреди/узраст ученика за које је намењена секција и укупан број учесника у групама;
- 4 тема/област (са носећим садржајима и активностима) обухваћене секцијом;
- 5 циљеви секције (носећа знања, вештине и ставови/вредности из Националних стандарда о основном образовању које ће ученици стећи преко учешћа у активности);
- 6 временски оквир за реализацију и број часова посвећених секцији;
- 7 потребни услови у смислу простора;
- 8 неопходна дидактичка средства и материјали/ресурси; и
- 9 предвиђени начин праћења учешћа ученика.

¹⁹ Сагласно Закону за основно образовање (2019), у оквиру 40 радних часова недељно, наставник је обавезан да има 5 радних часова директног, непосредног рада са ученицима у додатној, допунској настави и ваннаставних активности.

Планирање свих секција треба да буде садржано у Годишњем програму рада школе. То не значи да секције могу да буду модификоване и њихов план допуњаван, напротив, одговорни наставници могу да их модификују/допуњују у договору са ученицима, у сагласности са њиховим интересима и могућностима, као и са евентуалним изазовима који се појављују током саме реализације. Такође, током школске године може да произађе потреба за реализацијом других секција које могу додатно да се испланирају и да се укључе у анекс Годишњег програма рада школе.

Организовање секција

Сви ученици (и родитељи) треба да имају увид у секције које су предвиђене за реализацију у њиховој школи. У том циљу, на огласној табли и на веб-локацији школе на самом почетку школске године објављује се списак секција које су предвиђене Годишњим програмом рада школе. У списку се наводи:

- 1 назив секције;
- 2 разред/узраст ученика за који је намењена;
- 3 одговорни наставник/одговорни наставници за њену реализацију;
- 4 главна знања, вештине и ставови/ вредности који треба да се усвоје учешћем у секцији; и
- 5 временски оквир и број часова за реализацију секције.

Затим, ученици преко свог организовања у школи, у сарадњи са стручном службом и одговорним наставницима организују промоцију секција пред свим ученицима из разреда којима су намењене (и пред родитељима уколико се ради о ученицима од 1. до 3. разреда). Промоцијом се настоји да се придобије што је могуће више ученика за учешће у секцији. Након промоције, ученици добијају могућност да се лично (односно преко родитеља) упишу за учешће у ону секцију за коју имају највећи интерес (једна секција, евентуално две секције током једног полугођа). Уколико има више од 30 ученика заинтересованих за исту секцију, може да се формира више група (више истих секција), у складу са узрастом или тешњим интересом за тему.

Када се буде знало бројно стање заинтересованих ученика за конкретну секцију, одговорни наставници у сарадњи са ученицима учесницима договарају термине за одржавање и организују простор у коме ће се активност одвијати.

Пример 1. Секција за проширивање/продубљавање садржаја из наставних предмета/области

Назив секције: Клуб младих историчара „Клио“

Одговорни наставник: Игор Кузмановски, наставник историје

Учесници: 15 - 25 ученика од 7. до 9. разреда

Област, садржаји и активности: Секција је из области историје. Чланови клуба су посвећени историјској тематици. Од њих се очекује да истражују и да откривају занимљивости из различитих периода светске историје и да их презентују у оквиру секције и пред својим саученицима, да припремају наставна помагала (на пр. историјске карте за наставу историје), да припремају презентације о значајним историјским датумима у оквиру светске историје, да са својим прилозима учествују при

обележавању националних/државних празника и да посећују историјске локалитете, музеје, споменике, архиве и сл.

Циљеви: Очекује се да учесници усвоје знања, вештине и ставове/вредности опредељене, углавном, следећим областима из Националних стандарда за основно образовање: Уметничко изражавање, култура и мултикултура, Демократска култура и грађанство, Лични и социјални развој, Језичка писменост, Коришћење других јазика и Дигитална писменост. Притом, посебно ће се обратити пажња на оне компетенције које се односе на: (1) учење о историји и култури сопственог народа и других народа у земљи, у региону и шире (на европском и светском нивоу), (2) развој самопоуздања и сопственог идентитета, (3) интерперсоналну комуникацију и поштовање других, (4) тимски рад, групно одлучивање и решавање проблема, (5) истраживање и аргументовано закључивање, (6) усмено и писмено изражавање и коришћење електронских медијума за презентовање, (7) анализа материјала написаних на другим језицима и (8) одговарајуће коришћење извора са интернета.

Време и динамика реализације: у периоду од 1. фебруара до 15. маја; једном недељно, у термину предвиђеном за секцију (среда 4. и 5. час); додатно и једна субота/недеља (по договору са учесницима) за посету културно-историјским споменицима/локалитетима у општини.

Просторија: школска библиотека.

Опрема и ресурси: (а) два компјутера у учионици, лични компјутери учесника и интернет-веза за компјутере; (б) штампани материјали из историје региона, Европе и света, припремљени од стране наставника и ученика; и (в) финансијска средства за једнодневно коришћење јавног превоза (обезбеђена од донатора).

Праћење учешћа: Присуство ученика биће евидентирано од стране одговорног наставника. Активност и допринос сваког ученика биће вредновани од стране саучесника и одговорног наставника.

Да би се избегле компликације око термина одржавања секција и обезбеђивања просторних услова за то, од школа се очекује да секције унесу у распоред часова редовне наставе и да распоред направе тако да се омогући неометано одвијање

ваннаставних активности за све заинтересоване ученике. То значи да у распореду треба да се предвиди један дан у недељи (на пример, среда) када ће сви ученици школе имати мање часова (на пример 5 у предметној настави, односно 4 у разредној настави). На тај начин омогућиће се ученицима да изађу из својих одељења, да се прегрупишу и да иду на час, односно секцију коју су изабрали. Притом је најбоље да се секције сместе у часове (1-2) који ће се лоцирати између часова редовне наставе (на пример, после трећег часа, или после великог одмора), са истим трајањем као редовни часови. На тај начин обезбеђује се привлачни термин за њихово одвијање током радне недеље чиме се више ученика мотивише за укључивање у неку секцију и коришћење резулата тога.

Пример 2. Спортско-рекреативна секција

Назив секције: Забавно-рекреативна секција „Игре без граница“

Одговорни наставник: Елвис Кадриовски, наставник физичког и здравственог образовања

Учесници: 30 до 40 ученика 4. и 5. разреда (исти број дечака и девојчица)

Област, садржаји и активности: Секција треба да омогући ученицима да се друже и да се рекреирају преко најразличитијих облика друштвених игара које се играју на великом отвореном или затвореном простору. При реализацији активности у секцији ученици ће се прегруписати у различите екипе које ће се преко забавних игара, „такмичити“ једне против других. У реализацији секције биће укључени и ученици волонтери из старијих разреда, у улози капитена екипа и/или помоћника одговорном наставнику. Осим одговорног наставника и других ученика укључених у секцији (и волонтери и учесници) имају задатак да смишљају/нуде овакве игре за реализацију, а наставник је дужан да прихфати само оне које нису ризичне у односу на безбедност ученика. По завршетку сваке игре учесници процењују да ли је остварљива и довољно занимљива да буде понуђена за играње за време излета организованих на школском нивоу. Уколико се игра бира у том циљу, ученици је (заједно са наставником) укратко описују и записују правила за њену реализацију. После завршетка секције припрема се збирка са свим изабраним играма под насловом „Игре без граница“ која се доставља школ-

ском руководству, као и наставницима који су одговорни за реализацију излета/екскурзије рекреативног карактера.

Циљеви: Осим дружења и учења нових начина за забаву и рекреацију, очекује се да учесници усвоје и знања, вештине и ставове/вредности опредељене, углавном, следећим областима из Националних стандарда за основно образовање: Лични и социјални развој, Демократска култура и грађанство и Језичка писменост. Притом, посебно ће се обратити пажња на оне компетенције које се односе на: (1) физичко и ментално здравље; (2) развој самопоуздања; (3) интерперсоналну комуникацију и поштовање других; (4) тимски рад, групно одлучивање и решавање проблема/конфликата; и (5) писмено изражавање.

Време и динамика реализације: у периоду од 1. фебруара до 20. маја; једном недељно, у периоду предвиђеном за секције (уторак, после 4. часа).

Простор за реализацију: школско игралиште и/или спортска сала.

Опрема и ресурси: (а) лопте различите величине и од различитог материјала и други

предмети који могу да послуже као реквизити за игре; и (б) спортска обућа (патике) и комотна одећа (на пример, тренерке) у личној својини ученика. Лопте и други реквизити могу да се обезбеде путем донација (од родитеља и од заједнице).

Праћење учешћа: Присуство ученика биће евидентирано од стране одговорног наставника. Допринос сваког ученика у иницирању различитих игри, ангажовање за време реализације и учешће у припремању збирке игара биће вредновано од стране саучесника и одговорних наставника.

Уколико ипак има ученика који нису заинтересовани за учешће у секцијама, за њих школа треба да обезбеди просторне услове и дежурног наставника који ће бити одговоран за њихово ангажовање у периоду док се одвијају секције. У случају да је оваква организација сасвим немогућа за школу, секције могу да се сместе у блок-часова који ће се лоцирати после завршетка последњег часа из редовне наставе током претходно одређеног дана са мање часова (на пример, средом, после 5. часа у предметној настави, односно после 4. часа у разредној настави).

Простор у коме ће се реализовати секције зависи од природе саме секције, од потребних ре-

сурса и од метода рада. Тако, секције могу да се организују у школама, у спортским салама или на отвореном (на пр. у школском дворишту, на игралишту, спортском терену).

За успешну организацију и реализацију ваннаставних активности школа је дужна да осим одговарајућих просторних услова обезбеди и потребне материјале. За ту намену, сагласно Закону за основно образовање, осим редовних средстава, школа може да обезбеђује средства преко учешћа у пројектима, добровољних прилога, донација, поклона, завештања и легата.

Праћење учешћа ученика у секцијама

Пре него што се започне са реализацијом секције, одговорни наставник (у сарадњи са другим укљученим реализаторима, уколико има таквих) планира и начин континуираног праћења ученика учесника у секцији. За време реализације секције:

- прати и бележи редовност сваког укљученог ученика;
- прати ангажованост сваког укљученог ученика за време активности; и

- прати и вреднује напредак сваког укљученог ученика у усвајању знања, вештина и вредности/ставова зацртаних циљевима секције.

Вредновање напредовања ученика треба да се базира на принципима формативног оцењивања. То значи да током одвијања активности секције, ученици треба да добијају повратне информације од реализатора секције о свом напредовању и како да се побољшају, али треба да им се омогући да и сами учествују у вредновању сопственог напретка, као и напретка саученика.

Истовремено, од реализатора секције се очекује да континуирано подстичу ученике током одвијања активности секције (или на крају активности) да изразе како су се осећали током конкретне активности, шта су научили и која нова питања су отворили из тога што су научили, шта им се допало а шта не и какве предлоге имају за наредне активности.

Евиденција о реализацији секције води се у посебном дневнику наставника за ваннаставне активности. На крају полугођа/школске године (односно, после завршетка рада секције, клуба), на основу бележака са праћења ученика учесника секције, одговорни наставник даје мишљење о сваком ученику и своје мишљење описно записује у додатку на сведочанству.

Секције са „мешовитим“ групама ученика који следе наставу на различитим наставним језицима

Уколико у секцији учествују ученици који следе наставу на различитим наставним језицима, у њеном планирању, организацији и реализацији треба да се укључи најмање двоје одговорних наставника из различитих наставних језика (према заступљености наставних језика). У случају када се таква ваннаставна активност реализује са „мешовитом“ групом ученика исте школе (двојезичне или тројезичне), сви одговорни наставници биће из исте школе. Међутим, уколико се у ваннаставну активност укључују ученици из друге школе који наставу следе на различитом наставном језику, онда у планирање, организацију и реализацију активности мора да се укључи један или више одговорних наставника из друге школе.

Пример 3. Секција за подршку других ваннаставних интереса ученика, са „мешовитом“ групом ученика који следе наставу на различитим наставним језицима

Назив секције: Кулинарска секција „Најбољи ресторан на свету“

Одговорне наставнице: Ајше Зендели (наставница хемије) и Марина Богоева (наставница математике)

Учесници: 10 – 15 ученика 8. разреда (исти број одељења на македонском и албанском језику, и исти број дечака и девојчица у оквиру сваког наставног језика).

Област, садржаји и активности: Секција треба да омогући ученицима да стекну базична знања и вештине о спремању и послуживању хране. Током рада, ученици ће тражити и одабрати рецепте са интернета, припремаће традиционална јела етничких заједница које живе у нашој земљи (на пример, сарме, тавче-гравче, флију, питу), популарна јела (као што је пица, тестенине са преливом и сл.), салате (као што је шопска салата, цезар салата и сл.), супе (како што је пилећа супа, супа од печурака и сл.) и десерте (торте и колаче), припремаће готову храну за послуживање и дегустираће припремљену храну. На секцији ће гостовати родитељи ученика као подршка за анимирање ученика при припремању неког специјалитета и/или за сервирање стола за послуживање храном и пићем). У оквиру секције организовале се најмање једна продајна „изложба“ припремљене хране намењене саученицима и/или наставницима и родитељима. Сакупљена средства ће се користити за набавку нових прехранбених продуката.

Циљеви: Осим знања и вештина за припремање и послуживање хране и пића, очекује се да учесници усвоје и знања, вештини и ставове/вредности определене, углавном, следећим областима из Националних стандарда за основно образовање: Лични и социјални развој, Предузетништво и финансијска писменост, Уметничко изражавање, култура и мултикултура, Демократска култура и грађанство, Дигитална писменост и Коришћење других језика. Притом, посебно ће се обратити пажња на оне компетенције које се односе на: (1) учење о култури сопственог народа и других народа у земљи и шире, (2) развој самопоуздања, (3) интерперсоналну комуникацију и поштовање других, (4) тимски рад, групно одлучивање и решавање проблема, (5) учење основног изражавања на „другом“ наставном језику и (6) одговарајуће коришћење извора са интернета.

Време и динамика реализације: у периоду од 15. септембра до 20. децембра; једном недељно, у термину предвиђеном за секције (четвртак, после 5. часа); додатно и најмање једно цело поподне или једна субота (по договору са учесницима) за организовање „изложбе“ припремљене хране.

Просторија: кабинет хемије (учионица бр. 27)

Опрема и ресурси: (а) електрични штедњак (са рерном и најмање две рингле), (б) прибор за припремање хране и кување, (в) судови и прибор за јело, (г) прехранбени продукти и други продукти за кување, обезбеђени од деце учесника и одговорних наставника (у виду донација) и (д) најмање 2 компјутера повезана са интернетом и штампач (или барем неометан приступ штампачу).

Праћење учешћа: Присуство ученика биће евидентирано од стране одговорног наставника. Анагажованост и допринос сваког ученика биће вредновани од стране саучесника и одговорних наставника.

При реализацији оваквих секција од наставника се очекује:

- да обезбеде услове који гарантују да се ученици који долазе из различитих наставних језика осећају као равноправни учесници (преко равноправног третмана на језицима при вођењу секције, балансирану заступљеност ученика из различитих наставних језика и различитог пола, доступност радних материјала на свим заступљеним наставним језицима и сл.);
- да подстичу ученике из различитих наставних језика на интерперсоналну комуникацију на и ван секције;
- да секцију воде у позитивној атмосфери која подстиче сарадњу и тимски рад у језичко „мешовитим“ тимовима;
- да ученике воде ка заједничком и јасно постављеном циљу који резултира продуктима који су припремљени у директној интеракцији између учесника из свих заступљених језика.

После завршетка секција очекује се да ученици учесници представе продукте пред другим ученицима и наставницима, пред родитељима и пред широм заједницом. Представљање произука-

та може да се направи и на нивоу општине, што је посебно важно уколико су у секцији били укључени ученици разних школа исте општине или других општина.

Када се записује мишљење одговорног наставника у напмени сведочанства посебно се наглашава да се ради о учешћу у секцији са „мешовитом“ групом ученика из различитих наставних језика.

05

ПЛАНИРАЊЕ,
ОРГАНИЗОВАЊЕ И
РЕАЛИЗОВАЊЕ АКЦИЈА

Акције су краткортајне ваннаставне активности које се најчешће реализују у току једног дана, али могу да трају и неколико дана. Оне могу да имају друштвени, хуманитарни или другачији карактер, као што су, на пример: различите еколошке акције, хуманитарне акције, продајни базари, волонтерске активности и други облици друштвено корисног рада.

Акције могу да буду ограничене на саму школу (да буду ограничене на једно одељење, или да се односе на целу школу), али могу да буду усмерене и према заједници и да обухватају активности које се реализују ван школе (на пример, акција чишћења шире околине, читање књига деци у вртићу, сакупљање старе хартије у околини итд.) У једној конкретној акцији могу да буду обухваћени само ученици једног одељења, група ученика из једног разреда или једног узрасног циклуса или сви ученици школе, зависно од намене/циља саме акције.

Планирање и организовање акција

Акције може да иницира школа (руководство, стручна служба или наставници) или облици ученичког организовања ученика, после спроведене анкете међу ученицима. Руководство школе у сарадњи са наставницима и представницима ученичког организовања, бира акције које ће бити спроведене у току конкретне школске године и укључује их у Годишњи програм рада школе. У Годишњем програму се наводи:

- колико и какве акције се предвиђају;
- који наставници ће бити одговорни за планирање, организацију и спровођење сваке посебне акције;
- који ученици (из којих одељења/разреда) ће бити укључени у сваку посебну акцију; и
- који су глобални циљеви који треба да се постигну сваком од акција.

Детаљно планирање за сваку акцију треба да раде одговорни наставници за акцију у сарадњи са ученицима представницима организовања ученика. Оно треба да садржи следеће елементе:

Концепција ваннаставних активности у основном образовању

1	назив акције;
2	тема/област (са носећим садржајима и активностима), обухваћени акцијом и локацијом на којој ће се одвијати акција;
3	одговорни наставник/одговорни наставници за реализацију секције;
4	одељења/разреди ученика којима је секција намењена и укупан број учесника у групи;
5	одељења или разреди који ће бити укључени у акцију;
6	наставници који ће бити укључени у реализацију акције;
7	циљеви акције (носећа знања, вештине и ставови/вредности из Националних стандарда за основно образовање које ће ученици усвојити преко учешћа у активности);
8	трајање акције и временски оквир за њену реализацију; и
9	акциони план за организацију и реализацију акције (у случају акције масовнијег карактера).

За реализацију акција одговорне су одељењске старешине (уколико је акција на нивоу једног одељења) или група наставника (уколико је акција на нивоу разреда, школе или је усмерена према заједници), а у њиховој реализацији могу да учествују и родитељи, стручни сарадници и/или представници невладиних организација. У акције ширег домена добро је да активно буде укључено више наставника из разреда/школе, али и родитеља ученика.

Пример 4. Акција у заједници

Назив акције: Поклањамо сликовнице

Учесници: сви ученици V2

Одговорни наставник: Раде Костић, разредни наставник V2

Област, садржаји и активности: Акција се одвија у вртићу лоцираном у суседству. Очекује се да сваки ученик од куће донесе сликовницу коју су му читали када је био на узрасту од 4-5 године (за ученике који нису у могућности да донесу такву сликовницу, наставница обезбеђује примерке). Пре посете вртићу: (1) ученици заједнички постављају и усвајају правила понашања у вртићу; (2) на основу јасних упутстава наставника за то како треба да се чита да би било

занимљиво мањој деци, сваки ученик чита „своју“ сликовницу најмање два пута; и (3) сваки ученик смишља позитивну поруку за читање (на пример, „што више читаш, више знаеш“), пише је на „својој“ сликовници и додаје своје име испод. Затим, ученици иду у вртић и деци из велике групе читају сликовнице. Притом, сваки ученик прави „пар“ са неким дететом и прво му чита „своју“ сликовницу, а затим му помаже да је преприча. На крају све сликовнице се поклањају вртићу.

Циљеви: Очекује се да учесници усвоје знања, вештине и ставове/вредности опредељене, углавном, следећим областима из Националних стандарда за основно образовање: Демократска култура и грађанство, Лични и социјални развој и Јазичка писменост. Притом, посебно ће се обратити пажња на оне компетенције које се односе на: (1) друштвену одговорност; (2) развој самопоуздања; (3) интерперсоналну комуникацију и поштовање других; (4) групно одлучивање; и (5) усмено и писмено изражавање.

Период трајања и временски оквир: 2 часа за припрему (у учионици) и 1,5 час за ре-

лизацију (у вртићу) у току последње недеље новембра.

Праћење учешћа: Активно учешће сваког ученика биће вредновано од стране саучесника и одговорног наставника.

Уколико акција укључује ученике који наставу следе на различитим наставним језицима, у њену организацију и реализацију треба да се укључи најмање двоје одговорних наставника који предају на различитим наставним језицима (према заступљености наставних језика). У случају када се акција реализује са „мешовитом“ групом ученика из вишејезике школе, сви одговорни наставници биће из исте школе. Међутим, уколико се у акцију укључе ученици две или више школа са различитим наставним језицима, онда у њеној организацији и реализацији мора да се укључи више одговорних наставника из свих укључених школа. Битан елеменат планирања и организације акција масовнијег карактера је акцијски план. У њему су тачно наведени кораци који треба да се предузму као и рокови који треба да се испоштују да би се организовала и реализовала свака посебна активност у оквиру планиране акције.

Почетком школске године сви ученици (и родитељи) треба да добију преглед акција које су предвиђене за реализацију у њиховој школи

Годишњим програмом рада школе. У том циљу на огласној табли и веб-локацији школе објављује се списак предвиђених акција у коме се, осим назива/циља акције, наводи и узраст ученика којима је намењена, трајање и временски оквир за њену реализацију.

Акције треба да се учине доступним за све ученике из одељења и/или разреда којима су намењене, али учешће у њима треба да буде на добровољној основи – уколико неки ученици не покажу интерес да буду укључени, не треба да сnose последице. Непосредно пред реализацију акције одговорни наставници праве списак ученика који ће учествовати у акцији.

Праћење реализације и учешће ученика у акцији

После завршетка акције од ученика учесника треба да се тражи повратна информација (најбоље преку анонимних упитника) о успешности у реализацији циљева акције и корисности њене реализације за њих. Од ученика може да се тражи мишљење и о томе како може да се побољша реализација акције у будућности.

Одговорни наставници у сарадњи са другим укљученим реализаторима (наставници, родитељи, стручни сарадници, представници невладиних организација) бележе учешће сваког ученика у акцији, региструјући га на претходно припремљеном списку учесника. За ученике који су се посебно истакли у реализацији циљева акције, одговорни наставник припрема посебну напомену са мишљењем које се описно записује у додатку сведочанства.

06

ПЛАНИРАЊЕ,
ОРГАНИЗОВАЊЕ
И РЕАЛИЗОВАЊЕ
ЈЕДНОКРАТНИХ
РАДИОНИЦА

Једнократне радионице са краткотрајним тематским догађајима који се реализују током једног дана (највише два дана), а организују се са врло конкретном наменом, специфичним поводом, често због превенирања или реаговања на одређено стање, или поводом гостовања неког стручњака, практичара или популарног лица у области.

Називају се радионице зато што се не реализују у виду предавања, већ обавезно укључују активности које ће анимирати укључене ученике да активно учествују. Могу да буду посвећени најразличитијим темама, какве су на пример:

- прављење оригамија, икебана, новогодишњих честитки или украса;
- припрема пице или колача;
- справљање са булингом, подизање свести о сексуалном насиљу, упознавање са последицама употребе наркотичких средстава;
- пружање прве помоћи, евакуација у условима природних катастрофа, противпожарне заштите у школи;
- сообраћајна безбедност у околини школе; итн.

Пример 5. Једнократна радионица за време гостовања у школи са различитим наставним језиком

Назив радионице: „Правимо сарме“

Одговорни наставници: Славица Ристоска, наставник физике у школи „Братство“ (са наставом на македонском језику) и Мерита Османи, наставница ликовног образовања из школе „Башкими“ (са наставом на албанском језику)

Учесници: укупно 24 ученика 8. разреда, по 6 девојчица и 6 дечака из сваке школе

Област, садржаји и активности: Радионица треба да допринесе поштовању језика и културе „друге“ етничке заједнице. Прво, сви ученици се заједно укључују у заједничку игру која ће им омогућити да се упознају на забаван начин, притом користећи основне изразе на језику различитом од њиховог наставног језика. Потом се ученици деле у 6 мали, „мешовитих“ група (3 групе состављене само од девојчица и 3 групе состављене само од дечака; свака група са истим бројем ученика из оба наставна језика). Свака група „прави“ сарме од хартије и презентује их пред другима, објашњавајући

од чега се састоје и како се припремају. Сви ученици, у отвореној дискусији вођеној на два језика (са преводом омогућеним од наставница) констатују сличности у припремању сарме у двама културама и настоје да утврде која јела су специфична само за једну од две културе. Радионица се завршава активношћу у којој сви учесници користе основне изразе за поздрављање на језику различитом од њиховог наставног језика.

Циљеви: Очекује се да учесници усвоје и знања, вештине и ставове/вредности опредељене, пре свега, у области Уметничког изражавања, културе и мултикултуре из Националних стандарда за основно образовање, али и областима: Демократска култура и грађанство, Лични и социјални развој и Коришћење другог језика. Притом, посебно ће се обратити пажња на компетенције које се односе на: (1) учење о култури различитих етничких заједница у земљи; (2) развој самопоуздања и идентитета; (3) интерперсоналне комуникације и поштовања других; (4) тимски рад, групно одлучивање и решавање проблема; и (5) учење основног изражавања на „другом“ наставном језику.

Временски оквир и трајање: Радионица траје око 1,5 час. Реализоваће се у једном дану током последње недеље у марту.

Просторија: учионица у школи „Башкими“

Опрема и ресурси: За саму радионицу потребне су: различите врсте хартије (тоалет хартија или хартија за брисање руку, А4 бела хартија и евентуално хартија у боји), најмање 6 пара маказица, 6 селотејпа и 6 чинија од хартије (или обичне чиније). Да би се спровело гостовање потребна су средства за путне трошкове за ученике и за одговорну наставницу из школе „Братство“.

Праћење учешћа: Присуство ученика биће евидентирано од стране одговорног наставника. Анагажованост и допринос сваког ученика биће вредновани од стране саучесника и одговорних наставника.

Планирање и организовање једнократних радионица

Једнократне радионице могу да буду дугорочно планиране и укључене у Годишњи програм рада школе. Ипак, велики део ове врсте ваннаставних активности најчешће се организују по тренутно израженој потреби неког од кључних учесника у васпитно-образовном процесу: ученици, наставници, стручни сарадници, или родитељи.

Једнократне радионице могу да буду намењене ограниченим групама ученика (заинтересованих за садржај) или за све ученике одређеног разреда или за све ученике у школи. Могу да се реализују у самој школи или при гостовању у другим школама или у другим институцијама/организацијама.

Препоручује се да се једнократне радионице које су намењене „мешовитим“ групама ученика који следе наставу на различитим наставним језицима у посебним школама реализују при гостовању једне школе другој. Притом, активности у оквиру једнократних радионица мора да буду планиране и реализоване тако што ће задовољити захтеве да се:

- ученици који похађају наставу на различитим наставним језицима осећају као равноправни учесници (преко равноправног третмана језика при вођењу секције; да постоји балансирана заступљеност ученика из различитих наставних језика и различитог пола; да буде омогућена доступност радних материјала на свим заступљеним наставним језицима и сл.); и
- активности одвијају у позитивној атмосфери која подстиче сарадњу и тимски рад у језички „мешовитим“ тимовима и уз непосредну интеракцију између учесника из свих заступљених наставних језика.

Једнократне радионице које су унете у Годишњи програм објављују се на огласној табли и на веб-локацији школе на почетку школске године. Остале које се додатно организују оглашавају се најмање недељу дана пре њихове реализације. У информацији за одржавање радионице наводе се: назив/тема, реализатор (или реализатори), ученици којима је намењена, време и место одржавања. Информација о свакој појединачној једнократној радионици треба да буде јавна – доступна на свим ученицима, родитељима и наставницима, без обзира на то којим ученицима је намењена сама радионица.

07

ПЛАНИРАЊЕ,
ОРГАНИЗОВАЊЕ И
РЕАЛИЗОВАЊЕ ИЗЛЕТА
И ЕКСКУРЗИЈА

Излети и екскурзије се организују или за проширивање и продубљавање знања ученика из одређених васпитно-образовних области и наставних предмета (какве су, на пример, оне које укључују посете локалитетима и објектима од културног, историјског и другог значења), или за бављење спортом, рекреацијом и дружењем. Често могу да садрже и комбинацију наведених циљева. Препоручује се да се што више користе да би допринеле како упознавању ученика са културом различитих етничких заједница које живе у нашој земљи (преко избора културно-историјских објеката који ће се посећивати), тако и о међуетничкој интеграцији у образовању (тако што ће обезбеђивати интеракцију између ученика који следе наставу на различитим наставним језицима).

Излетима могу да се обухвате сви ученици школе, али екскурзије се најчешће организују за ученике једног разреда. За све излете и екскурзије треба да се назначе одговорни наставници, али је препоручљиво у њиховој реализацији да се укључују и родитељи ученика.

Планирање и организовање излета и екскурзија¹⁰

Излети и екскурзије се планирају Годишњим програмом рада школе. При планирању Годишњег програма одређује се колико и какве активности ове врсте се предвиђа, за које ученике (разред) је свака од њих намењена и који су глобални циљеви који треба сваком од њих да се постигну.

Списак излета и екскурзија које су предвиђене Годишњим програмом објављује се на огласној табли на веб-локацији школе. Списак садржи назив/тему сваке предвиђене активности овакве врсте, којим ученицима је свака намењена и који је временски оквир за њихову реализацију. Уколико се у току школске године праве промене у реализацији предвиђених излета/екскурзија или се додају нове, то мора да буде, исто тако, објављено, најмање две недеље пре очекиване реализације.

Школа је дужна да обезбеди писану сагласност родитеља за учешће њихове деце у свакој конкретној активности ове врсте. То значи да, пре него што потпишу сагласност, родитељи морају да имају прецизне информације о начину органи-

¹⁰ Сагласно Закону за основно образовање (2019), начин извођења екскурзија, излета и других ваншколских активности утврђује министар, по предлогу Бироа за развој образовања. Правилник за ту намену је доступан преко веб-локације МОН и/ или БРО.

зације и реализацији излета/екскурзије и о томе што се очекује од ученика-учесника у активности (како да се припреме и како да се понашају). У том циљу школа треба да има унапред донет правилник понашања ученика и наставника за време излета/екскурзија, припремљен непосредним учешћем ученика (и родитеља).

С обзиром на то да излети/екскурзије најчешће постављају додатне захтеве учесницима, школа мора да обезбеди услове за укључивање деце са посебним образовним потребама, као и механизме за заштиту деце чије породице имају нижи економски статус. Када се ради о деци из социјално угрожених породица, школа мора или да обезбеди додатна финансијска средства за покривање трошкова ове деце или да активности приспособи тако што ће оне бити доступне овој деци. Исто тако, од школе се очекује да у сарадњи са родитељима обезбеди услове који ће ове активности учинити доступним и деци са посебним образовним потребама.

Праћење реализације излета/екскурзија

Препоручује се да одговорни наставници непосредно по завршетку излета/екскурзије подстакну ученике учеснике да припреме презентацију конкретних активности које су реализоване, циљева који су постигнути и утисака учесника у активности. Очекује се да школа објави припремљену презентацију на својој веб-локацији, а о ангажману сваког ученика укљученог у њену припрему, одговорни наставник да припреми посебну напомену са мишљењем које се уписује у додатку сведочанства.

**ОРГАНИЗОВАЊЕ
УЧЕНИКА**

Демократска партиципација ученика

Организовање ученика служи да се омогући активно учешће ученика у заступању и промовисању њихових права и интереса, демократским учешћем у доношењу одлука у школи у односу на питања која су од њиховог непосредног интереса. Учешће је демократско када у процесу одлучивања ученици могу слободно да изразе своје мишљење и када се одлуке донете у оквиру њихових тела базирају на мишљењу већине, при чему је онемогућен неправедан третман малобројнијих ученика који су различити по својој етничкој, религијској и/или полној припадности, по својим способностима или социо-економском статусу.

Организовање ученика треба ученицима да омогући да буду укључени на различите начине и на различитим нивоима одлучивања за сва питања која се тичу њих у школи, у скоро свим димензијама школског живота повезаним са:

- наставом (на пример, како да се побољша успех и оцењивање, како да се побољша квалитет наставе или неки услови за рад, какав да буде распоред часова);

- ваннаставним активностима (на пример: где да се иде на екскурзију, како да се обележи нека манифестација, како да се организује заједничка забава, које секције да буду заступљене);
- односима међу ученицима (на пример: како да се побољшају односи у одељењу, како да се разреши неки конфликт);
- односима са одраслима (на пример: како да се реше проблеми у релацијама са неким наставницима и ученицима), и
- физичким условима у школи (на пример: како да се среди школа, како да се побољша хигијена у тоалетима, како да се обезбеди брига о школском разгласу, како да се обезбеде нове књиге у библиотекама).

Ученици преко њихових тела треба да учествују у доношењу одлука у школи о стварима које се тичу њих, али уз постављање одређених неминовних ограничења која произилазе како из њиховог узраста, тако и од разне одговорности разних учесника у животу школе. На свим нивоима укључености ученика у доношењу одлука, неопходна је подршка и помоћ одраслих (наставника, стручних сарадника и руководства). Учешће ученика у одлучивању у школи може да буде организовано на

разним нивоима и о разним стварима, у зависности од њиховог узраста и степена одговорности у вези са последицама доношења одлука:

- 1 ученици су консултовани за мишљење које ће слободно изразити, а одрасли ће га имати у виду при доношењу одлука;
- 2 одлука је заједничка, донета у процесу у коме заједно учествују одрасли и ученици; или
- 3 ученици доносе самосталне одлуке и обавезују се и да их спроведу сами или са одраслима.

Ученичка тела у школи

Ученичко организовање се остварује преко формирања ученичких тела на нивоу одељења и на нивоу школе. Преко ученичких тела обезбеђује се демократска партиципација ученика у доношењу одлука из свих сфера деловања школе које су у интересу школе, посебно када се ради о обезбеђивању заштите права деце у оквиру школе. Сагласно Закону о основном образовању из 2019. године (члан 68), о организованом остваривању интереса ученика у основним школама, ученици

се организују у заједницу одељења и Ученички парламент¹¹.

Заједницу одељења сачињавају ученици посебног одељења, са демократски изабраним председником (тајним гласањем, из листе кандидата предложене искључиво од стране ученика у одељењу). Ученички парламент сачињавају председници заједница одељења. Из њихових редова, демократским путем (већином гласова тајним гласањем) бира се председник ученичког парламента.

Закон о основном образовању (2019) предвиђа да представници ученичких тела учествују у раду Савета родитеља и Наставничког савета. Од велике важности је учешће ученика у овим телима да не буде само декларативно, већ право и активно. Да би се ово постигло ученици треба унапред да буду упознати са оним о чему ће се расправљати на сусретима и шта се очекује од њих, али и да знају које су процедуре и како се одлучује. Са друге стране, одрасли треба да буду максимално отворени, са израженом подршком и поштовањем према њима и њиховом мишљењу.

¹¹ Сагласно члану 68 Закона о основном образовању (2019), начин ученичког организовања се уређује статутом школе. Упутства за формирање и функционисање ученичких тела могу да се нађу на веб-локацији Бироа за развој образовања.

Закон о основном образовању (2019) предвиђа и успостављање ученичког правобраниоца чији задатак је да брине о заштити и унапређивању права ученика у школи. Своју функцију остварује у партнерству са стручном службом, преко промовисања дечјих права (помоћу организовања едукативних радионица, дебата, инфо-дана итд.) и пружањем подршке за заштиту дечјих права (помоћу регистрација кршења дечјих права и њихово прослеђивање стручној служби). Предвиђено је да ученичког правобраниоца бирају ученици од 7. до 9. разреда, тајним гласањем.

Школа треба да омогући и активно да подстиче ученике да се удружују и активно учествују у раду ученичких тела, како на нивоу одељења, тако и на нивоу школе. Од посебне важности је да школа обезбеди услове за неометане активности ученичког парламента и ученичког правобраниоца. Ова тела треба да имају просторију за рад са одговарајућом опремом (компјутер и штампач) и обезбеђен потрошни материјал, директно од школе или од донатора, уз помоћ школе.

Ученичка тела треба ученицима да обезбеде структуриране могућности активно да истражују и да дискутују различите аспекте школског живота који су релевантни за њих, да се уче да говоре о проблемима који их тиште преко свог изабра-

ног тела и његових представника, да сарађују у разним контекстима (у различитом етничком и полном саставу, или, са ученицима са различитим потребама и различитим погледима) и да откривају различите аспекте ствари које су релевантне за њих, да анализирају да би могли затим да раде на њиховом побољшању. Кроз овај процес не уче само они који су изабрани у овим телима, већ и сви остали ученици који су сведоци њихове активности, или је активно помажу, као и они који само осећају ефекте њиховог деловања.

Пример 6. Ученичка иницијатива реализована од ученичког парламента

Група ученика, у име Ученичког парламента спроводи анкету међу ученицима да би се утврдило њихово мишљење о томе како може да се побољша хигијена у школи. Резултати су показали да ученици указују на постојеће корпе за отпадке као препреку за одржавање хигијене у школи, тоалетима и ходницима. Ученички парламент може да одлучи да иницира, да испланира и да спроведе акцију за замену постојећих корпи за отпадке новим, већим и уочљивијим. О својој намери, као и о резултатима спроведене анкете, ученички парламент обавештава директора школе и тражи његову/њену подршку за спровођење акције.

Акција може да обухвати активности за обезбеђивање финансијских средстава (преко донација или продајних изложби продуката израђених од ученика), набавку нових корпи и њихово постављање на места која су најодговарајућа за њихову намену (мапирана од стране самих ученика).

Да би обезбедио успешну реализацију акције, Ученички парламент мора да припреми акцијски план којим ће обухватити све кораке у саставу сваке горенаведене активности. Тако на пример, активност за обезбеђивање финансијских средства од донатора може да буде операционализирана: (1) формирањем листе потенцијалних донатора, (2) припремом захтева за донацију, (3) посетом донаторима са уручивањем дописа и усмене презентације очекиваног исхода од донације и (4) сакупљањем средстава из донације. За сваки корак од свих предвиђених активности у акцијском плану одређују се одговорни ученици и рок реализације. Ученички парламент је дужан да следи реализацију акције преко писмених или усмених извештаја о свакој завршеној активности (ако је неопходно и за сваки корак активности), припремљених од ученика назначених као одговорни за активност.

Ученичке иницијативе

Ученици преко ученичких тела могу да иницирају различите акције и за увођење промена у свом одељењу или у школи. За оне иницијативе које се односе на целу школу (или на већи део његових ученика) и треба да укључе и наставнике (или део наставника), школа одређује одговорне наставнике и уноси их свој Годишњи програм рада као акцију школе. Независно од таквих акција, ученичка тела могу да иницирају и да спроводе сопствене акције за чију реализацију добијају подршку школе.

У реализацији ученичких иницијатива најчешће учествују (на добровољној основи) и ученици који нису директно укључени у ученичка тела. Реализација ученичких иницијатива треба да буде подржана од руководства, стручне службе и наставника. Притом, од посебне важности је да одговорни ученици за спровођење иницијативе/акције (изабрани од одговарајућег ученичког тела), уз помоћ стручне службе, добро испланирају све кораке који су потребни за реализацију иницијативе/акције, односно да направе акцијски план у коме ће се тачно дефинисати ко ће учествовати у реализацији сваког од корака, ко ће бити одговоран за праћење конкретног корака

и који ће бити рок до ког се очекује да тај корак буде реализован. Овакав акцијски план помаже за јасно дефинисање одговорности свих лица укључених у реализацију иницијативе/акције, прегледно праћење темпа којим се напредује, као и благовремено уочавање потребе за додатним помагањем у извесној фази, уколико дође до застоја у планираном напретку.

Функционална ученичка тела која су формирана и функционишу с потпуним поштовањем демократских правила, омогућавају да ученици усвоје велики део компетенција опредељених Националним стандардима за основно образовање који, иначе, не могу да се науче из уџбеника. У таквим условима сви ученици у школи могу да усвоје више знања, вештина и вредности из области Демократска култура, мултикултура и грађанство. Зато, они који су директно укључени у активности ученичких тела, оваквим учешћем добијају могућност да стекну и више компетенција из области Лични и социјални развој и Предузетништво и финансијска писменост.

09

ЕВИДЕНТИРАЊЕ
ВАННАСТАВНИХ
АКТИВНОСТИ НА
НИВОУ ШКОЛЕ

Сваки наставник бележи своје сопствено учешће у спровођењу ваннаставних активности у Педагошкој евиденцији ваннаставних ¹¹², где наводи све остале захтеве који се односе на саме активности. По завршетку ваннаставне активности, школска стручна служба верификује вођење педагошке евиденције за ваннаставне активности. Стручна служба припрема посебан извештај о спровођењу ваннаставних активности на нивоу школе који се презентује Наставном већу. Извештај такође представља одвојене податке о роду и етничкој структури учесника и учешћу деце са посебним образовним потребама у било којој врсти ваннаставних активности.

Педагошка евиденција ваннаставних активности постају део учитељеве целокупне педагошке евиденције и као такви чине школску документацију. Попуњена педагошка евиденција о ваннаставним активностима, заједно са целокупним извјештајем о спроведеним ваннаставним активностима, служе као основа за даље планирање и побољшање квалитета ваннаставних активности и користе се у самовредновању и интегралном вредновању школе (и као основа за евалуацију наставника).

---

¹¹² Упутства за припрему дневника наставника за ваннаставне активности су направљена од стране Бироа за развој образовања и објављена су на њиховој веб-локацији.

Концепција за воннаставни активности во основното образование

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“,
Скопје

373.3.091.214

КОНЦЕПЦИЈА за воннаставни активности во основното образование /
[превод на албански јазик Љумние Ајдари, Миведете Махмути ;
превод на српски јазик Нена Ристиќ Костовска ; превод на турски јазик
Ахемтнафи Ибрахим]. - Скопје : Биро за развој на образованието, 2020.
- 228 стр. ; 21x21 см

Текст на мак., алб., тур. и срп. јазик. - Фусноти кон текстот. - Содржи
и: Koncepti i aktiviteteve jashtëmësimore në arsimin fillor ;
İlköğretimde ders dışı etkinlikleri kavramı ; Концепција ваннаставних
активности у основном образовању

ISBN 978-608-206-048-4

1. Koncepti i aktiviteteve jashtëmësimore në arsimin fillor ;
İlköğretimde ders dışı etkinlikleri kavramı ; Концепција ваннаставних
активности у основном образовању
а) Основно образование - Воннаставни активности

COBISS.MK-ID 112435978

